

Tanya's Beauty Salon

- THREADING / WAXING
- FACIAL (MEN & WOMEN)
- ANTI-AGING FACIAL - BLEACH
- HAIR CUT - COLOR AND STYLE

WE SPECIALIZE IN **BRIDAL & HENNA**

85-03 ROOSEVELT AVE. JACKSON HEIGHTS, NY 11373
Tel: 718-205-7832

One Stop Solutions: CPA Office

*Income Tax Returns Preparation *Business and Personal *Income Tax Preparation.

*Setting up New Corporation or LLC, Domestic & Foreign Corps, Non-Profit Organizations.

*Accounting & Book-Keeping Services *Payroll Services.

KESHAV LAL, Certified Public Accountant
300 Kimball St., Ste. 204, Woodbridge, NJ 07095
Ph: 732-602-1120 KLALCPA@GMAIL.COM

ਬੋਬੀ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਰ ਪਲ ਹਾਜ਼ਰ

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗੱਡੀਆਂ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਟਰੱਕ, ਲਾਈਫ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਬੋਬੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ

(ਸੈਲ): 718-757-7809

ਫੋਨ (ਦਫਤਰ): 718-262-9700

(ਫੈਕਸ): 516-439-5418

ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਬੰਧੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰੋ।

120-20 101 Avenue S. Richmond Hill, NY 11419

Eighteenth Year of Publication

ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email: punjabtimes1@gmail.com

www.punjabtimesusa.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 18, Issue 13, April 1, 2017

20451 N Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388

ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਕੇਸ 'ਚ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ 'ਬਰੀ'

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ): ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿੱਟ) ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤਸਕਰੀ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕੋਈ ਕਤੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਵਾਂ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਜਿਹੜੇ 20 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 'ਸਿੱਟ' ਨੇ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਉਸੇ ਦਿਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਬਲੇਗੋਰ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਉਛਲਣ ਮਗਰੋਂ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਬਣਾਈ ਸੀ। 'ਸਿੱਟ' ਵੱਲੋਂ 16 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਆਸਲ ਬੇਰੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 1700 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੀ ਪਤਤਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਿਰਫ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲਾਂ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਜਦਕਿ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ

ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਸ਼ਸ਼ੀਕਾਂਤ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਉਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁਛਤਾ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਇਸ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ 'ਤਾਕਤਵਰ' ਰਹੇ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਕਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਸਨ, ਨੂੰ ਵੀ ਕਲੀਨ ਚਿੱਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਮਜੀਠੀਏ ਤੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਈ.ਡੀ. ਵੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਦਲ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਾਰਨ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 17ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ (ਖੱਬਿਓ) ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ, ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਨਿੱਕੀ) ਸੇਖੋਂ, ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਅਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਸੰਪਾਦਕ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ (ਵੁੱਲ ਚੇਅਰ) ਨਾਲ (ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ)

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਕਾਂਡ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹੀ ਪੋਲ

ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੈਂਗਸਟਰ ਕੈਦੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ, ਬਲਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾਈ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਗੈਸ ਸਿਲੰਡਰ ਨਾਲ ਧਮਾਕਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤੀ ਵਰਤਣ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਬਣੇ ਖਤਰਨਾਕ ਮਾਹੌਲ, ਰਸੂਖਵਾਨ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਰੋਅਬ, ਨਸ਼ਿਆਂ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਜਨਤਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਬਦਤਰ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਰਜਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਖਤ

ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਾਲੀ ਨਾਭਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਖਾਤਕੂਆਂ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਗੈਂਗਸਟਰ ਸਾਥੀ ਭਜਾਉਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਰਾਰ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨਾ ਹੋਈ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ

ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਿਛਲੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਦਰਜਨਾਂ ਗੈਂਗਸਟਰ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਰਸੂਖਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ, ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਇਹ ਅਪਰਾਧੀ ਤੱਤ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਲੰਘ ਚੱਲੇ ਚਾਰ ਹਫਤੇ...

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ। ਕੈਪਟਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਸੰਭਾਲੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕੀ।

ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਕੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਸਮੇਤ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅਨਾਉਸਮੈਂਟਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕੌਮੀ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ 70 ਫੀਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਾਤਮਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੁਲਿਸ ਮਹਿਕਮੇ 'ਚ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਸਰਗਰਮੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਬਹੁਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪਿਛਲੇ ਤਕਰੀਬਨ 10-10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਕੋ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਅਪਰਾਧਕ ਅਨਸਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਨਾਪਾਕ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਰੇਲ ਨੇ ਫੜੀ ਰਫਤਾਰ

ਲਖਨਊ: ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਦੇ ਸੱਤਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੀ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਇਕਦਮ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਾਰਨ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਵੱਲੋਂ ਲਈ ਗਏ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਰਸੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਯੋਗੀ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬੁੱਚਤਪਾਨੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਥਾਈਂ ਮੀਟ ਤੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 'ਐਂਟੀ ਰੋਮੀਓ' ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਨਵੇਂ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਡਿਊਟੀ ਸਮੇਂ ਟੀ-ਸ਼ਰਟਾਂ ਨਾ ਪਾਉਣ, ਹਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਵਾਉਣ ਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਬਿੱਲ ਵੀ ਰਾਜ ਸਭਾ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਅਪਰੈਲ 2018 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹੁਮਤ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਲਈ ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੜਚਣ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਉਧਰ, ਅਯੁੱਧਿਆ ਦੇ ਦਿਗੰਬਰ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਉੱਤੇ ਹੁਣ ਮੰਦਰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਣੇਗਾ। ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਰ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਉੱਤੇ ਬਣੇਗਾ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਹੰਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕੋਈ ਮਸਜਿਦ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਦੂਜਾ ਧੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ 2018 ਵਿਚ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਾਂਗੇ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ

ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਗਾਇਕਵਾੜ ਦਾ ਤਾਂਡਵ

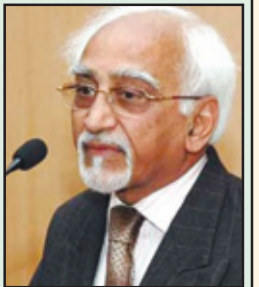
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਉਸਮਾਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਰਵਿੰਦਰ ਗਾਇਕਵਾੜ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਕਰਾਰ ਦੌਰਾਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਡਿਊਟੀ ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਇਸ ਤਕਰਾਰ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਕਲਾਸ ਦੀ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਇਕਾਨਮੀ ਕਲਾਸ ਵਾਲੀ ਫਲਾਈਟ 'ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਸੀ। ਏਅਰਲਾਈਨ ਨੇ ਗਾਇਕਵਾੜ ਖਿਲਾਫ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗਾਇਕਵਾੜ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲੈਕ-ਲਿਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਨਾ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਸਾਵਧਾਨ !

ਮਜ਼ਫਰਨਗਰ: 'ਮੈਂ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ 'ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਤੋੜ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਧੀਕੀ ਕਰਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।' ਇਹ ਗੱਲ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵਿਕਰਮ ਸੈਣੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ। ਸੈਣੀ ਉਹੀ ਭਾਜਪਾ ਲੀਡਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਫਰ ਨਗਰ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੈਣੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰੇਸ਼ ਰਾਣਾ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਨ। ਦਰਅਸਲ, ਰਾਣਾ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸ 'ਚ ਸੈਣੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਸੈਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਕਰਾਂਗੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਣਗੇ।'

ਭਾਰਤ 'ਚ ਅਕਾਦਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ: ਅਨਸਾਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਹਾਮਿਦ ਅਨਸਾਰੀ ਨੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੇਲੋੜੀ ਰੋਕ ਟੋਕ ਅਤੇ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਉੱਤੇ ਚਿੰਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਕਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਪਰੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ ਹੈ।

ਸਵਾਮੀ ਅਸੀਮਾਨੰਦ ਦੀ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਵਾਲ

ਹੈਦਰਾਬਾਦ: ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 2007 ਦੇ ਮੱਕਾ ਮਸਜਿਦ ਧਮਾਕਾ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸਵਾਮੀ ਅਸੀਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਅਸੀਮਾਨੰਦ ਅਜਮੇਰ ਧਮਾਕਾ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਬਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਲ 2007 ਵਿਚ ਮੱਕਾ ਮਸਜਿਦ ਧਮਾਕਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਮਾਨੰਦ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਅਸੀਮਾਨੰਦ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਬਾਬਾ ਕੁਮਾਰ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ 19

ਨਵੰਬਰ, 2010 ਵਿਚ ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੀ ਮੱਕਾ ਮਸਜਿਦ ਧਮਾਕਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ 18 ਮਈ, 2007 ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 9 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਜੈਪੁਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਸਥਿਤ ਸੂਫੀ ਖਵਾਜਾ ਮੋਇਨੁਦੀਨ ਹਸਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਦਰਗਾਹ ਪਰੀਸਰ ਵਿਚ ਕਰੀਬ 9 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਧਮਾਕਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਪਟੇਲ ਤੇ ਦੇਵੇਂਦਰ ਗੁਪਤਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਜਦਕਿ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਮਾਨੰਦ ਸਮੇਤ 7 ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

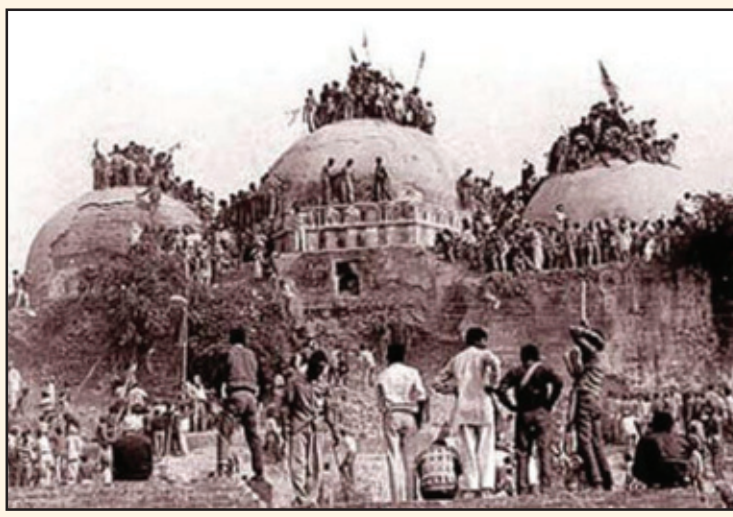
ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ 'ਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਫਿਰਕੂ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਮਤ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲੈਣਗੇ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਉਲਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਾਦਤ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਮੰਦਰ ਹੀ ਬਣੇਗਾ।

ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਝ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 6 ਨਵੰਬਰ, 1992 ਨੂੰ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਮੰਨਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ

ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਘੇਰੇ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ ਵੀ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਰਟਾਂ-ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਵਾਦਤ ਕੇਸ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨੂੰ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਲ 2010 ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ

ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ 2.77 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਸਬੰਧੀ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਹੁਣ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਜਸਟਿਸ ਖੇਹਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ

ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਨਸਲੀ ਬੋਲਾਂ 'ਤੇ ਫਿਕਰਮੰਦੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਸਲੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਿਆਂ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਇਸ ਖਤਰੇ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਆਪਣੀ 267ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਸਲੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਭਤਕਾਉਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਨਫਰਤ ਤੇ ਡਰ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰ ਰਹੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਧਾਰਾ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਨਾ ਭਤਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਸ਼ਣ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ ਉੱਤੇ ਧੱਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਅਖਾਤਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਵਿਵਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਮੁਸਲਿਮ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਨਾ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ

ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ 31 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੁਲਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ ਜੋ ਆਪਸੀ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਡੇ ਯਤਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮਈ 2016 ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਬਾਦਲ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ: ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਾਬਕਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਲੰਮੀ ਬਿਮਾਰੀ ਮਗਰੋਂ ਮੰਗਲਵਾਰੀ ਦਿਨ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਰ ਸ਼ਾਮ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀਵਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ 1967 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2002 ਤੱਕ ਔਠ ਵਾਰ ਵਿਧਾਇਕ ਚੁਣੇ ਗਏ। 1997 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2002 ਤੱਕ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਰਹੇ। ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ 1989 ਵਿਚ ਬਠਿੰਡਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜੀ, ਪਰ ਉਹ ਚੋਣ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਢਾਡੀ ਸਨ।

ਐਤਕੀਂ ਵੱਧ ਪਵੇਗੀ ਗਰਮੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਹੀ ਭਾਰੀ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਚ 'ਯੈਲੋ ਅਲਰਟ' ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮੁੰਬਈ 'ਚ ਪਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਬੀਤੇ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਤਾਪਮਾਨ 13 ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਤਾਈ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਮੁਤਾਬਕ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਝੁਲਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਰਮੀ ਪਵੇਗੀ।

ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਚੱਲੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ

ਤਰਨ ਤਾਰਨ: ਪਿੰਡ ਮਾਛੀਕੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਪ੍ਰਭਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤੇ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ 5 ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲੂ, ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪੁਰਾਣਾ ਤਕਰਾਰ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ ਵਿਧਾਇਕ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕੁੜੀ ਨਫਰਤੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਫਰਤੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਅਮਰੀਕਨ ਕੁੜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਬਵੇਅ ਟਰੇਨ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੀ ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਹੋਅਰ ਨੂੰ ਗੋਰੇ ਨੇ ਮੁਸਲਿਮ ਮਹਿਲਾ ਸਮਝਦਿਆਂ 'ਲਿਬਨਾਨ ਵਾਪਸ ਜਾਣ' ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਜਦੋਂ ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਸਬਵੇਅ ਟਰੇਨ ਤੋਂ

ਮੈਨਹੱਟਨ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਨਾਮਚੇ ਦੇ ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਨਫਰਤੀ ਹਮਲਿਆਂ ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਗੋਰਾ ਉਸ ਉਤੇ ਚੀਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਮੰਗੀ ਰਿਪੋਰਟ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਡਗਮ ਦੇ ਪਿੰਡ ਖਾਨਪੁਰ ਸਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਸਮੇਤ ਗੋਲਕ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ

ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਗੋਲਕ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਟਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਕਾਰਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰਤ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜੇ।

ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਡੇ' ਸਥਾਪਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀ.ਸੀ. (ਬਿਊਰੋ): ਸਿੱਖ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਈਸਟ ਕੋਸਟ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਡੇ' ਸਥਾਪਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ 92 ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਕੈਪੀਟਲ ਹਿੱਲ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ 8 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਡੇ ਪਰੇਡ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 8 ਅਪਰੈਲ ਦੀ ਸਿੱਖ ਡੇ ਪਰੇਡ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਮੀਟਿੰਗ 2 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪਾਈਨ ਹਿੱਲ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਗੇ।

Matrimonial

ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ

Wanted suitable U.S. citizen boy in SF Bay Area for Software Engineer U.S. citizen Jatt Sikh girl, 26, 5'-2". Computer Science/Computer Engineering background preferred. Contact: bsinghs408@gmail.com ¹²⁻¹³

Wanted US Citizen/Green card holder match for Ravidasia Sikh, 38, 5'-5", slim, beautiful girl, never married, on visitor visa in US. M.A. (history), beautician & tailoring course. Call: 260-213-3337 or email: jsjusa@yahoo.com ¹¹⁻¹⁴

US citizen or Green Card holder well settled educated match wanted for Amritdhari Saini Sikh girl, 28 yrs, 5'-3", B.Com, MBA, from an educated family. The girl is in India. Caste no bar. Contact, Ph: 216-513-5887 (USA) or +91-98786-21898 (India) ¹¹⁻¹⁸

ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਲੋੜ

Wanted suitable US citizen girl for Jatt Sikh Boy, 30, 5'-11", Canadian Citizen & USA Green Card Holder, well Settled in the USA. Contact: Ph.317-603-1000 or 317-979-4740, Email-jagbirsandhu86@yahoo.com ¹³⁺

Suitable match wanted for US citizen Jatt Sikh handsome boy 32, 5'-8", B.Sc. in electrical engineer, family well settled in Michigan. The girl should be nice and employed. Call, Ph: 586-435-6228 or 313-327-4107 ¹⁰⁻¹³

Seeking suitable match for Jatt Sikh US citizen boy 29, 5'-11" wears turban, trims beard. Bachelor in computer information systems. Family well settled in Bay Area, CA. contact: bayarea257@gmail.com or Ph. 510-541-9594 ⁹⁻¹²

‘ਆਪ’ ਵਿਧਾਇਕ ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਬਭਾਨਾ ਤੋਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨੋਜ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ‘ਆਪ’ 2015 ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੀਆਂ 23 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਆਪ’ ਲਈ ਇਹ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਲਵਾਈ, ਡੋਸਾ ਮੇਕਰ ਅਤੇ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਹਿਊਸਟਨ (ਟੈਕਸਸ) ਵਿਚ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਲਵਾਈ ਤੇ ਡੋਸਾ ਮੇਕਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 713-884-9547

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 832-724-1635

11-

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ

ਮੈਡੀਸਨ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿਚ ਇੱਕ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਤੰਦੂਰੀਏ, ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰ ਤੇ ਡਿਸ਼ਵਾਸ਼ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਫੋਨ: 262-391-7666

11-13

BJ Digital Video & Photos
BROADCAST HD FILM QUALITY
Ph.718-441-6516 Cell No.646-403-7334
Blu-ray DVD

All Work In Digitals

Wedding, Birthday, Ring Ceremony,
Sweet Sixteen & All Others Function

Experience 25 Year

Ph. 718-441-6516 Cell No. 646-403-7334

ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਜੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਲ ਕਰੋ

ਫੋਨ (408) 687-1899

Gurdip Singh Sandhu

Homeopathic Practitioner/Consultant Since 1973
DHMS-Gold Medalist, BAMS, MDEh.- India

Well Experienced as:

Director, Principal, Professor and Chief Medical Officer in Medical Colleges and Hospitals of Punjab (India)
Practice Under State of California Act SB 577

EX Member: The California Homeopathic Society
National Center For Homeopathy- USA

7021 Village Park Way, Dublin, CA 94568

Gurdip Singh Sandhu

Email:

Homeomedicine@yahoo.com

ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਗਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਾਦਾ ਰੱਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚਿਆਂ 'ਚ ਕਮੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਰਤ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਆਸੀ ਸਮਰਥਕਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁੱਭਚਿੰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਕੱਤਰੇਤ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਬਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਸੁਆਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਕੱਤਰੇਤ 'ਚ 15 ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਦੋਂਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਅਜੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਡਿਪਟੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, 2 ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਓ.ਐਸ.ਡੀ. ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਤੇ 3-4 ਐਸ.ਪੀ. ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਨਿਯੁਕਤ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਚ 4 ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਮੌਕੇ ਬੈਚ ਦੇ ਸਾਥੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੇਸਤ ਜਨਰਲ ਟੀ.ਐਸ. ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਨੂੰ ਕੈਬਨਿਟ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਭਰਤ ਇੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਅਤੇ ਰਵੀਨ ਨੁਕਰਾਲ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖੂਬੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਇਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੈੱਸ ਸਕੱਤਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੱਜ 5 ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਨੂੰ ਢੇਸੀ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਦਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੋਹੀ ਅਤੇ ਅੰਕਤ ਬਾਂਸਲ ਨੂੰ ਓ.ਐਸ.ਡੀ. ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਲਈ ਤਨਖਾਹ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦੋਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ, ਰਿਹਾਇਸ਼ਾਂ, ਸਹਾਇਕ ਸਟਾਫ਼, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਮਲੇ, ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਤੇਲ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟੀ.ਏ. ਡੀ.ਏ. ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਕੋਈ 10 ਤੋਂ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚਣੇ ਪੈਣਗੇ, ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਜ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ

ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਵੇਗੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਇਕ ਟੀ.ਵੀ. ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ। ਕਾਬਲੇਗੋਰ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਆਖਰੀ ਚੋਣਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਬਿੱਲ ਲਿਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ।

ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਲਈ ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ 13 ਜਰਨੈਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਅਜੇ ਹੋਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੀ। ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਵੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਚੱਲ ਪਏ ਹਨ।

ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਠੀਆਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ 4 ਕੋਠੀਆਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪ-ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ

ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀਆਂ 2 ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਕੋਈ 3 ਏਕੜ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਮਗਰਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀਆਂ 2 ਕੋਠੀਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਡੇਢ ਏਕੜ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹਨ।

ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਖਬਰਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁਲੇਟਿਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਖਦਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਿਫਰਕਾਲ 'ਚ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਤੋਂ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬੁਲੇਟਿਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਚੱਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਪਹਿਲੇ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰ 6 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (ਅਸਮਿਆ, ਡੋਗਰੀ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਮਲਿਆਲਮ) ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬੁਲੇਟਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ, ਜਦ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਣੇ ਤਕਰੀਬਨ

ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਸੀ, ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਵਰਧਨ ਰਾਠੌਰ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਮੁਤਾਬਕ 4 ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਸਮਿਆ, ਉੜੀਆ, ਮਲਿਆਲਮ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲ ਦੇ ਖਬਰਾਂ ਦੇ ਬੁਲੇਟਿਨ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਸਿਫਟ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਇਸ ਕਦਮ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਜਧਾਨੀ 'ਚ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬਿਨਾਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਗੱਡੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਨੇ ਦੋ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾਇਆ।

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਲੁਧਿਆਣਾ-ਦੇਰਾਹਾ ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਿਨਾਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਉਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੋ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੇਰਾਹਾ ਪੁਲ ਉਤੇ ਨਾਕੇਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਡਿਊਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਵੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਬਕਾਇਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀਡੀਓ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕੁੰਵਰ ਵਿਜੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਟਿੱਗ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਉਕਤ ਸਟਿੱਗ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ: ਮਨਪ੍ਰੀਤ

ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਦੇ ਸੁੰਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ 4 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਸਰਫਾ ਮੁਹਿੰਮ ਨਾਲ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਭਰੇਗੀ ਖਜ਼ਾਨਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਉਤੇ ਕੱਟ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਕੇ.ਆਰ. ਲਖਨਪਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖਰਚਾ ਸੁਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਲਾਉਣਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਰਚੇ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਚਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਅਣਵਰਤੇ ਫੰਡਾਂ ਦੇ

ਵੇਰਵੇ ਮੰਗ ਲਏ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਫੰਡ ਵੰਡੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਉਹ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਰੁਕੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ

ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ. ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਇਹ ਪਹਿਲ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫੈਲਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਹੁਣ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਕਲਚਰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਠਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀਆਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹਿਸ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਨੇਤਾ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮੋਦੀ ਨੇ ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਯਾਦਵ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰਾਬਤੀ ਦੇਵੀ ਤਾਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਉਧਰ, ਜੇ.ਡੀ.ਯੂ. ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਨੀਰਜ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਦਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਨੇਤਾ 1989 ਦੇ ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਉਚ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਪਲੇਨੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ

ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਖਿਚਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਤਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵੈਸਪਾ ਸਕੂਟਰ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵੈਸਪਾ ਸਕੂਟਰ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਇਸ ਸਕੂਟਰ ਨੂੰ 1953 ਵਿਚ ਬਣੀ ਫਿਲਮ 'ਰੋਮਨ ਹਾਲੀਡੇ' ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਕੂਟਰ ਦੇ 250,000 ਤੋਂ 300,000 ਯੂਰੋ ਵਿਚ ਨਿਲਾਮ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਚੈਸੀ ਨੰਬਰ 1003 ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਟਲੀ ਦੀ ਵਹਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਕੰਪਨੀ ਪਿਆਗੀਓ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਿਆਗੀਓ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਜ਼ੀਰੋ ਲਤੀ ਦਾ ਸਕੂਟਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 60 ਪ੍ਰੋਟੋਟਾਈਪ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਪ੍ਰੋਟੋਟਾਈਪ ਸਕੂਟਰ ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਲਾਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਕੈਟਵਿਕੀ ਵਿਚ ਵੈਸਪਾ ਸਕੂਟਰਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਡੇਵਿਡ ਮੋਰਵਲੀ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਸਕੂਟਰ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਸਕੂਟਰ ਨੂੰ 1946 ਵਿਚ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਡੋਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਦਲਦਲ 'ਚ ਧਸਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸਾਨੀ ਕਰਜ਼ਾ ਲਗਾਤਾਰ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਘਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀ ਮਾਹਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦੇ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੋਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ, ਮੱਖੀ ਪਾਲਣ, ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ, ਪੋਲਟਰੀ ਫਾਰਮ, ਪੋਸਟ ਹਾਰਵੈਸਟ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਸੂਰ ਪਾਲਣ, ਖੁੰਭਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ, ਬੱਕਰੀ ਪਾਲਣ, ਪੌਲੀ ਹਾਊਸ ਫਾਰਮਿੰਗ, ਨੈਟ ਹਾਊਸ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਾਹਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਕਿੱਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਲੇ ਅਸਫਲਤਾ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਲਗਾਤਾਰ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਰੈਲੀ

ਸੰਗਰੂਰ: ਪਿੰਡ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਏਕਤਾ) ਉਗਰਾਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਰੋਸ ਰੈਲੀ ਕੀਤੀ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਰੋਕਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਰੋਸ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਏਕਤਾ) ਉਗਰਾਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਗਵਾਲ ਅਤੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘਰਾਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਅਤੇ ਪਟਵਾਰੀ ਕੁਰਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੇ।

ਉਸ ਕਿੱਤੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਠੋਸ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਰਕੀਟ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਵਪਾਰੀ ਕੋਡੀਆਂ

ਦੇ ਭਾਅ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਲਾਗਤ ਖਰਚੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ 80000 ਕਰੋੜ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਮੁਆਫ ਹੋਵੇ: ਕੈਪਟਨ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰ ਕੇ ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਤਰਜ਼ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਖੀ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਇਕਮੁਸ਼ਤ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਕੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਵਫਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ ਹੈ।

ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਦਾ ਫਸਲੀ ਕਰਜ਼ਾ 12500 ਕਰੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕਿਸਾਨ ਸਿਰ ਫਸਲੀ ਕਰਜ਼ੇ ਸਮੇਤ 8 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਛੋਟੇ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਜ਼ੇਦਾਰ ਹਨ। ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹੁਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੂਬੇ ਨੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਹਾੜੀ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਰਿਕਾਰਡ 160.60 ਲੱਖ ਮੀਟਰਕ ਟਨ ਕਣਕ ਖਰੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 108.24 ਲੱਖ ਮੀਟਰਕ ਟਨ ਕਣਕ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਲਈ ਖਰੀਦੀ ਗਈ। ਸੋਕੇ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 2016 ਦੀ ਸਾਉਣੀ ਦੌਰਾਨ ਰਿਕਾਰਡ 186.76 ਲੱਖ ਮੀਟਰਕ ਟਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਬ੍ਰਿਟੇਨ 'ਚ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹਿੰਸਾ

ਲੰਦਨ: ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਿੱਖ ਰਿਪੋਰਟ-2017' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਸਥਾਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ ਜਾਂ ਬਲਾਤਕਾਰ ਜਾਂ ਛੇੜਛਾੜ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ 50 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਨਸਲਵਾਦ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੇ ਮਾਨਸਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਦੌਰਾਨ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। 40 ਫੀਸਦੀ ਨੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਜਦਕਿ 84 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਔਰਤਾਂ

ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 79 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ 77 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ

ਮੁਕੰਮਲ ਸਾਥ ਮਿਲੇ। ਔਰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕਮੀ ਵੇਖੀ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਰਫ 30 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਝੌਤਾ

ਲੰਦਨ: ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਉਥੇ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ 'ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਜ਼ ਕਾਵੀਨੈਂਟ' ਨਾਮੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਫੈਂਸ ਸਕੱਤਰ ਮਾਈਕਲ ਫਾਲਨ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਬੱਝੀ ਹੈ।

ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮਾਈਕਲ ਫਾਲਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਵਿਭਿੰਨ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਨ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਫੌਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜ ਦੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਵੇਗਾ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਜੰਗੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ। ਸਾਰਾਗੜੀ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਆਰਮੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਲਈ ਜਾਨਾਂ

ਹੁਲ ਕੇ ਲੜੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੁਣ ਵੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ

ਜੁਝਾਰੂਪਣ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।" ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੀ ਰਾਇਲ ਨੇਵੀ, ਫੌਜ ਤੇ ਰਾਇਲ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 170 ਸਿੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 46 ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਛਤਰੀ ਛਾਂਗੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ. ਕਲਚਰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 46 ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀਆਂ ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲੂਕਾ, ਜਨਮੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਰਣੀਕੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ, ਚੁੰਨੀ ਲਾਲ ਭਗਤ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀਆਂ, ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਛਤਰੀ ਛਾਂਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਕੈਬਨਿਟ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ. ਕਲਚਰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਹਿਤ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀਆਂ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ 24

ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਘਟਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਮ ਵਿਅਕਤੀਆਂ

ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਘਟਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ

ਬਾਦਲ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਸਨ 70 ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਵਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਾਹਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 70 ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਾਹਨ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਐਚ.ਐਸ. ਬੈਂਸ, ਕਮਲ ਓਸਵਾਲ, ਮਹੇਸ਼ਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿਧਵਾਂ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਜੰਗਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਤੇ ਤੀਕਸ਼ਣ ਸੂਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸਾਬਕਾ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਚੌਧਰੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 'ਆਪ' ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਛਤਰੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਵਾਧੂ ਵਾਹਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਦੋ ਬੁਲਟ ਪਰੂਫ ਲੈਂਡ

ਕਰੂਜ਼ਰ ਗੱਡੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਲੂਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇ 31 ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡਾਂ ਤੇ ਦੋ ਵਾਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 25 ਗਾਰਡ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਹਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ 21 ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 19 ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦੋ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਵਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੋਲ 14 ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਜਵਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

Punjab Times

Established in 2000
18th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Editor:

Amolak Singh Jammu

Astt. Editors:

Jaspreet Kaur

Kuljeet Singh

Our Columnists

Ashok Bhaura

Tarlochan Singh Dupalpur

Baljit Basi

Major Kular

California

Shiara Dhindsa

661-703-6664

New York

Iqbal S. Jabowalia

917-375-6395

Circulation

Harbhajan Singh

917-856-5229

Photographer

Kamaljit Singh Viridi

Ph. 847-502-2703**Distributed in:**

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 100 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 450 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ
ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ
ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ
ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claims made in the
advertisements published in
Punjab Times.

**All disputes subject to
Chicago jurisdiction.**

ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਰੋਕੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ
ਵਿਚ ਰਾਖਵੇਂ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਨਿਯਮ
ਦੀ ਵਾਜਬੀਅਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ
ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਤੇ
ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਸਾਬਕਾ
ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕ ਤਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹ
ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਉਪਰ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਿੱਲੀ
ਦੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ
ਕਰਦਿਆਂ 17 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਹੈ।
ਇਹ ਹੁਕਮ ਜਸਟਿਸ ਜੀ. ਰੋਹਿਣੀ ਤੇ ਜਸਟਿਸ
ਸੰਗੀਤਾ ਫੀਗਰਾ ਸਹਿਗਲ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਜਾਰੀ
ਕੀਤੇ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਐਕਟ ਵਿਚ 2010 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਨੂੰ
ਇਸ ਐਕਟ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦੱਸਦਿਆਂ
ਮਾਮਲਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ 5 ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਤੇ 10
ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ 28 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਹੋਣ

ਵਾਲੀ ਚੋਣ ਅੱਗੇ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 24
ਮਾਰਚ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਟਮ
ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਇਸ ਅਹੁਦੇ
ਤੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੁਣ
ਪ੍ਰੋਟਮ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਮੁੜ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ
ਜਿਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਡਾਇਰੈਕਟਰ

ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨਗੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀਆਂ
ਦੇਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਅਦਾਲਤੀ ਗੋਤ ਵਿਚ ਫਸਦਾ
ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਣੀ
ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੇਠ ਅੰਤਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ
ਚੋਣ ਹੋਰ ਲਟਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ
ਵਿਚ ਤਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਰਵਾਹ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ

ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਐਕਟ ਦੇ ਨਿਯਮ 14 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੋਧ
ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦਾ
ਧੜਾ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਾਰਡਾਂ ਲਈ
ਰਾਖਵੇਂ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੈਣ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ
ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।

26 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ
ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਜਿੱਤੇ ਮਰਵਾਹ ਨੇ
ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਿਯਮ-14 ਤਹਿਤ ਸਿਰਫ਼
ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਉਪਰ ਚੋਣ ਲੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਦਿੱਲੀ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ 1974 ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੇ
ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੈਰਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਆਗੂ
ਜੀ.ਐਸ. ਜੱਲੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਾਰਵਾਹ ਨੇ
ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਰਟੀ ਹੋਣ ਦਾ
ਨਿਯਮ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ
ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਦਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ
ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ
ਦਲ (ਦਿੱਲੀ) ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ
ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ‘ਚ ਵੱਡਾ ਮੋੜਾ

ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ: ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਦੀ ਦੇ ਬਡਗਾਮ
ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨਾਲ
ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿਰੋਧ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰ ਰਹੇ
ਲੋਕਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ
ਕਾਰਨ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ 18 ਫੱਟੜ
ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਅਤਿਵਾਦ-ਵਿਰੋਧੀ ਓਪਰੇਸ਼ਨ
ਇਕ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ
ਹੋਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲੋਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਥਰਾਓਂ
ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ
ਵੱਡਾ ਮੋੜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ

ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਇਕੱਤਰ
ਹੋ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਵਾਨਾਂ ਉਤੇ
ਪਥਰਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਕਾਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਰਨ ਤਿੰਨ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀ
ਨੌਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਅਫਸਰ ਮੁਤਾਬਕ,
ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਥਰਾਅ ਰਾਹੀਂ
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਦੀ ਬਚ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਮਦਦ ਕੀਤੀ
ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਾਰੇ ਗਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਜਾਹਿਦ ਡਾਰ, ਸਾਕਿਬ ਅਹਿਮਦ ਅਤੇ ਇਸ਼ਫਾਕ
ਅਹਿਮਦ ਵਾਨੀ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਤਨੀ ਤੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ: ਪਤਨੀ ਤੇ 3 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ
ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਸ਼ੇਰੀ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦੀ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ
ਚੁੱਪ-ਚਪੀਤੇ ਪਤਨੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਵੀ
ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਰਾਧੇਸ਼ਿਆਮ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ
ਨਸ਼ੇ ‘ਚ ਘਰ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਮੰਜੂ ਨਾਲ

ਉਸ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਕੁਹਾੜੀ
ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ
8 ਸਾਲ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਖੁਸ਼ੀ, 6 ਸਾਲਾ ਤਮੰਨਾ
ਅਤੇ 2 ਸਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਨੈਤਿਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ‘ਚ
ਡੁਬੋ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਖੂਹ ‘ਚ ਛਾਲ ਮਾਰ
ਦਿੱਤੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਜਿਊਂਦਾ
ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਕੇਸ ‘ਚ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ‘ਬਰੀ’

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ
ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਚੱਲਣ ਦੇ ਦੋਸ਼
ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪਿਉ-ਪੁੱਤਰ
ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੇ ਚੋਣ ਏਜੰਟ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ
ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ। ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ
ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ
ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਢੋਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ
ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ
ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਕੁਝ ਤਸਕਰਾਂ ਨੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ
ਧਿਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਸ਼ਾ
ਤਸਕਰੀ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ
ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ
ਹਫਤੇ ਤਿੰਨ ਕਿੱਲੇ ਪੋਸਤ ਸਣੇ ਫੜੀ ਗਈ ਇਕ
ਔਰਤ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ
ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਦੁਖੇੜਾ ਪੁਲਿਸ ਨਾਕੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼
100 ਰੁਪਏ ਦੇ ਪਾਰ ਕਰ ਆਈ ਸੀ। ਅਫਸਰਾਂ

ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਤਿੰਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ।
ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਮ ਸਰਹੱਦੀ ਨਾਕੇ ਉਤੇ
ਬਕਾਇਦਾ ‘ਭੁੱਕੀ ਟੈਕਸ’ ਦੇ ਕੇ ਲੰਘਣ ਦੀ ਗੱਲ
ਆਖੀ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉਤੇ
ਹੋਏ ਸਰਵੇਖਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ
ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਕਾਲੀ
ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ‘ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ’ ਦਾ
ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ
ਸਿਆਸੀ ਸੇਕਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਧੜਾ ਧੜ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਛੋਟੇ
ਮੋਟੇ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਪਾਕ-ਸਾਫ਼ ਹੋਣ ਦੀ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦਮ
ਤੋੜ ਗਈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਰ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ‘ਐਵੇਂ
ਬਦਨਾਮ’ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ। ‘ਸਿੱਟਾ’ ਦੀ ਇਹ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਉਸ ਵੇਲੇ
ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਜਦ ਆਲ ਇੰਡੀਆ
ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਸੋਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸਿਜ਼ ਦਿੱਲੀ
ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ

ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ
ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ
ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ
ਨਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ
ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ 14 ਫੀਸਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਸ਼ੇ
ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ 99 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਉਮਰ 18 ਤੋਂ
35 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 54
ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਆਹੇ ਵਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ
ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ‘ਚ ਗੱਲ ਕਰਦੇ
ਹਨ। ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਤੋਂ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਕਰ
ਕੇ ਕੁਡੀਨ, ਲੋਮੋਟਿਲ, ਬੁਪਰੋ ਨੌਰਫਿਨ,
ਫੋਰਟਵਿਨ ਅਤੇ ਨੌਰਫਿਨ ਆਦਿ ਮੁੱਲ ਲਈ ਜਾ
ਰਹੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ
ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ 17000 ਪ੍ਰਚੂਨ ਅਤੇ 8000
ਬੋਕ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ
ਲਈ ਸਿਰਫ਼ 48 ਡਰੱਗ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹਨ।

ਓਬਾਮਾਕੇਅਰ ਨੇ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗਾੜੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ
ਟਰੰਪ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ
ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਰਿਪਬਲਿਕਨਾਂ ਨੂੰ ਓਬਾਮਾਕੇਅਰ ਬਿੱਲ
ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ਼ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਮਤਦਾਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ
ਪਿਆ। ਹਾਊਸ ਸਪੀਕਰ ਪਾਲ ਰਿਆਨ
ਓਬਾਮਾਕੇਅਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸਿਹਤ-ਸੰਭਾਲ
ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਰਿਪਬਲਿਕਨਾਂ ਦੇ
ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਦਨ ਵਿਚ ਬਹੁਮਤ
ਜੁਟਾਉਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੀ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨਸ਼ਾਸ਼ ਇਸ
ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਨ।

ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਦਨ ਦੇ 435 ਮੈਂਬਰ ਹਨ।
ਸਦਨ ਵਿਚ ਰਿਪਬਲਿਕਨ 235 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ
ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਰ ਰਿਆਨ ਜੋ ਟਰੰਪ
ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ
ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਹੁਮਤ (215 ਵੋਟਾਂ) ਸਾਬਤ
ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ

ਰਿਆਨ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਓਬਾਮਾਕੇਅਰ
ਉਤੇ ਮਤਦਾਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਗਦਾਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉਤੇ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ
ਰੇਕਸ ਟਿਲਰਸਨ ਨੇ 68 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ
ਗੱਠਜੋੜ ਮੰਤਰੀ ਪੱਧਰੀ ਬੈਠਕ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ
ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ ਸਮੂਹ
ਦਾ ਨੇਤਾ ਅਬੂ ਬਕਰ ਬਗਦਾਦੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਾਰਿਆ
ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ
ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਵੇਲੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲ ਉਤੇ ਹਮਲਾ, 33 ਮੌਤਾਂ

ਬੈਰੂਤ: ਸੀਰੀਆਈ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਕ
ਸਕੂਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਹਾਦੀ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਲਈ
ਠਿਕਾਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ‘ਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ,
ਉਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ‘ਚ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਅਚਾਨਕ ਹਵਾਈ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 33
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਹੈ। ਸੀਰੀਆਈ
ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ
ਰੱਕਾ ਦੇ ਉਤਰੀ ਇਲਾਕੇ ‘ਚ ਸਥਿਤ ਇਸਲਾਮਿਕ
ਸਟੇਟ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ ਅਲ-
ਮਨਸੋਅਰਾ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਇਲਾਕਾ ‘ਤੇ ਬੋਤੇ ਸਮੇਂ
ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ
ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ

ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ

ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ

2040 ਤੱਕ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਹੋਵੇਗਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ 1.8 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਹੈਜ਼ਾ, ਪੇਚਸ ਤੇ ਟਾਇਫਾਇਡ ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ 2040 ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ 6 ਕਰੋੜ ਬੱਚੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਫੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀ 'ਯੂਨੀਸੈਫ' ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਯੂਨੀਸੈਫ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਂਥਨੀ ਲੋਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ 'ਚ ਕਰੋੜਾਂ ਬੱਚੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ 'ਚ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਯੂਨੀਸੈਫ ਨੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵੀ ਇਸ 'ਚ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ 18

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ 'ਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਤਿਵਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧਾਂ 'ਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਹੰਸ ਰਾਜ ਅਹੀਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ 262ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਤਿਵਾਦ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਛੇਤੀ ਵਰਗੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧਾਂ 'ਚੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਯੂ.ਏ.ਈ. 'ਚ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚੇ ਦਸ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ

ਪਟਿਆਲਾ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਫਰਾਨ ਪੁੱਤਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਜੀਜ਼ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਚ ਅਬੂਧਾਬੀ (ਯੂ.ਏ.ਈ.) ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਦਸ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚ ਗਏ ਹਨ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਵੱਲੋਂ 'ਬਲੱਡ ਮਨੀ' ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਲ-ਆਲਿਨ (ਦੁਬਈ) ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਯੂ.ਏ.ਈ. ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਵੱਲੋਂ 'ਬਲੱਡ ਮਨੀ' (ਪੈਸੇ) ਲੈ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਇਸੇ ਲੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਾਸੀ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਤੇ ਦੁਬਈ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਐਸ.ਪੀ.ਐਸ. ਓਬਰਾਏ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਈ ਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਉਹ ਉਥੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਸਤਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਤਿੱਲੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ), ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਹਾਲੀ ਅਤੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ 5 ਜੁਲਾਈ, 2015 ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਫਰਾਨ ਦੀ ਹੋਈ ਮੌਤ ਲਈ ਅਲ-ਆਲਿਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 26 ਅਕਤੂਬਰ, 2016 ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ 60 ਲੱਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰੁਪਏ (ਦੋ ਲੱਖ ਦਿਨਾਰ) ਦੇਣ ਦੇ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ 'ਮਾਫੀਨਾਮਾ' 27 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਂਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਸਾਲਾਨਾ ਉਪਲਬਧਤਾ 'ਚ ਗਿਰਾਵਟ

ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਕੁੱਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 4 ਫੀਸਦੀ ਜਲ ਸਰੋਤ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਸਾਲਾਨਾ ਉਪਲਬਧਤਾ 1545 ਘਣ ਮੀਟਰ ਸੀ ਜੋ ਸਾਲ 2025 ਵਿਚ ਘਟ ਕੇ 1340 ਘਣ ਮੀਟਰ ਅਤੇ ਸਾਲ 2050 ਵਿਚ 1140 ਘਣ ਮੀਟਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸਤਿਹੀ ਪਾਣੀ 690 ਬਿਲੀਅਨ ਘਣ ਮੀਟਰ

ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀ 431 ਬਿਲੀਅਨ ਘਣ ਮੀਟਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਕੁੱਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 1121 ਬਿਲੀਅਨ ਘਣ ਮੀਟਰ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ 2050 ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਲੋੜ 1180 ਬਿਲੀਅਨ ਘਣ ਮੀਟਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਡਾ 45 ਫੀਸਦੀ ਮੀਹਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਰੁਤੂ ਕੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਸਣੇ ਛੇ ਵਿਰੁਧ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਅਰੁਣ ਜੇਤਲੀ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਅਪਰਾਧਕ ਮਾਣਹਾਨੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪੰਜ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਜੇਤਲੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਭਖਵੀਂ ਬਹਿਸ ਹੋਈ। ਇਕ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਅੰਦਰ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਮੁੱਲ ਜ਼ਮਾਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ, ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼, ਕੁਮਾਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਸੰਜੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਘਵ ਚੱਢਾ, ਜੋ ਅਦਾਲਤ

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਗਲੀ ਪੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਓਬਰਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਓਬਰਾਏ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮਿਸ਼ਰੀ ਖਾਨ ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ ਵੀ 'ਬਲੱਡ ਮਨੀ' ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ 17 ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ।

ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ. ਦੇਸ਼-ਧ੍ਰੋਹ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲੇ ਕੋਟ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ 'ਵਰਸਿੱਟੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ' ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ 20 ਮਈ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਪਾਣੀ ਅਜਾਈ ਨਾ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਵੀ ਬੂੰਦ ਅਜਾਈ ਨਾ ਗੁਆਉਣ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਸੰਭਾਵੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਲ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਹਰੇਕ ਬੂੰਦ ਬਚਾਈ ਜਾਵੇ: ਮੋਦੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਜਲ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਹਰੇਕ ਬੂੰਦ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਟਵੀਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਲ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਚਲੇ ਅਹਿਦ ਕਰੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਹਰੇਕ ਬੂੰਦ ਬਚਾਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਜਨ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਣਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਯੂਰੇਨੀਅਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀਆਂ ਅੰਦਰ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਰਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਕੈਂਸਰ, ਪੀਲੀਆ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਅਸੁਰਖਿਅਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 1980 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਨੇ 22 ਮੁੱਖ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਥੱਲੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਅੰਦਰ ਖਤਰਨਾਕ ਰਸਾਇਣ, ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ, ਰੇਡੀਓ ਧਰਮੀ ਤੱਤ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਘੁਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਦਯੋਗਿਕਰਨ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਖੋਰਾ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਵਾਦ ਫਿਰ ਭਖਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾਤੇ ਮੌਕੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਗੂੰਜਿਆ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਸਿਫਰ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ.(ਐਮ) ਦੇ ਰੀਤਾਬਰਾਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜੀ ਸੀ ਜਦਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੰਦੋਲਨ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ।

ਮਗਰੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਉਠ ਖੜ੍ਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਸਾ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਪਾਇਆ। ਸੰਸਦੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਮੁਖਤਾਰ ਔਬਾਸ ਨਕਵੀ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ 11 ਸਤੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਡਾ. ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਇਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂ ਕਮਲ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਹਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਚੇਤੇ ਆਉਣਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। 'ਆਪ' ਦੇ ਸਮੂਹ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਹਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ 'ਆਪ' ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਚਲਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ, ਕੰਵਰ ਸੰਧੂ, ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਵਾਂ, ਅਮਨ ਅਰੋੜਾ ਅਤੇ ਯੂਥ ਵਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵਡੈਚ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹ ਜਿੱਤੇ ਤੇ ਹਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲਾ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਜ਼ੋਨਲ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਫਿਰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੂਬਾਈ ਬਾਡੀ ਦੀ

ਚੋਣ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵਡੈਚ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਪਾਰਟੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ੋਨਲ ਇੰਚਾਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਭੰਗ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਬਣਾਈਆਂ

ਡੋਡਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨਾਂ ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਪਿਆ ਮਹਿੰਗਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਆਗੂ ਨੇ ਰੋਚਕ ਪੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ 'ਲੋੜੇਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ' ਕਰਨ ਨਾਲ ਡੋਡਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਗਏ। ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਇਕਾਈ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਵਾਚੇ ਦੇ ਘਾਤੇ ਦੁਰਗੋਸ਼ ਪਾਠਕ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਦਕਿ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਫਾਲਤੂ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ।

ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ (ਪੀ.ਏ.ਸੀ.) ਨੂੰ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਨੂੰ 12 ਪਿੰਡਾਂ ਬਦਲੇ ਮਿਲੀ ਸੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਸਥਿਤ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ 1960 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਲੋਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ 1950 ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਧ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਾਕਿ ਤੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਕਰੀਬ 10 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਦੇ 12 ਪਿੰਡ ਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀ ਹੈਂਡ ਵਰਕਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹੀਦ ਤ੍ਰਿਮੂਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਮਾਧ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ।

ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਬਣੇ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਬਾਡਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਧ ਉੱਤੇ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਸੈਲਾਨੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤਾਂ ਇਥੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਖੁਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਮਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਆਏ ਸਨ। ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਣੇ ਇਸ ਸਮਾਧੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਾਧੀ ਸਥਲ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਗ੍ਰੀਨਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਾਰਕ ਤੇ ਝੁਲੇ-ਫੁਆਰੇ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਬਣੇ ਸਮਾਧੀ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਬੋਡਰ ਉੱਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਫਾਂਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਬੇਰਹਿਮੀ

ਕਦੇ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਰੇਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਬਾਡਰ ਤੱਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟਰੇਨ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਇਹ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਹੋਏ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਉੱਤੇ ਬਣੇ ਪੁਲ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲਾ ਤੱਕ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਇਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ- 'ਦੀ ਐਂਡ ਆਫ ਨਾਰਦਨ ਰੇਲਵੇ'। ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ, ਸਿਰਫ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟਰੇਨ ਸਰਹੱਦ ਲਈ ਚੱਲਦੀ ਹੈ।

ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਏ। ਸਮਾਰਕ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਬੋਰਡ ਮੁਤਾਬਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਾਂਡਰਸ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ

ਸੁਣਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਲਾਹੌਰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਲਈ ਉਠ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਡਰੀ ਹੋਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਮਿਥੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 23 ਮਾਰਚ, 1931 ਦੀ

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਸਤੌਲ ਬਾਰੇ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ...

ਇੰਦੌਰ: ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਦਾ ਇੰਦੌਰ ਸਥਿਤ ਸੀ.ਐਸ.ਡਬਲਿਊ.ਟੀ. ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੇ ਪਿਸਤੌਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਹਥਿਆਰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ 'ਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹੀ ਪਿਸਤੌਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਰੀਬ 9 ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਤਕਾਲੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਜੇ.ਪੀ. ਸਾਂਡਰਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੀ.ਐਸ.ਡਬਲਿਊ.ਟੀ. ਦੇ ਆਈ.ਜੀ. ਪੰਕਜ ਗੁਮਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ 'ਚ ਵਰਤੋਂ ਗਏ ਪਿਸਤੌਲ ਨੂੰ ਫਿਲਹਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਹਥਿਆਰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ 'ਚ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਅਜਾਇਬ ਘਰ 'ਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਨਵੇਂ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਇਸ 'ਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਵੀ ਦਰਸਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮੁੱਲ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਸਕਣ। 32 ਐਮ.ਐਮ. ਦਾ ਇਹ ਸੈਮੀ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਪਿਸਤੌਲ ਅਮਰੀਕੀ ਹਥਿਆਰ ਨਿਰਮਾਤਾ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲਟਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਪਿਸਤੌਲ ਨੂੰ 7 ਅਕਤੂਬਰ 1969 ਨੂੰ ਸੌਂਤ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫਿਲੌਰ ਸਥਿਤ ਪੁਲਿਸ ਅਕਾਦਮੀ ਤੋਂ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਇੰਦੌਰ 'ਚ ਸਥਿਤ ਸੀ.ਐਸ.ਡਬਲਿਊ.ਟੀ. ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ 'ਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ 17 ਦਸੰਬਰ, 1928 ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਹੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਥਾਪਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸ਼ਾਦਮਾਂ ਚੌਕ 'ਚ 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪਿਛਲੀ ਦੀਵਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲਿਆਏ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਤਰਮੀਮ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ' ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਚੈਨਲ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਲੜੀਵਾਰ 'ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ' ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਮਲਾ ਖਾਰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ ਸਣੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੁਟਾਲੀਆ ਤੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਦਲਵੀਰ ਕੌਰ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਚੈਨਲ ਦੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਜੱਜ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਧਿਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਟਾਰ ਟੀ.ਵੀ. ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਚੈਨਲ 'ਲਾਈਵ ਓਕੇ' ਨੇ ਲੜੀਵਾਰ ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਖਦਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਚੈਨਲ ਵੱਲੋਂ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਕੰਨਟੈਂਟ ਕੰਪਲੇਂਟਸ ਕੌਂਸਲ

ਹੁਣ ਪਾਕਿ 'ਚ ਜਨਗਣਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਗੇ ਸਿੱਖ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਨਗਣਨਾ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ 19 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਜਨਗਣਨਾ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਨ ਗਣਨਾ ਵਾਲੇ ਫਾਰਮ 'ਚ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਲਮ 'ਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਕਾਲਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। 15 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਛੇਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਹਿੰਦੂਆਂ, ਇਸਾਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤਿਆਂ ਜਨਗਣਨਾ ਫਾਰਮ 'ਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਲਈ ਅਲੱਗ ਕਾਲਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਨਗਣਨਾ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਪਾਹਜ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

(ਬੀ.ਸੀ.ਸੀ.ਸੀ.) ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਬੀ.ਸੀ.ਸੀ.ਸੀ. ਵੱਲੋਂ ਈਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਧਿਰ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਲੜੀਵਾਰ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਬਿਨਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਜੋ ਚੇਚਕ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਠੀਕ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ

'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਚੈਨਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਰੂਕ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਲੜੀਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੈਨਲ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਕੇਸ ਖਾਰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਬਣੇਗਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ 'ਗਰੀਨ ਫੀਲਡ' ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 18 'ਗਰੀਨ ਫੀਲਡ' ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਨੇੜੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਗਰੀਨ ਫੀਲਡ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਰਵੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 300 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਵਾਇਰ ਕਰ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਰੀਨ ਫੀਲਡ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਸ਼ 'ਚ ਮੋਪਾ (ਗੋਆ),

ਨਵੀਂ ਮੁੰਬਈ, ਸਿਰੜੀ, ਸਿੰਧੂਦਰਗ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ), ਬੀਜਾਪੁਰ, ਗੁਲਬਰਗਾ, ਹਸਨ, ਸ਼ਾਈਮੋਗਾ (ਕਰਨਾਟਕ), ਕਨੌਰ (ਕੇਰਲਾ), ਪਾਕੀਯੋਗ (ਸਿਕੱਮ), ਕਾਰਾਆਈਕਲ (ਪੁਡੂਚੇਰੀ), ਦੁਲੇਰਾ

(ਗੁਜਰਾਤ), ਭੋਗਪੁਰਮ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਗਰੀਨ ਫੀਲਡ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੰਜਾਬ), ਈਟਾ ਨਗਰ (ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼), ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ (ਝਾਰਖੰਡ), ਅਲਵਰ (ਰਾਜਸਥਾਨ)

ਪੁਸ਼ਟੀ ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਏ ਬ੍ਰਿਟੂ ਨਾਂ ਦੇ

ਇਕ ਬੰਦੀ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਨਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ ਕੋਟ ਲੱਖਪਤ ਰਾਏ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਸੰਤੁਲਨ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਕੌਥਾਗੁੰਡਮ (ਤੋਲੰਗਾਨਾ) 'ਚ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਵਿਖੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਵਜੂਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ 'ਵਾਈਟ ਪੈਚ' ਇਲਾਕਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਭਾਗ ਇਸ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਸਨਅਤੀ ਇਕਾਈਆਂ ਜਾਂ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ.ਐਲ.ਯੂ. ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਸਨਅਤੀ ਇਲਾਕਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ.ਈ. ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਸਨਅਤੀ ਪਲਾਟ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ 'ਚ ਸਨਅਤੀ ਇਕਾਈਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬੰਦ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਫਾਈਲਾਂ ਮੰਗੀਆਂ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 190 ਫਾਈਲਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਬਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿੱਟ) ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਕੁੱਲ 293 ਵਿਚੋਂ 190 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ

ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਕੇ. ਸੀਕਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਟ ਵੱਲੋਂ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 25 ਅਪਰੈਲ ਤੱਕ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਮੁਕੁਲ ਰੋਹਤਗੀ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਟ ਕੋਲ

263 ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਫਾਈਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਪੀਤਤ ਜਾਂ ਗਵਾਹ ਲੱਭੇ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਚ ਬਾਰੇ 20 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਸਟੇਟਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਟ ਦੀ ਜਾਂਚ ਚੱਲਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਤਰਕ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਚਾਰ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਗੁਰਲਾਡ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੂੰ ਕਤਲੇਆਮ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੁਝਾਅ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਤਲੇਆਮ ਪੀਤਤਾਂ ਲਈ ਛੇਤੀ ਇਨਸਾਫ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਟ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ।

ਅਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਮੰਗੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ '84 ਕਤਲੇਆਮ ਪੀਤਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰੇ। ਸਨਮ ਸੁਤਿਰਬ ਵਜ਼ੀਰ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਵਕੀਲ ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ '84 ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਬਣਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਟ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਹਿੰਸਾ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ, ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡਿਊਟੀ ਵਿਚ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਨਮ ਸੁਤਿਰਬ ਵਜ਼ੀਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਟ ਨੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਦੋਸ਼ ਪੱਤਰ ਹੀ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਟ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਟੇਟਸ ਰਿਪੋਰਟਸ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ

ਪਟਿਆਲਾ: ਤਖਤ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੁਆਰ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਸ ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੀ ਭਿਣਕ ਪਈ, ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਥੇ ਨੇ ਕਈ ਘੰਟੇ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਵੱਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ

ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ।

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਮ ਇਮਾਰਤ, ਜਦੋਂਕਿ ਪਵਿਤਰ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਆਮ ਪਾਣੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਤ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਚ ਭੇਰੇ 'ਚ ਕੀਤੇ ਤਪ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਮਾਨੇ ਖਿਆਲ ਸੰਗਤ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਅੱਜ ਭਾਈ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਵਾਬ ਮੰਗਣ ਆਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਢੱਡਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਵਜੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਗੇ, ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚੋਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ 271 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸੀ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਨੇ ਸੰਸਦ 'ਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਹ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੂਚੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੂਰੀ ਡਿਟੇਲ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਭਾਰਤ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਭਾਰਤੀ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਪੋਰਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਧੀ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਰਹੀਆਂ। ਮੁੰਬਈ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਕਾਰ ਹਾਫਿਜ਼ ਸਈਦ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਜਮਾਤ-ਉਦ-ਦਾਵਾ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਪੋਸਟਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬਾ ਸਿੰਧ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਪਾਰਕਰ 'ਚ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਧ ਦੇ ਬਹੁ ਹਿੰਦੂ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬਰਪਾਰਕਰ 'ਚ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਧ 'ਚ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਉਤੇ ਸ਼ਰੀਆ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਕਤ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਪੋਸਟਰ ਨੇ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਅਤਿਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨ ਜਮਾਤ-ਉਦ-ਦਾਵਾ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸ਼ਰੀਆ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸੂਬਾ ਸਿੰਧ 'ਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਗੱਲ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਧ 'ਚ ਨਿੱਜੀ

ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੁੰਡੇ ਰੁੜ੍ਹੇ

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ: ਪਿੰਡ ਬੋਲਾ ਟਾਹਲੀ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਗਏ ਪੰਜ ਲੜਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਹਾਅ ਕਾਰਨ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ।

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (19), ਕਰਨ (17), ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (17), ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ 'ਤੇ ਨਹਾਉਣ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਵਿੰਦਰ, ਕਰਨ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਹਾਅ ਕਾਰਨ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ।

ਨਿਆਇਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਕਾਜੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਇਸਲਾਮਿਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

WEBSITE - DHOLRADIO.CO

DHOL RADIO

ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ

REQUEST SONG MUSIC 24/7

LISTEN ON PHONE

Application For Android and iPhone - Dhol Radio

LIVE CALLS → USA 951-824-6365

skype - DHOLRADIO.ORG

LISTEN BY CALL → USA 702-489-0211

Sukhpal Gill 10 pm to 12 am (IST)

Puran singh waraich 2:30 pm to 4 pm (IST)

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 40 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਟਰੇਲਰ ਲੀਜ਼ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ

*ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
*ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ਜੋਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
*ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
*2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi
Office: (866) 933-3038
Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733
Yuba City Ph:530-419-5058

1816 Main Ave., Sacramento CA, 95838

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕਮਰਕੱਸੇ

ਸੈਂਕੜੇ ਨਸ਼ਾ ਜ਼ੋਨਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ, ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ

ਬਠਿੰਡਾ: ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਪੰਜਾਬ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ 'ਨਸ਼ਾ ਜ਼ੋਨ' ਸਨਾਖਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਕਈ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੂਤਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਇਕਦਮ ਛਾਪੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਸੱਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਰੀ 'ਰਵਾਇਤੀ' ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਡੱਬਵਾਲੀ ਤੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ 'ਚੋਂ ਅਫੀਮ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਭੁੱਕੀ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ 'ਨਸ਼ਾ ਜ਼ੋਨ' ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਸਕਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਰਿਕਾਰਡ 'ਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਕਈ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹਨ।

ਮਾਲਵਾ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੁੱਕੀ ਸਪਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਟਿਕਾਣੇ ਸਨਾਖਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੂਤਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਤਰਫੋਂ ਤਿੰਨ ਸੂਤਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਠਿੰਡਾ ਸ਼ਹਿਰ

ਵਿਚ ਡਰੱਗ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ 'ਬਦਨਾਮ' ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਟਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ-ਰਾਜਸਥਾਨ ਸੀਮਾ ਉਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨਫਰੀ ਵਧਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਚਨਚੇਤ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਵੀ ਲਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕੀ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਹੋਇਆ ਹੋਰ ਵੀ ਔਖਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਟਰੰਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਫਾਰਤਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖਤ ਪੜਤਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਨਾਉਣ ਅਤੇ ਵੱਧ ਨਜ਼ਰਬਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਖਾਸ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਰੈਕਸ ਟਿਲਰਸਨ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਵੀਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਬਿਨੈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਸਾਰੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਟੂਰਿਸਟ ਤੇ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵੀਜ਼ੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਵੱਲੋਂ 6 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਛੇ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਯਾਤਰਾ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਵਾਲੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ।

15 ਮਾਰਚ ਵਾਲੀ ਇਸ ਹਦਾਇਤ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਇਸ ਲਈ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਜਾਂ

ਕੌਂਸਲਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਸਾਰੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ, ਈਮੇਲ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਖਾਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਟਿਲਰਸਨ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਸ ਹਦਾਇਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀਜ਼ਾ ਅਫਸਰ ਵੱਲੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਅਰਜ਼ੀ ਉਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੁਣ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਕ ਕੌਂਸਲਰ ਐਡਜੂਟੈਂਟ ਕੋਲ 120 ਵੀਜ਼ਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਟਿਲਰਸਨ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸੂਰੱਖਿਆ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀਜ਼ੇ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੌਂਸਲਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿਚਕਿਚਾਹਟ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਫਾਰਤਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖਤ ਪੜਤਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਲਈ ਫੌਰੀ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਡਟਣਗੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਹੱਲਾ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਹੁਣ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਤਰਨਗੇ। ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੀਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰ-ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਅਦਾਕਾਰ ਯੋਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਪੰਜਾਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਪੰਜਾਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਕਰਮ ਜੇ.ਐਸ. ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਦਿੱਤੀ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਫਸੇ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਓਟ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੁਣ ਨਿਆਇਕ ਨਜ਼ਰਬਾਨੀ ਹੇਠ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਤੇ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਫਰਜ਼ੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਏ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਜਸਟਿਸ ਰਾਜਨ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਦੋ ਹਫਤਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ।

ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਫੜਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਸ਼ਾ

ਬਠਿੰਡਾ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਐਤਕੀਂ ਤਕਰੀਬਨ 33 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ 58 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਗਰੀ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਸ਼ੇ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਪੰਜ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 18.26 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ 13.36 ਕਰੋੜ ਦੀ ਸਰਾਬ ਫੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ 9.60 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ, ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚੋਂ 37.23 ਲੱਖ, ਮਨੀਪੁਰ 'ਚੋਂ 3.22 ਕਰੋੜ ਤੇ ਗੋਆ ਵਿਚੋਂ 33.21 ਲੱਖ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ

ਮੈਲਬਰਨ: ਵੈਸਟਰਨ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸਥਾਨਕ ਬੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹਿਸਟਰੀ ਟੀਚਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਵੈਸਟਰਨ ਆਸਟਰੇਲੀਆ (ਐਚ.ਟੀ.ਏ.ਡਬਲਿਊ.ਏ.) ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਪਰਥ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੂਬਾਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪੰਜਵੀਂ, ਛੇਵੀਂ ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਸੂਰਮਗਤੀ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਸਮੇਤ ਇਸ ਕੌਮ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਣਯੋਗ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੇਢ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਤਾਂ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹਨ। ਕਰੀਬ 1850 ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਆਸਟਰੇਲੀਆ-

ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਲੜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕੇਂਦਰੀ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸੀਮਤ

ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਅਫਗਾਨ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਥਾਂ ਸਮੇਤ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਤਵਾਰੀਖ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਮੋਢੀ ਸਿੱਖ ਆਸਟਰੇਲੀਅਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਨੁਕਸਾਨੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਨਵੀਂ ਦਿੱਖ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨੇ ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ 33 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਤੇ ਰੰਗ-ਰੋਗਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਲੱਗੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਕਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਫੌਜੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਾਰਨ ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁੱਖ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸੜ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਸੜ ਕੇ

ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਸਾਭ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹਰਜਾਨੇ ਦਾ ਕੇਸ ਵੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਗਾਊਂ ਰਕਮ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਈ ਹੈ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹੈਂਡਕੁਆਰਟਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਦਫਤਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿਥੇ 'ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ

ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਸੰਭਾਲਿਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਡਾ. ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਰੋਗਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬਣੇ ਵਾਧੇ (ਛੱਜੇ) ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸਾਭ-ਸੰਭਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀ ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ 1937 ਵਿਚ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੰਸਦ' ਦੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਇਜਲਾਸ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਹਿਮ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇਵੇਂ ਪਾਸੇ ਲਗਭਗ ਸੌ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 70 ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਰੰਗ-

ਰੋਗਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਰੰਗ ਰੋਗਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਭੂਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਰੰਗ-ਰੋਗਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੈਂਤੜੇ ਵਾਲੇ ਲੀਡਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ 'ਚ ਮਹਾਂ-ਗੱਠਜੋੜ ਦਾ ਸੁਪਨਾ!

ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਹਾਸੇਰੀਣੀ ਖਬਰ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਲਈ ਅਗਲੀਆਂ ਸੰਸਦ ਚੋਣਾਂ ਤੱਕ ਸਭ ਭਾਜਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਗੱਠਜੋੜ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੀ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਫਨਾ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਧੂਰਾ ਕਿਉਂ! ਏਦਾਂ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਲੈਣ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕਿੰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਵਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਚਰਚਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ।

ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਚੜ੍ਹਤ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕੀ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਵੱਡੇ ਆਗੂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜੋਤੇ ਸਨ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਆੜ੍ਹਤ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਆਈ ਸੀ। ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਉਦੋਂ ਉਭਰਦੇ ਪਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਉਦੋਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਯਸ਼ਵੰਤ ਰਾਓ ਚਵਾਨ ਨਾਲ ਚਿਪਕਿਆ ਪਵਾਰ ਵੀ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਮਗਰੋਂ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਜਿੱਤ ਗਈ ਤਾਂ ਨਹਿਰੂ-ਗਾਂਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਧੱਕ ਕੇ ਕੌਮੀ ਆਗੂ ਬਣਨ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਹੋਏ ਲੀਡਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਾਂਗਰਸ (ਐਸ) ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ 'ਚ ਉਦੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਵਾਲੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਲੱਗਾ ਤਾਲਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਕੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਝਾ ਫੇਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ

ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਅਗਲੀ ਉਠਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਲ ਉਦੋਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਹੀ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਵਰਤ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿ ਕੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਹਬਾਨੋ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਲੇਸਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਿੱਖੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਕੇਸਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਕਹਿ ਕੇ

ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ

ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ 'ਚ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਉੱਤੇ ਸੋਨੀਆ ਨੂੰ 'ਵਿਦੇਸ਼ਣ' ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖੇਡ ਵੀ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਨੇ ਖੇਡੀ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸੇ 'ਵਿਦੇਸ਼ਣ' ਨਾਲ ਪਵਾਰ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਸਾਂਝ ਵੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਨੇੜ ਵੀ ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਹੁਣ ਉਸੇ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਹੁੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਸੰਸਦ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸੱਦੇ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਮਸਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਰਾਹ

ਰੋਕਣ ਲਈ ਚੋਣ ਗੱਠਜੋੜ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਪਵਾਰ ਨੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ 288 ਮੈਂਬਰੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ 278 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 41 ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ 287 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਲੜਨ ਦੇ ਬਾਅਦ 42 ਸੀਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਉਥੇ ਦਸ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਸਾਂਝੀ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਚੋਣ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਜੋੜ ਕੇ 83 ਦੀ ਥਾਂ ਡੇਢ ਸੌ ਸੀਟਾਂ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਪਵਾਰ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਕੀਤੀ। ਉਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਦੋਵੇਂ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਚੋਣ-ਨੀਤੀ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਠਾਕਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ-ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਾਜਪਾ ਉਥੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਬਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਉਸ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਠਾਕਰੇ ਅਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਕੱਖੋਂ ਹੋਲੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਹੀਣੀ ਹੋ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਜੁੜੀ ਸੀ।

ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਚ ਬੰਦ ਪਏ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਤਾਲਾ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਖੁਲ੍ਹਵਾਏ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਜਿਸ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਉਠਾਣ ਨੂੰ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਾਂਗਰਸ ਰੋਕ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਾਣੀਓਂ ਪਤਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਸੰਸਦ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਪਵਾਰ ਗੱਠਜੋੜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਹੋਈਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੱਦਾ ਉਦੋਂ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰੀਕ ਧਿਰ ਵੀ ਰਗੜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਚਰਚਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣੀਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਸੀਟਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ

ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਔਖੀ ਘੜੀ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਨੇੜ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੀਆਂ ਰਾਜਸੀ ਚੁਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਪੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਜਰਾ-ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਫੋਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਈ ਆਗੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਕੇਰਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਮੇਘਾਲਿਆ ਤੱਕ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖਤਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਆਪਸੀ ਖਹਿਬਾਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਚੌਧਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਵੀ ਰੋਲ ਸੀ। ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਆਗੂ ਪੂਰਨੇ ਸੰਗਮਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣਬ ਮੁਖਰਜੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਚੋਣ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸੱਤਾ ਦਾ ਸੁੱਖ ਮਾਣਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਧੀ ਅਗਾਥਾ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਬਣਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਮਾਲ ਦੀ ਚੁਸਤੀ ਵਿਖਾਈ ਕਿ ਧੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਬਣਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਖੁਦ ਉਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਉਸ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਜਾ ਬਣਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਹੁਣ ਗੱਠਜੋੜ ਬਣਾ ਕੇ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੋਰਚਾ ਜੰਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿਰੁਧ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੰਡ

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਲੜਦੇ ਆਏ ਚਾਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹਰ ਵਾਰ ਹਾਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਤੇ ਉਸੇ ਵਰਗੇ ਆਗੂ ਹੁਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ, ਜਿਹੜੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਦੋਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਵੇ।

ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਸਭ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਗਏ ਤਾਂ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ 'ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਵੀ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਨਿਤੀਸ਼ ਇੱਕ ਆਗੂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਅਗਲੀਆਂ ਸੰਸਦ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਗੱਠਜੋੜ ਬਣੇ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪੈਂਤੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੀ ਜਿੰਦਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਜਣਾ ਹਾਲੇ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ ਵਰਗੇ ਕੁਰਸੀਆਂ ਵੱਲ ਟੀਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਝਾਕਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਵਡੇਰੇ ਗੱਠਜੋੜ ਲਈ ਪੈਂਤੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਾਲੀ ਝਲਕ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ। ਅੱਜ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਭਲਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣਾ।

ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਾਰ ਵਾਲੀ ਦੁਖਦੀ ਰਗ

ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦਾ ਪਾਠਕ ਹਾਂ। ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਮਗਰੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਡੇਢ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਦਾ ਲੇਖ 'ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਨੇਕ ਸਲਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਲੀਆ ਪੰਜਾਬ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦੀ ਹਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ 'ਆਪ ਦੀ ਹਾਰ! ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਯਾਰ!' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਜੋ ਲੇਖ ਛਪਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਬੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕੌੜੇ ਮਿੰਨੇ ਅਨੁਭਵ ਹਨ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਹੈ।

ਬੱਲ ਨੇ ਠੀਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਰਹੇ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਤਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਭੂਮੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਪਤਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਬਰਗਾੜੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਕਲਚਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਲੋਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਲੈ ਕੇ 'ਆਪ' ਜਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਦਿਸਹਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਕਿਰਨ ਉਜਾਗਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ।

ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ 'ਆਪ' ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਲੋਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ

ਗਲੀਆਂ, ਝੋਂਪੜੀਆਂ, ਆਟੇ ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ, ਰਿਕਸ਼ੇ, ਰੇਤ੍ਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਹੱਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁੱਖ-ਤਕਲੀਫਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੇਠਲੀ ਤਹਿ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਗ਼ੈਰ-ਜਥੇਬੰਦ ਰਹਿਣਾ ਹੈ; ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ 'ਆਪ' ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਆਸ ਹੇਠ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੈਂ ਅਪਰੈਲ ਦੌਰਾਨ ਵਤਨ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਮਿਲ ਕੇ ਆਇਆ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਨੇ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਅਤੇ ਟਾਈਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੈਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਮੇਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਦੂਜੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੀ ਰਸਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਲਕੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਵਕਤ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬੇਵਸੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਪੱਤਰ ਆਪਣੇ ਬਰੀਫ ਕੇਸ ਵਿਚ ਰਖਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤੌਰ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਹਨੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਭਲਾ?

ਹੁਣ ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਦੇ ਲੇਖ 'ਆਪ ਦੀ ਹਾਰ! ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਯਾਰ!' ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਪ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਸੱਟ ਆਪਣੇ ਵਿਤੋਂ ਵੱਧ ਸਵੈ-ਭਰੋਸੇ ਕਾਰਨ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਾਰ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ

ਭੂਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਡਾ. ਧਰਮਵੀਰ ਗਾਂਧੀ, ਮਾਸਟਰ ਖੇਤਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਅਤੇ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਪਾਰਟੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਹਿੰਕਾਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਬੇਅਸੂਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾਅਪੇਚ ਆਪਣਾ ਲਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਾਇਆ ਸੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਰਗਾੜੀ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੜਕੇ ਫੜ ਲਏ। ਧਰਮ ਦੇ ਕਥਿਤ ਠੋਕੇਦਾਰ ਤੁਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਆ ਗਏ। ਨਾਕੇ ਲੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਨਾਕੇ 'ਤੇ ਲੋਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਗਲ ਪੈ ਗਏ। ਝੜਪ ਹੋਈ ਤਾਂ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਧਰਮ ਦੇ ਠੋਕੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੌ ਬਾਰਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ, ਅਸੀਂ ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਗੋਡੇ ਲਵਾ ਕੇ ਛਡਣੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੋਡੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ। ਹਾਰ ਕੇ ਇਕ ਲੜਕੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਦਿਤੀ।

ਬਰਗਾੜੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ। ਬਾਦਲਾਂ ਵਿਰੁਧ ਪਿੱਟ-ਸਿਆਪਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਐਮ.ਪੀ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਬਰਗਾੜੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇਪੁਰੀਏ ਨੇ ਜਲਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਣ ਦੀ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਤ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪੀਤੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹਨੇ ਬਥੇਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਹੇਠ ਲਾਹ ਦਿਤਾ। ਵਗਦੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਹੱਥ ਧੋਂਦਿਆਂ

ਛੋਟੇਪੁਰੀਏ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਸੇਵਾ ਇਹ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀਓਂ ਸੱਦ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ 2-2 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦਿਵਾ ਆਇਆ। ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ ਕਿ 'ਆਪ' ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪੇ ਤੇਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ! ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰਮਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ।

ਗਰਮਦਲੀਆਂ ਦੀ ਉਹ ਜਿੱਤ ਸੀ। ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕੋਂ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਬੇਮਿਸਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ 'ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ' ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਬਾਕਮਾਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾ ਵੀ ਦਿਤੀ। ਬਾਦਲ ਭਿੰਜੀ ਬਿੱਲੀ ਵਾਂਗ ਡਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਡਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਉਦੋਂ ਗਰਮਦਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ ਨੰਗੇ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਮਾਰ ਲਏ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ, ਬਾਦਲ, ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ-ਸਾਰੇ ਉਸ ਹਨੇਰੀ ਅੱਗੇ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗ ਉਡ ਜਾਂਦੇ।

ਸੁਕਰ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਹਨੇਰੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਈ। ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਬਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਨੇ ਅੱਗਿਓਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀ ਹਾਰ ਦੇ ਜੋ ਕਾਰਨ ਗਿਣਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 80 ਫੀਸਦੀ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਲਗਦੇ ਹਨ। 'ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ' ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ 100% ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਛੋਟੇਪੁਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਛੋਟੇਪੁਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੰਨਦਿਆਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਦੇਰ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਫਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇਪੁਰ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰ ਕੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਆਏ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹਿਮਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਤਿਕਤਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਸ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ

ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਿਕਤਮ ਛੋਟੇਪੁਰ ਨੇ ਬਰਗਾੜੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਾਮਾ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਇਮਾਮ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੁਕਰਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਦਦ ਕਬੂਲਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?

ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗਾ, ਦਲ ਬਦਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਵੇਗਾ, ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ; ਪਰ ਕੀਤਾ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ! ਉਸ ਨੇ 40 ਤੋਂ ਵੱਧ ਟਿਕਟਾਂ ਕਾਂਗਰਸ, ਬਸਪਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਦਲ-ਬਦਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਮੁਕਤਸਰ ਸੀਟ ਲਈ ਪਿੰਡ ਛੱਤਣਵਾਲਾ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਵਰਕਰ ਜਗਦੀਪ ਸੰਧੂ ਦਾ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਦੁਰਗੇਸ਼ ਨੇ ਟਿਕਟ ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਗਦੀਪ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਰੋਲਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦਿਤਾ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦਲ-ਬਦਲੂ ਬੇਅਸੂਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਆਏ, ਬਾਅਦਲੂ ਸੱਜਣ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਸਲਨ, ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇ ਕੇ ਸਹੀ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ, ਬੱਲ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਟਿਕਟਾਂ ਜੇ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਸਾਹੀਆ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਬੂਟਾ ਰਾਮ ਵਰਗੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦੀ ਹਾਰ ਦੀ ਵੀ ਨਿਰਾਲੀ ਹੀ ਸ਼ਾਨ ਹੋਣੀ ਸੀ!

-ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਰਗਾੜੀ

ਫੋਨ: 416-845-7534

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ 2017

ਨਵੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਪੁਰਾਣੇ ਮੁੱਦੇ

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਤੂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਹੇਠ ਮਨੀਪੁਰ ਅਤੇ ਗੋਆ ਵਿਚ ਬਹੁਮਤ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਉਹੀ ਹੱਥ-ਕੰਡੇ ਅਪਨਾਏ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਕੇਂਦਰੀ ਸੱਤਾ ਉਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਰਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਅਪਨਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਕਲਚਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੰਗਲਵਾਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉਤੇ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ। ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਇਹ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੀਹ ਪੁਰਾਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ (ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ) ਤੋਂ ਲੀਹ-ਪਾੜਵੀਂ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਤਵੱਕੋ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਜੋਗੀ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਹਾਂ, ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵੀ ਉਹੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਰਾਹ ਤਲਾਸ਼ੇਗੀ।

ਉਂਜ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਅੰਦਰ ਜੋ ਰਫਤਾਰ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਖਦਸ਼ੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਰੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਕਿਤੇ ਲੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਯੋਗੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦਾ ਅਗਲਾ ਏਜੰਡਾ ਕੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ 2014 ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਮੌਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣਾ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਸਫਬੰਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਫਬੰਦੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਖਤਰਾ ਕਰਾਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਆਪਣੀ ਇਹ ਜੇਤੂ ਮੁਹਿੰਮ ਸੰਨ 2019 ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੁਹਰਾਉਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਾਲਾ ਏਜੰਡਾ ਹੀ ਮੁੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਗੁਜਰਾਤ, ਜਿਥੇ ਇਸੇ ਸਾਲ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ, ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਉਥੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਜੱਦੀ ਸੂਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਸਾਫ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਭ ਦੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਰਣਨੀਤੀ ਉਤੇ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਂਜ ਇਕ ਤੱਥ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਾਲ ਵੇਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੋ ਭਾਜਪਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਿੱਤਦੀ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਕੋਈ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੱਟੀਦਾਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੀਡਰ ਹਾਰਦਿਕ ਪਟੇਲ ਨੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ-ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤਰਜ਼ ਉਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਢਾਲ ਸਕੇਗਾ, ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮਾਹੌਲ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲੀ ਲੀਹ ਵੱਲ ਤੁਰਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਸੁਰਜੀਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਕੋਲ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਈਆਂ। ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਿਰ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਗਠਜੋੜ) ਹਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵਰਗੀ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਜਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਹੁਣ ਜੋ ਇਹ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਧਿਰਾਂ ਇੰਨੀ ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਅੰਦਰ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਯਾਦਵ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਖਾਤਰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੇੜੇ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ; ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ, ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਜੇਤੂ ਰੱਥ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਸਕੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਪਿਆਰ ਫੁੱਰਰ?

ਮਾਪੇ ਜਾਲਦੇ ਜਫਰ ਔਲਾਦ ਖਾਤਰ, ਐਪਰ ਬੱਚੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਪਿਆਰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ, ਪਿਛੇ ਹਾਣੀਆਂ ਹੋਕੇ ਹੀ ਭਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ 'ਸੀਰਤ' ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ, ਦੇਖ 'ਸੂਰਤਾਂ' ਉਤੇ ਹੀ ਮਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਚੜ੍ਹਦਾ ਕਾਮ ਦਾ ਭੂਤ ਜਵਾਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਕਹਿ ਕੇ 'ਇਸ਼ਕ ਝਨਾਂ' ਵਿਚ ਤਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਬਿਨ ਸਾਹ ਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਮਾਰਨ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੁੱਰਰ ਕਰਕੇ। ਆ ਰਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਲਵ ਮੈਰਿਜਾਂ 'ਚੋਂ, 'ਲਵ' ਉੜਦਾ ਏ ਛੇਤੀ ਹੀ ਫੁੱਰਰ ਕਰਕੇ!

ਹੰਗਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ

ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਉਣਾ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਆਕਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਰਣਨੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਸੰਨ 2014 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਾਂਗ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਕਤਾਰਬੰਦੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ 2019 ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹਨ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਕਾਂਗਰਸ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਹ-ਸਤਹੀਣ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਪਾਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਡਫਲੀ ਵਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਯੋਗੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨ ਕਾਫੀ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਵਾਲੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਟੀ.ਵੀ. ਵਾਲੇ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਕ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਛਾਈਆਂ

ਉਪਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ

ਰਹਿਣ। ਆਖਰ ਯੋਗੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਯੋਗੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣੀ ਗਈ ਹੈ। ਐਂਟੀ-ਰੋਮੀਓ ਸੁਕੇਅਡ ਹੋਵੇ, ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਫੜੋ-ਫੜਾਈ, ਮੰਤਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਝਾਤੂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚਾੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਚੈਨਲ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਯੋਗੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲੇ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਦੀ ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਯਾਦਵ ਵੀ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਖੂਬ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਣੇ 'ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਖਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਸਫਾਈ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਧੇ ਹੋਏ ਤੇ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਵਾਲ ਵੀ ਕਟਵਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਸਨ। ਲਾਲੂ ਯਾਦਵ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਨਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਛਾਪੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੰਨ ਫੜ ਕੇ ਬੈਠਕਾਂ ਕਢਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਦੀ ਮੁਰਗਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਧੀਆ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਲੂ ਦੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਬਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਛਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਆਈ। ਸਫਾਈ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਵੱਛਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਰਗੇ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵੀ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਹਾਂ, ਨਿਤੀਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲਗਪਗ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਯਾਦਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ

ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਚਰਵਾਹਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ। ਫਰਵਾਹਾ-ਗਾਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚਰਵਾਹਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਸੀ। ਮੀਡੀਆ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਲਾਲੂ ਪਰੇਅਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪਰੇਅਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਚਰਵਾਹਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਤਾ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਚਰਵਾਹੇ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਨ।

ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਫ ਇਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਯੋਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲੂ ਦੇ ਪਦ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੰਗਾਮੇ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੁਝ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਥਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ

ਥਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਛਾਪੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। 20 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਣੇ ਹਨ। ਆਖਰ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣਗੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਯੋਗੀ? ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੰਗਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇ ਛਾਪੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। 20 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਣੇ ਹਨ। ਆਖਰ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣਗੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਯੋਗੀ? ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੰਗਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਪਰਧ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੇ ਰੋਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਚੁਸਤ-ਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਲੀਹ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਸਤ-ਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਯੋਗੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਧਨ ਹਨ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਥਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਲਗਵਾਉਣ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਵਾਇਆ ਹੀ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਉਹ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਲਗਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਇਦ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਫਿਰ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਲਈ ਪੁਲਿਸ-ਦੌਸ਼ੀ-ਸਿਆਸੀ ਗਠਜੋੜ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਯੋਗੀ ਸਰਕਾਰ ਪੁਲਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ 2005 ਵਿਚ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਸੀ, ਠੀਕ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੀ ਕੰਮ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ; ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਾਰ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੈ।

ਹੰਗਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਖਰਾਬ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾ ਸਕਣ।

ਫਿਰਕੂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਲਈ ਇਕ ਕਰਮਯੋਗੀ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ

ਗਣੇਸ਼ ਸ਼ੰਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (26 ਅਕਤੂਬਰ 1890-25 ਮਾਰਚ 1931) ਕੱਦਾਵਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਡੇ ਹੋਸਲੇ ਵਾਲੇ ਧੜੇਦਾਰ ਸੰਪਾਦਕ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਗਾਤਾਰ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ

ਫੋਨ: +91-94634-74342

ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਬਰਤਾਨਵੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜ ਖਿਲਾਫ ਡਟ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਕ ਕਾਨਪੁਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸਾਲਾ 'ਪ੍ਰਤਾਪ' ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਮੁਹਰੇਲ ਸੀ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਗੀਰੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਹੀ ਤਾਕਤਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। 1923-24 ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਫ਼ਾਰ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਾਨਪੁਰ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਉਦੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬੇਪਛਾਣ ਰਹਿ ਕੇ 'ਪ੍ਰਤਾਪ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਹ ਕਾਨਪੁਰ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ।

ਮਾਮੂਲੀ ਬਜਟ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1913 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਚ 1931 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤਕ, ਕਲਮ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਸ ਦੌਰ ਦੇ ਤਕਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਫੋਕਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਖ਼ੂਬ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਮਕਾਲੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮੁਖ਼ਾਤਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗ਼ੌਰਤਲਬ ਹਨ। ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਫ਼ਸਾਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਠਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਘਿਨਾਉਣੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸੌਂਝੇ ਫਿਰਕੂ ਹਿਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਬਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਮੁੱਖ ਕਰਮਭੂਮੀ ਕਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਗੂ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਬਿਰਾਦਰੀ' ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਫਿਰਕੂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ

ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ 'ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ' ਅਤੇ 'ਧਰਮਵਾਰ (ਫਿਰਕੂ) ਫਸਾਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ' ਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਦੇ

ਮਨੋਰਥ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਬਾਰੇ ਬਾਦਲੀਲ ਸਮਝ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਥੀਆਂ ਉਪਰ ਬਰਤਾਨਵੀ

ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਵੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜਤਾ ਸੀ। 23 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਸਨ। ਮੌਤ ਤੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਇੱਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਰਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੁਭਦੀ ਸੀ। ਅਵਾਮ ਦੇ ਮਿਜ਼ਾਜ ਤੋਂ ਇਹ ਤੈਅ ਸੀ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਕਾਨਪੁਰ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਐਸੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਜਿਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਸੂਖ਼ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਾਰਨ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ਬੰਦੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਦੋਹਾਂ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਅਨਸਰਾਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਠੱਲ੍ਹਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਸਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 25 ਮਾਰਚ

1931 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲਾਸ਼ ਦੇ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਵਕਤ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਮਹਿਜ਼ 40 ਸਾਲ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਤਲ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕਰਮਭੂਮੀ ਫਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਦੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਗਰੋਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦਰੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਖੰਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਜਵਾਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਧੌਂਸ ਖਿਲਾਫ ਸਾਂਝੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਆਧਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਧੜੇਦਾਰ ਨਾਲ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਬੇਪੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੂੰ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ।

ਗਣੇਸ਼ ਸ਼ੰਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ...

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਕੌਮੀਅਤ (ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਅਤਾ) ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਭੱਦੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਏ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਈ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਭਾਵ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਏ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੇਤਰਕੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਕੌਮੀਅਤ ਨਸਲੀ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੌਮੀਅਤ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੌਮੀਅਤ ਸਮਾਜਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਜਨਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਵਰੂਪ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਬੰਧਨ, ਕਿਸੇ ਸਮਾਨੁਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ।

ਕੌਮੀਅਤ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਅਧੀਨਤਾ ਦੇ ਪੰਝੂਤੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੰਡਾ ਪਸ਼ੂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੌਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪੌੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਡੂੰਘੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਿਆ। ਯੂਰਪ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਨਸਾਨ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਚਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਕ ਨਿਫ਼ਾਵਰ ਕਰ ਸਕੇ। ਵਕਤ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਾਉ ਆਏ।

ਧਰਮ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤਨ ਕਟਵਾਏ, ਪਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਓ, ਇਕ-ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਈ-ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਗ਼ਲਬੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਪਾਰ, ਕਲਾ-ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਣ ਨਾਲ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪੱਖਪਾਤ ਘਟਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ।

ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੱਟ-ਮਰਦੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇਸ਼

ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਮਰਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਚੰਗੇ ਸਨ ਜਾਂ ਇਹ ਨਵੇਂ; ਇਸ ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਕਰਨਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ, ਤੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਦਕਿਸਮਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਲੱਖ ਦਰਜੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੋਝ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਦਾ ਕਲੰਕ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਾਵ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਸ ਵਕਤ ਉਦੋਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸਪੇਨ ਦੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਰਾਜਾ ਫਿਲਿਪ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਉਪਰ ਅਜਿੱਤ ਜਹਾਜ਼ੀ

ਹੋਇਆ। ਅਧੀਨ (ਗੁਲਾਮ) ਇਟਲੀ ਨੇ ਸਵੈਇੰਡਾ ਨਾਲ ਆਸਟਰੀਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਯੂਨਾਨ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਬਾਲਕਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕੌਮਾਂ ਵੀ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਠ ਖਲੋਈਆਂ। ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਪੂਰਬ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਿਖਾਇਆ। ਬਾਹਰਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਤਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਉਪਰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ। ਦੇਖਿਆ, ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਚਾਨਣ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਇਸ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ

ਕਾਨਪੁਰ (ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗਣੇਸ਼ ਸ਼ੰਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੇਤੇ ਅਰਮੇਡਾ ਦੁਆਰਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ, ਦੋਨੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਜਿੰਨਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਰਾਜ-ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨਾਲ ਕੌਮੀਅਤ ਪੂਰੇ ਜਲੌਅ ਵਿਚ ਖਿੜ ਉਠੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਦਾ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ ਮਿਲ ਗਿਆ।

19ਵੀਂ ਸਦੀ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀ ਸਦੀ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਉਦੈ ਇਸੇ ਸਦੀ ਵਿਚ

ਉਠੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜਪਾਨ ਇਕ ਮੋਤੀ ਹੈ - ਐਸਾ ਚਮਕਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੌਮੀਅਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲਹਿਰ ਰੁਕੀ ਨਹੀਂ, ਵਧੀ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬ ਵਧੀ। ਅਫ਼ੀਮਚੀ ਚੀਨ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਹਲੂਣਿਆ। ਫਾਰਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਫੈਲਾਈ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ ਗੁਫਾਵਾਂ ਤਕ ਵਿਚ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀ ਗੂੰਜ ਇਸ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ

ਧਰਮ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਤਨ ਕਟਵਾਏ, ਪਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਓ, ਇਕ-ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਈ-ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਗ਼ਲਬੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਪਾਰ, ਕਲਾ-ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਣ ਨਾਲ ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪੱਖਪਾਤ ਘਟਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ।... ਕੁਝ ਲੋਕ 'ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ - ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ' ਚੀਕ ਰਹੇ ਹਨ।... ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ 'ਰਾਸ਼ਟਰ' ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ।

ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਟਾਨਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੜ੍ਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀਆਂ, ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ; ਸਾਨੂੰ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਉੱਟਪਟਾਂਗ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਗਾਹੁੰਦੇ ਚਾਹੀਦੇ।

ਕੁਝ ਲੋਕ 'ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ - ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ' ਚੀਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਖ਼ਿਆ ਕਰਨਾ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ - ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਈਏ ਕਿ ਉਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ 'ਰਾਸ਼ਟਰ' ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ। ਅਸੀਂ ਨਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ,

ਪਰ ਮਿਜ਼ਾਜ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ 'ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਉਸੇ ਵਕਤ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਉਸ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਵਰਾਜ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਜੋ ਐਸਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ - ਦਿਲੋਂ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਭੁੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਰਕੀ ਜਾਂ ਕਾਬੁਲ, ਮੱਕਾ ਜਾਂ ਜਦਾਹ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਕੁਝਤਣ ਨਾ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹੀਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਣਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਸੀਏ - ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ - ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ; ਪਰ ਸਾਡਾ ਵਿਰੋਧੀ, ਨਹੀਂ, ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੂੰਹ ਅੱਭ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀਅਤ ਸਵਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ। ਦੇਖ ਲਉ ਇਸ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਰੋ ਹਿੰਮਤ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ, ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪੱਕੇ ਸਵਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦੋਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ?

ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਚੀਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਸ਼ਤਰ ਅਤੇ ਰੇਲ ਦੀਆਂ ਪਟੜੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਸੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਹਤਿਆਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਾ ਤੇ ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਵੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਬੇਚਾਰਾ ਮੂਰਦਾ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਕਰੇ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਛੂਹਣ 'ਤੇ ਹੀ ਸੜ ਕੇ ਬਦਬੂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਉਪਾਅ ਹੈ।

-ਅਨੁਵਾਦ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ

ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਅਤਾ

ਲਿਖਤਮ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ

ਫੋਨ: 408-915-1268

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਸੋ ਵਿਚੋਂ ਸੋ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਪੰਜਾਬ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਪਰ ਜਿਵੇਂ ‘ਆਪ’ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜਥਿਆਂ ਉਤੇ ਨੱਕ-ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੱਟੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੱਬੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਟ ਪਰਵਾਸੀ ਭੈਣ-ਭਰਾ ‘ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਰਾਗ’ ਗਾਉਂਦੇ ਹੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਆਰਾਂ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਚੌਤ-ਚਪੌਟ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਮੌਜੂ

ਪਰਵਾਸੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ?

ਜ਼ਰੂਰ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ!

ਜਿਉਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ, ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਵੀ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੱਖ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ; ਜਰਮਨ, ਇਟਲੀ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਨਿਹੇਰੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ ਕਿ ਅਖਬਾਰੀ ਜਾਂ ਫੇਸਬੁੱਕੀਆਂ ‘ਸ਼ੇਰ’ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿਚ ਪਿਸਦਿਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾ ਲਈ। ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਈਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਾਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ‘ਅਨਲਿਮਿਟਡ ਪਲੈਨ’ ਲੈ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਇਥੇ ‘ਆਪ’ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੱਜਣ ਹੁੱਬ ਹੁੱਬ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਐਨੇ ਸੌ ਕਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਤਦ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਦਾ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਰਾਤ ਦੀ ਸੌਥ ਹੋਣੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਬਣ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਲਿਆਂ ਵਰਗੀ ਸੌਥ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਫਿਰ ਫੋਨ ਨੂੰ ਗੋਤੀਆਂ! ਖੁਦ ਦੇ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਫੋਨ ਡਾਇਰੀਆਂ, ਤੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਫੋਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ।

ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਜਾਣੂ ਦੇ ਘਰੇ ਰਾਤ

ਵੇਲੇ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਫੋਨ ਚੁੱਕਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਰਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਇਓ। “ਉਹ ਤਾਂ ਜੀ ਸੌਂ ਗਏ ਐ”, ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨਾਵਾਂ?” ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ‘ਸੌਰੀ ਸੌਰੀ’ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ‘ਕੋਈ ਨਾ, ਕੱਲ੍ਹ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।’ ਘੰਟੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਸ ਦੋਸਤ ਦੇ ਦੁਬਈ ਰਹਿੰਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੰਮੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਅੱਗੇ ਨਾ ਕਦੇ ਪਿਛੇ, ਉਹਦਾ (ਭਾਵ ਮੇਰਾ) ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਭਾਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੋਊ?

ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਕਲ ਨੇ ਉਹੀ ਕਛ ਕਹਿਣਾ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਕਿ ਐਤਕੀ ਵੋਟ ਝਾੜ ਨੂੰ ਪਾਇਓ! ਪੱਕੀ ਤਸੱਲੀ ਦਿਵਾਉਂਦਿਆਂ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੰਕਲ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਬੇਸ਼ੱਕ ਫੋਨ ਨਾ ਕਰਿਓ, ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ‘ਝਾੜੂ’ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤਣਗੇ। ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਛਾਂ ਖਿੜਾ ਖਿੜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ‘ਤੱਕਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ’ ਪਰਿਵਾਰ ਮੈਂ ‘ਆਪ’ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਵੋਟਾਂ ‘ਪੁਆਉਣ’ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਹਾਲੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਗਿਣਾਉਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੋਹਰਿਉਂ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦੰਦ ਹੀ ਜੁੜ ਗਏ।

“ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ ਭਰਾਵਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਈ

ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ‘ਆਪ’ ਨਾਲ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਫਲਾਣਾ ਸੂਹ ਨੇ ਤੱਕਤੀ ਵਾਲੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ’ਤੀ। ਅਖੇ, ਉਹਨੂੰ ਹਟਾਉ, ਉਹ ‘ਆਪਣੀਆਂ’ ਵੋਟਾਂ ਤੋੜਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਚ-ਬਚਾਅ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਤਾਂ ‘ਝਾੜੂ’ ਨੂੰ ਪਾ ਦਉਂ, ਪਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਮੈਥੋਂ।”

ਇਸ ਮਿੱਤਰ ਸਿਰ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਅ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ‘ਫਲਾਣਾ ਸੂਹ’ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਦੁਬਈ ਵਾਲੇ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਬਾਪ ਹੀ ਸੀ!

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਘੁੰਮਾਇਆ। ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾਉਣ ਹਿਤ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਅ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਹਾ ਵੀ ਸਿਰ ਮੱਥੇ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਫੋਨ ਆ ਰਹੇ ਆ, ਝਾੜੂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਈ। ਇਟਲੀ, ਕੁਵੈਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ-ਮਾਸੀਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ‘ਤੁਹਾਡੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ’ ਦਾ ਹੀ ਨਾਂ ਜਪਦੇ ਆ।

ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸਰਸਰੀ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਜਣੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ‘ਆਪ’ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤੇ ਹੋਣਗੇ? ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ‘ਤਿਲੁਕਵੀ’ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ, ਪੰਜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ‘ਛਕਣ-ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਮਹਿਫਿਲ’ ਜਮਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਇਸੇ ਘਰ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ’ ਮੰਨਣ ਦਾ ਯਕੀਨ

ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ; ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲੋਚ ਵਿਚ ਹੱਟੀ ਮੋਹਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਆਪਣੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਇਕ ਆਹ ਫਸਲੀ ਬਟੋਰੇ ਜਿਹੇ... ਜਿਹੜੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ’ਚ ਸਿਆਲ ਉਤਰੇ ‘ਤੇ ਸਾਨੂੰ ‘ਆਪ’ ਦਾ ਟੌਹਰ-ਟੱਪਾ ਦਿਖਾਉਣ ਆਉਂਦੇ ਐ... ਹੁਣ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ‘ਟਿਉ’ ਟਿਉ” ਫੋਨ ਖੜਕਾਈ ਜਾਂਦੇ ਆ... ਅਖੇ, ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਇਉ!... ਹੁੰਆ... ਕਮਲੇ!! ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰੇ-ਦਰਬਾਰੇ ਛੱਤੀ ਸੌ ਕੰਮ ਪੈਂਦੇ ਆ... ਕਿਹਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸੀ ਕਹਾਗੇ ਅਸੀਂ ‘ਫੇ’?”

‘ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਵਫਾ ਕਹਿਣਾ ਸਰਾਸਰ ਨਾ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਵਾਅਦਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋ ਕਦੀ ਦੇਧਰ ਕਦੀ ਉਧਰ।’

ਇਉਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਬਹੁਤਾਤ ਵਿਚ ਉਹੀ ਕਹਾਵਤ ਵਰਤੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਅਖੇ... ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ, ਪਰਨਾਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ! ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਬੁੱਧੀਵੇਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਮੋਇਆਂ ਬਰਾਬਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਲਿੰਦਰੀ, ਰੋਗੀ, ਮੂਰਖ ਤੇ ਚੋਬੇ ਨੌਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਵਾਂ ਨੰਬਰ ‘ਪਰਦੇਸੀ’ ਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਪੀੜ-ਪਰਾਗਾ; ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ‘ਖੁਸ਼ੀ’ ਹੈ!

‘ਗੇ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਰੰਜ ਯਾਰਾਨੇ-ਵਤਨ ਸੇ ਬਾ ਹਮੇ’ ਆਖ ਮੇਂ ਆਂਸੂ ਮਗਰ ਵਕਤੇ ਸਫਰ ਆ ਹੀ ਗਯਾ।’

ਕਾਵਿ-ਜਗਤ

ਵੇਖ ਭਗਤ ਸਿੰਹਾਂ

ਭਗਤ ਸਿੰਹਾਂ, ਬੇ-ਜ਼ਾਰ ਤੇਰੇ ਸੁਫਨੇ ਰੁਲਦੇ ਨੇ ਫਿਰਦੇ।
ਹੁਣ ਤਾਂ ਖੁਆਬਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਣੋਂ ਸੰਗਦੇ ਨੇ ਚਿਰ ਦੇ।
ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੀ ਪਾਈ
ਅੱਜ ਉਹ ਮਾਯੂਸ, ਨਿਤਾਣੇ, ਬੇਵੱਸ ਹੋਕੇ ਪਏ ਨੇ ਭਰਦੇ।

ਭੁੱਖ-ਨੰਗ, ਗਰੀਬੀ, ਨਸ਼ੇ, ਬੇਕਾਰੀ, ਕੁਨਬਾਖੋਰੀ, ਵੱਢੀ ਦੇ ਚਕਰਵਿਉ ਵਿਚ ਫਸ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਘਿਰਦੇ।
ਖੁਲੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ, ਉਚੀਆਂ ਪਰਵਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਰਝਾਂ, ਲਗਤ, ਉਲੂ ਮੱਲ ਬੈਠੇ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਚਿਰ ਦੇ।

ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਲਹੂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੱਕ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ‘ਤੇ ਬੜੇ ਪੇੜ ਨੇ ਗਿਰਦੇ।
ਦੇਸ਼ਧ੍ਰੋਹੀ-ਗੱਦਾਰ ਵਾਜ਼ਬ ਖਿਤਾਬ ਹੈ ਸੱਚ ਦੇ ਰਾਖੇ ਲਈ,
ਜੇਲ੍ਹਾਂ ‘ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਨੇ ਉਮਰ ਸਾਰੀ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਭਿੜਦੇ।

ਨਫਰਤ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਨੇ ਵੱਡੇ ਧਰਮੀ ਬੇ-ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਜ਼ਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਨੇ ਚਿਰ ਦੇ।
ਜ਼ਰੂਰ ਤੇਰੀ ਰੂਹ ਕੁਰਲਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ਸੁਫਨੇ ਤੜਫੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਬਰ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਡੋਬਣ ਲਈ ਫਿਰਦੇ।
—ਚੰਨ—

ਹਾਰਿਆ ਨੇਤਾ

ਮੇਰੀ ਬਣੀ ਨਾਂ ਐਤਕੀ ਸਰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਪੁਛ-ਗਿਛ ਨਾ ਫੇਰ ਵੀ ਘਟਣ ਲੱਗੀ।

ਡੇਗ ਦਿਆਂਗੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਰਸੀ ਖੋਹਲਾਂਗੇ ਕਿਤੇ ਨੀ ਭੱਜਣ ਲੱਗੀ।

ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਰਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੰਘ ਪਾਤੂੰ ਵੇਖੀ ਭੜਕਦੇ ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਜੱਟ ਭੋਲੇ।
ਹਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਸੁਣਨ ਰੈਲੀ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ ਕੇ ਨੀਲੀਆਂ ਜੱਟ ਭੋਲੇ।

ਮਾਲਕ ਖਰੀਦ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਖਵਾਰ ਵਾਲਾ ‘ਬਰੇਨ ਵਾਸ਼’ ਕਰੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰਿਆਂ ਦਾ।
ਖੁਦ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਦਰਦੀ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੰਟੁੰਗਾ ਜੰਮੇ ਹੋਏ ਲਾਤਿਆਂ ਦਾ।

‘ਪੀ-ਆਰ’ ਵਾਲੀ ਕਰੂੰਗਾ ਫਰਮ ਹਾਇਰ ਜਿਹੜੀ ਦੇਊਗੀ ਅਕਸ਼ ਸੁਧਾਰ ਮੇਰਾ।
ਧੋਤੀ ਜਾਊਗੀ ਹਰ ਕਰਤੂਤ ਕਾਲੀ ਗੋਰਖ ਧੰਦਾ ਦਿਸੂ ਹਰ ਵਪਾਰ ਮੇਰਾ।

ਜੇਕਰ ਫੇਰ ਵੀ ਦਿਸੀ ਨਾ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਕੱਢੂੰ ਮੋਰਚੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ।
‘ਏਅਰ-ਕੰਡੀਸ਼ਨ’ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਹੋਊ ਬਾਕੀ ਸੜਨਗੇ ਜੇਲੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ।

ਫਿਰ ਆਊਗਾ ਮੌਸਮ ਜੁ ‘ਲੈਕਸ਼ਨ’ ਦਾ ਉਦੋਂ ਵਿਕਣਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ।
ਵਾਂਗ ਮੱਛੀਆਂ ਫਸ਼ਗੀ ਕੌਮ ਮੇਰੀ ਤੇ ਜਾਲ ਹੋਣਗੇ ਮੇਰੇ ਹੀ ਬੁਣੇ ਹੋਏ।

ਕਾਂਗਰਸੀਏ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਓਪਰੇ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਲੱਗਣ ਉਹ ਸਾਕ ਮੇਰੇ।
ਨਾ ਕੁਛ ਮੈਂ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਮਸਲੇ ਲਮਕਦੇ ਪੱਕੇ ਨੇ ਗਾਹਕ ਮੇਰੇ।

ਮੇਰੀ ਬਣੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾ ਭਾਵੇਂ ਕਦੇ ਬੱਤੀ ਲਾਲ ਰਹੂ ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਰ ਉਤੇ।
ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਨੇ ਗਰੀਬ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕੀਂ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਕਰੂ ਕੋਈ ਗੁੱਝੇ ਵਾਰ ਉਤੇ।

ਕਾਂਗਰਸ ਜਿੱਤਦੀ ਜਿੱਤ ਜੇ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਪਰ ਮੈਂ ਜਿੱਤਣ ਕਦੇ ਨਾ ਪੰਥ ਦੇਣਾ।
ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦੇਣਾ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕਾਂ ਜਿੱਤਣ ਨਾ ਪੰਥ ਦੇਣਾ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੀ ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੰਗਣਾ ਏ ਹੁਣ ਮੰਗਾਂਗੇ ਖੁੱਸੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ।
ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ ਜਾਹਰ ਘਪਲੇ

ਹੁਣ ਛੇਤ੍ਰ ‘ਚੁਰਾਸੀ’ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ।
—ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ—

ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਮੇਰੇ ਹਾਣ ਦੀਆਂ

ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਨਮੀਆਂ
ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਮੇਰੇ ਹਾਣ ਦੀਆਂ,
ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡੀਆਂ
ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀਆਂ।

ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਈਆਂ
ਇਹ ਪੀੜਾਂ ਨੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਈਆਂ,
ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਭੁੱਲ ਗਏ ਨੇ ਪਰ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣਦੀਆਂ।

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸਨ ਨਾਲ ਇਹ ਮੇਰੇ ਬੈਠੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਘੇਰੇ,
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਛੱਡ ਪਲੰਘ ਏਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ ਮੱਲੀਆਂ ਵਾਣ ਦੀਆਂ।

ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਵਣ ਕਦੀ ਨਾ ‘ਕੱਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਵਣ’,
ਮੈਂ ਰੋਵਾਂ ਇਹ ਹੱਸਣ ਖੇਡਣ ਫਿਰਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੀਆਂ।

ਜੇ ਇਕ ਪੀੜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਰ ਲਾਂ ਜੇ ਇਕ ਮੌਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਰ ਲਾਂ,
ਰੋਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੌਤਾਂ ਮਰਦੀ ਆਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਰਮਾਨ ਦੀਆਂ।

ਪੀੜਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋ ਗਈ ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ‘ਸੁਰਜੀਤ’ ਹੋ ਗਈ,
ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਦਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਨਾਣ ਦੀਆਂ।

—ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ
ਫੋਨ: 916-687-3536—

ਜੀਅ ਲੈ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ

ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਤਝੜ,
ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਹੰਝੂ ਕਿਰਦੇ ਨੇ।
ਸ਼ਰਮ ਤਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇ ਜੇ ਰੁੱਤ ਬਦਲਣ ‘ਤੇ ਗਿਰਦੇ ਨੇ।

ਮੇਰੇ ਜਜ਼ਬੇ ਪਤੰਗੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਬਰ ਹੈ ਪਰ,
ਸੱਜਣ ਦੀ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ,

ਇਹ ਜੋ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ।

ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਕਿਉਂ?
ਤੇਰੀ ਉਲਫਤ ਦੇ ਚੰਦਰੇ ਫੁੱਲ ਸਦਾ ਫੁਰਸਤ ‘ਚ ਖਿੜਦੇ ਨੇ।

ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਪੀ ਲੈ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਲੈ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ,
ਇਹ ਖੋਰੇ ਕਿੰਨੇ ਪਲ ਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਖੋਰੇ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਨੇ!

—ਅਣਜਾਣ ਪਰਿੰਦਾ
ਫੋਨ: 91-88725-09616—

ਧਰਮ

ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਨਿੱਤ ਦਿਨ, ਮੰਦਰ ਮਸਜਿਦ ਚਰਚਾਂ ਅੰਦਰ ਬੰਬਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਘਾਤਕ ਛਾਣੇ।
ਮੌਤ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਨੰਗਾ ਨਾਚ, ਪਿਸਦੇ ਮਿੱਧੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਦੁਵੱਲੇ ਦੰਗਲ ਵਿਚ।

ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤੇ ਸਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਹੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਚਿੱਕੜ ਗਾਰੇ ਵਿਚ ਲਾਚਾਰ।
ਗੋਲਕ ਦੇ ਪੂਜਾ ਧਾਨ ਨਾਲ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਲਗਜ਼ਰੀ ਜੀਵਨ ਸਾਧਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ।
ਡਾਕੇ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੱਥ, ਕਲਸ਼, ਛੱਬੇ, ਗਹਿਣੇ ਚੋਰੀ।
‘ਉਹ’ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਇਹ ਕੁਰੀਤੀਆਂ!
ਭੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਚੋਰਾਂ-ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ, ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੇ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੋਗਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗੋਡ! ਖਲਕਤ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੂ?
‘ਇਹ ਵੀ ਉਸੇ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਹੈ, ਅਲੋਕਾਰ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ,’
ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ।
ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਹੈ।

—ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ, ਸੈਨ ਹੋਜ਼ੇ

ਹਕੀਕਤ

ਕਹਿੰਦੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਰੱਬ ਵੱਸਦਾ ਏ, ਦੱਸ ਹੁਣ ਸੱਜਣ?
ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਪੈਰ ਧਰਾਂ? ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਅਣੂ ਏ ਯਾਰਾ,

ਜਿਥੇ ਮਰਜੀ ਪੈਰ ਟਿਕਾ ਲੈ, ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਦੱਸ ਭਲਾ ਹਰਜ ਕੀ ਏ?
ਵਾਹ ਓਏ ਮਿੱਤਰਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹਕੀਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਭਾਰ ਹੀ ਲਾਹ’ਤਾ ਮਨ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਟਹਿਕਣ ਲਾ’ਤਾ!
—ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਰਾ
ਫੋਨ: 661-368-6572—

ਭਰਮਾਰ

ਏਥੇ ਰਸਤੇ ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਨੇ ਮੌਸਮ ਵੀ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ।
ਦਿਲ ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ।

ਜਿਹਨੂੰ ਰੁਤਬਾ ਦੇਈਏ ਰੱਬ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਏਦਾਂ ਦਾ ਵੀ ਯਾਰ ਨਹੀਂ।

ਉਦਾਸੀ ਹੱਦਾਂ ਬੰਨੇ ਤੋੜ ਰਹੀ ਕਿਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਨਹੀਂ।

ਸਾਇੰਸ ਤਰੱਕੀ ਕਿੰਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਸਸਤਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ।
ਬੇਲਕਸ਼ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਲੋਕ ਏਥੇ ਰਸਤੇ ਸਾਫ ਕਿਤੇ ਉਜਾੜ ਨਹੀਂ।

ਵਸਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਾੜਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ।

ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ, ਗਰੀਬੀ, ਭੀੜ ਵਧੀ ਬਸ ਵਧਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ।
ਅਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਏਥੇ ਹੁਣ ਖਾਂਦਾ ਕੋਈ ਖਾਰ ਨਹੀਂ।

ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਨੇ ਮਿਲਦੇ ਬਸ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਵਿਗੜ ਰਿਹਾ ਭੱਟੀ ਕਰਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ।
ਹੁਣ ਕਰਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ...।

—ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ
ਫੋਨ: 91-98729-89193

Anu Attorney Professional Law Group, PLLC.

*More than 25 years of experience *Internationally Awarded-Extraordinary ability *Served as Legal Advisor to Govt. of India, Embassy of India, Washington, DC

Anu Peshawaria
Attorney at Law

Licensed to practice
Immigration in all 50 states.
More than 20 year experience in
US immigration & Indian law

US IMMIGRATION

*Green Cards (Investor, Employment)
*E-2 investor Visa, L1 (Intra Company)
*Family Green Card, Fiancee Visa
*Deportation Defense, VAWA, U Visa
*Asylum, Appeals, Ninth Circuit Court
*H1B, Computer Engineers, Cooks, Teachers, Students,
Doctors, Nurses, Physical Therapist

ਪੰਜਾਬੀ,
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ,
ਹਿੰਦੀ ਤੇ
ਉਰਦੂ ਵਿਚ
ਗੱਲ ਕਰੋ

ਹੁਣ ਸਿਆਟਲ ਵਿਚ ਵੀ
ਦਫਤਰ ਖੁਲ੍ਹ ਚੁਕਾ ਹੈ

Contact numbers:

Seattle, WA

Ph: 206-774-0907

Fremont, California

Ph: 510-353-0102

Cell Phone 510-299-1907

Toll free: 1-866-586-6297

anu@anuattorney.com

www.anuattorney.com

FAMILY LAW (Only In WA)

*Divorce *Annulment
*International Custody

INCORPORATIONS

(Only In WA)

*International Contracts, Mergers
*Attorney Supreme Court of India

46560 Fremont Blvd., STE#205, Fremont, CA 94538

801 Pine Street, Suite 7H, Seattle, WA 98101

Offices: Seattle, WA *Fremont, CA *UK *Canada *India

Evening
Appointments
Available

TRUCK STOP 40

SAYRE, OK 73662

ਮਕੈਨਿਕ ਅਤੇ ਮਕੈਨਿਕ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ
ਲਈ
ਕੈਸ਼ੀਅਰ
ਅਤੇ
ਤੰਦੂਰੀਏ ਦੀ
ਲੋੜ ਹੈ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਰਾਜ ਸਿੰਘ

ਫੋਨ: 832-512-7172

ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕੈਸ਼ ਫਲੋ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੈ?

ਅਸੀਂ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਫਰੇਟ ਬਿਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ
ਕੈਸ਼ ਫਲੋ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ
ਆਪਣਾ ਲੋਡ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਫਰੇਟ ਬਿਲ
ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੋ, ਤੁਰੰਤ ਅਦਾਇਗੀ ਪਾਓ।

*ਸਸਤੀਆਂ ਦਰਾਂ *ਇਕ ਵਾਰ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ
*ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ

Rates as low as 2.0%

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਪਾਲ ਫੋਨ 1-800-705-3863

Transportation Funding Group, Inc. Minneapolis, MN 55426

Trucking Companies-Im- prove Your Cash Flow

*Low Rates *One-Time Discounts *No Minimums

Call Paul at 1-800-705-3863

www.Transportationfunding.com

ਬਾਦਲ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ 'ਚ ਹੋਈਆਂ ਬੇਅੰਤ ਬੇਨੇਮੀਆਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਨਿੱਜੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮਨਮਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਨਿੱਜੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਦੀ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਗਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਨੂੰ ਖੁੰਝੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਰੂਟ ਪਰਮਿਟਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਕੇ ਚਲਾਈਆਂ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਿਥੇ ਮੋਟੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਮਾਲਮਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਉਥੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਚੱਲਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰਗੜਾ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਪਟਿਆਲਾ-ਜਲੰਧਰ ਵਰਗੇ ਕਈ ਰੂਟ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮਿਟਾਂ ਨਿੱਜੀ ਬੱਸਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪਟਿਆਲਾ-ਸੁਨਾਮ ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਿਹੇ ਕਈ ਮਨੋਪਲੀ ਰੂਟ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਟਾਂ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਏ.ਸੀ. ਅਤੇ ਲਗਜ਼ਰੀ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਨਿੱਜੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਕੋਲ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਲਗਜ਼ਰੀ ਤੇ ਮਰਸਡੀਜ਼/ਵਾਲਵੇ ਬੱਸਾਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦੇ ਕਈ ਡੀਪੂ ਅਜੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਸਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਕੱਸਦਿਆਂ ਕਰੀਬ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੱਲ ਰਹੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਪਰਮਿਟਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ

ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਘੜਦਿਆਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਚਾਰੇ ਰਿਜ਼ਨਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ (ਆਰ.ਟੀ.ਏ.) ਦਫਤਰਾਂ ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਪਰਮਿਟ ਹਨ ਜੋ ਰਿਵਾਇਤੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਾਰਨ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਰੂਟਾਂ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ 4 ਰਿਜ਼ਨਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਦਫਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 3160 ਨਿੱਜੀ ਪਰਮਿਟਾਂ 'ਤੇ ਬੱਸਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਬਣੇ ਆਰ.ਟੀ.ਏ. ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਦਰਜ 859 ਨਿੱਜੀ ਪਰਮਿਟ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ 1376 ਪਰਮਿਟ, ਬਠਿੰਡਾ 'ਚ ਲਗਭਗ 450 ਪਰਮਿਟ ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਆਰ.ਟੀ.ਏ. ਦਫਤਰ ਵਿਚ 472

ਨਿੱਜੀ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਦਰਜ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਡੱਬਵਾਲੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਜੁਝਾਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਦੀਪ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਰਾਜ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਕਰਤਾਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਪਿਆਰ ਬੱਸ, ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਰੋਹਤਕ ਬੱਸ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਆਦਿ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਕ ਪਰਮਿਟ 'ਤੇ 24 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਭਾਗ 2500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਫੀਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਟਾਂ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਪਰਮਿਟ ਉੱਤੇ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਵਾਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਕ ਰੂਟ 'ਤੇ 100-100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਕੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਬੱਸਾਂ

ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਕੋਲ ਪਨਬਸ ਅਤੇ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ 1834 ਬੱਸਾਂ ਹਨ। ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਵਿਭਾਗ ਕੋਲ 1040 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1100 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੱਸਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਧਾ-ਘਟਾ ਕੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਕੋਲ 615 ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਹ ਬੱਸਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਦੌੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਰਸਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਖਸਤਾ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਵੱਲੋਂ 65 ਪਨਬਸ ਏ.ਸੀ. ਬੱਸਾਂ ਅਤੇ 40 ਵਾਲਵੇ/ਮਰਸਡੀਜ਼ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਕੋਲ ਏ.ਸੀ. ਬੱਸਾਂ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਕੋਲ ਮੋਗਾ ਡੀਪੂ, ਜਗਰਾਉ ਡੀਪੂ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੇ ਪੱਟੀ ਡੀਪੂ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜੁਲਾਈ 2016 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਏ.ਸੀ. ਅਤੇ ਵਾਲਵੇ/ਮਰਸਡੀਜ਼ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲੰਧਰ-1 ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ 'ਚ ਏ.ਸੀ. ਬੱਸ, ਜਲੰਧਰ-2, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਬਟਾਲਾ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਡੀਪੂ ਦੇ ਵਾਲਵੇ/ਮਰਸਡੀਜ਼ ਬੱਸਾਂ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਨਾ ਆਈਆਂ।

ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਮਿਲੇ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਦੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ 100-100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਰੂਟਾਂ ਉੱਤੇ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾ ਕੇ ਮੋਟੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼/ਪਨਬਸ ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੀ. ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਬੱਸ ਸਫਰ ਦੇਣ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਦੇ

ਨਾਲ-ਨਾਲ ਏ.ਸੀ., ਲਗਜ਼ਰੀ, ਵਾਲਵੇ/ਮਰਸਡੀਜ਼ ਬੱਸ ਸੇਵਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਲੋਕ ਨਿੱਜੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ, ਲਗਜ਼ਰੀ ਏ.ਸੀ. ਵਾਲਵੇ ਆਦਿ ਬੱਸਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ 'ਚ ਚੜ੍ਹਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਵਾਰੀ ਨਿੱਜੀ ਬੱਸਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿੱਜੀ ਬੱਸਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਵਾਰੀ ਪੈਣਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹੋਈਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ

ਜਲੰਧਰ: ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਦਲ ਜਾਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਈ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦੱਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਦਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਵਿਦੇਸ਼ੋਂ ਪਰਤਣ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ। ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ

ਦੇਸ਼ ਪਰਤ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਦਲਣ ਦੀਆਂ ਕਿਆਸਅਰਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹਾਰ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਜੇ ਸਾਂਪਲਾ ਵਿਰੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਈ ਆਗੂ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਂਪਲਾ ਕੋਲੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰਤ ਬਾਅਦ ਭਾਜਪਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਲਕਾ ਫਗਵਾੜਾ ਤੋਂ ਜੇਤੂ ਰਹੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਧਾਇਕ ਸੋਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਤਾਂ ਬਕਾਇਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਾਂਪਲਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ

ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਚੋਣ ਹਾਰੇ ਤੀਕਸ਼ਣ ਸੂਦ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਂਪਲਾ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ।

ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ

ਬਸਪਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਫ਼ਾਲ ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਸਪਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ 'ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਾਬਜ਼ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲੌਰ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਸੀ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਗੂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਰੇਤ ਮਾਫੀਆ ਨੂੰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰਾ

ਜਲੰਧਰ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਰੇਤ ਮਾਫੀਏ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਮਾਈਨਿੰਗ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਚਨਚੇਤ ਖੱਡਾਂ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜਤਾ ਪੈ ਗਈਆਂ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਿਪੁਲ ਉਜਵਲ ਵੱਲੋਂ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 5 ਕਮੇਟੀਆਂ ਗਠਿਤ ਕਰ ਕੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਅਚਨਚੇਤ ਖੱਡਾਂ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਵਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਰੇਤ ਨਾਲ ਭਰੇ 2 ਟਿੱਪਰ, 2 ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਸਟੋਨ ਕਰੈਸ਼ਰ ਫਤਕੇ 5 ਪਰਚੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਣਿਆਂ 'ਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਸੋਨੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਰੇਤ ਮਾਫੀਏ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ 10 ਟੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੇਤ ਮਾਫੀਏ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਕੀਤੀ, ਗੰਡਿਆਲ ਅਤੇ ਨਰੋਟ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ 'ਚ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ 100 ਦੇ ਕਰੀਬ ਕ੍ਰੈਸ਼ਰ ਇਕਾਈਆਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਕਬਲੋਰ, ਕੋਲੀਆਂ, ਬਹਾਦਰਪੁਰ, ਹਰਿਆਲ, ਮਾਧੋਪੁਰ, ਨਾਰੰਗਪੁਰ, ਮਾਮੂਨ, ਆਬਾਦਗੜ੍ਹ, ਤਰੇਹਟੀ ਅਤੇ ਕੀਤੀ ਆਦਿ ਕਰੈਸ਼ਰਾਂ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ 2 ਸਟੋਨ ਕਰੈਸ਼ਰ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕਸਬਾ ਸਿੱਧਵਾਂ ਬੇਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਗੋਰਸੀਆਂ ਖਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਨਜ਼ਦੀਕ ਕੱਕੇ ਰੇਤ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਖੱਡ 'ਚੋਂ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਛਾਪੇ ਦੌਰਾਨ ਕੱਕਾ ਰੇਤਾ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ 6 ਟਰਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਕਸਬਾ ਗੰਗੋਮਾਹਲ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰੇਤ ਮਾਫੀਆ ਖਿਲਾਫ ਵੱਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੁੰਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਮਾਈਨਿੰਗ 'ਚ 4 ਟਰੱਕ ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

Michigan Truck Driving School

6405 Middlebelt Road, Romulus, MI 48174

ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ
ਲੈਸ ਨਵਾਂ ਟਰੱਕ
ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

*ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ

*3-4 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Raj Jamarai Cell: 734-644-1010 Office: 734-747-4298

Income Tax Preparation

By Certified Public Accountant

ਰਿਚਮੰਡ ਹਿੱਲ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ
ਇੰਕਮ ਟੈਕਸ ਤੇ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਦਾ ਦਫਤਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ
ਹੈ। ਅੱਜ ਹੀ ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰੋ।

Free Consultancy ♦ Best Services ♦ Best Prices

Rahul Singh, CPA

Experience and Specialty

Corporate Tax
Personal Income Tax
Financial Statement Audit
New Business Setup
Year Round Service

Accounting
Bookkeeping
Payroll Services
Immigration Forms

Insurance

Auto
Home
Life
Business
Worker Comp.

Get the most from
your tax return!

ਪਰਸਨਲ ਟੈਕਸ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਟੈਕਸ, ਆਡਿਟ, ਬੁੱਕ ਕੀਪਿੰਗ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

718-850-0040 Cell: 917-622-1354 (Rahul) Cell: 917-650-7989 (Rehan)
11805 Atlantic Ave, Richmond Hill NY 11418 Email: sendtocpa@gmail.com

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਦੀ ਆਖਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ (30 ਜਨਵਰੀ 1913-5 ਦਸੰਬਰ 1941) ਦਾ ਕਲਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਐਚ.ਐਲ. ਪਰਾਸ਼ਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਰੁਖਸਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਬੜੀ ਉਦਾਸ, ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਘਟਨਾ ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਚਿੱਠੇ ਇਹ ਚਿੱਤਰ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨਾਲ ਚੁਫੇਰੇ ਅਕਹਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਖੇਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 6 ਦਸੰਬਰ 1941 ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਰਾਤੀ ਡੇਢ ਵਜੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਅਜੇ ਪਿਛਲੇ ਸਤੰਬਰ ਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਡਾ. ਵਿਕਟਰ ਈਗਨ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਆਈ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ। ਮਾਲ ਰੋਡ 'ਤੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਫਲੈਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਲੀਨਿਕ

ਐਚ.ਐਲ. ਪਰਾਸ਼ਰ

ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤੇ ਸਟੁਡੀਓ। ਉਸ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਕਲਾਮਈ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਧੁੰਮ ਗਈ ਸੀ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦਾਨਿਸ਼ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਲਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੌਨੇ-ਪ੍ਰਮੋਨੇ ਸੱਜਣ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮੀ-ਫਿਰੀ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਦੇਖੇ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਜਾਇਬਘਰ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਹਾਲ, ਕਲਾ ਤੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਡਿਪੂ ਹਾਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਉਸ ਨੇ ਚੁਣਨਾ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਚੁਣ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸੀ ਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਵੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਉਲੀਕ ਲਈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਜਾਂਦੀ, ਇਕ ਨਹੀਂ ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ, ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਸਵੇਰੇ, ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ, ਆਥਣੇ ਉਥੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੇਂਟਿੰਗ ਉਸ ਨੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬਸ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੀ ਟੰਗ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਹਾਲ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਬਲਬ ਉੱਤੇ ਸ਼ੇਡ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਲਬ ਦਿਸਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੈਟਾਲੋਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਰੋਸ਼ਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਰੰਗੀਨ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਢੇ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹੋਣ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਵੀ ਤੈਅ ਕਰ ਲਈ ਸੀ: 14 ਦਸੰਬਰ, ਤੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ 30 ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ਭੇਜੇ ਸਨ।

ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਦੁੱਗਣਾ-ਚੌਗੁਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਦਸੰਬਰ, ਉਸ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਸੀ, ਨੂੰ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਆਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਲੀਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ-ਬਸੇਰੇ ਗਈ। ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਹੱਸਦੀ ਨੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਨਿਆਈ ਵੀ ਥੋੜੀ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਆਦ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮਨਿਆਈ ਖਾਂਦਿਆਂ ਖੂਬ ਠਹਾਕੇ ਵਜਦੇ ਰਹੇ।... ਤੇ ਬੁੱਧਵਾਰੀ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਈ, ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ।

14 ਦਸੰਬਰ, ਉਹ ਦਿਨ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਨੇ ਸੋਗ ਸਭਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਪੜਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ

ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਪੈਣਾ ਸੀ! ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਰ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ... ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ, ਕਿ ਲੋਕ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇਖ-ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮੁਸਕੁਰਾਉਂਦੀ ਭਲਾ!

ਮਿੱਤਰਾਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਕਲਾ ਪਾਰਖੂਆਂ ਨੂੰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਨਾਲ।

ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਡਾ. ਈਗਨ ਨੇ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗਮਜ਼ਦਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਡਾ. ਈਗਨ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਸ਼! ਉਹ ਇਥੇ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਉਹ ਇਥੇ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ

ਮਿਲ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਲੀਅਰ ਨੂੰ ਕੋਰਡੇਲੀਆ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ:

ਕੋਈ ਕੁੱਤਾ, ਘੋੜਾ, ਚੂਹਾ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਾਹ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਾ ਬਚੇ?

ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤਾਂ ਹਨ ਨਾ ਇਥੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਸਦਾ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੀ ਰੂਹ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਚਮਕਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਬਦੁਰ ਰਹਿਮਾਨ ਚੁਗਤਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ: “ਮੈਂ ਮੰਨਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਹ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।”

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ (30 ਜਨਵਰੀ 1913-5 ਦਸੰਬਰ 1941) ਦਾ 28 ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਵੀ ਕੀਟਸ ਦੀ, ਜਿਹੜਾ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀਆਂ (ਪਰਸੀ ਬਾਈਸ) ਸ਼ੈਲੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਰੋ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ:

ਧੀਰਜ, ਧੀਰਜ!

ਉਹ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ

ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜੋ

ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ 'ਚ ਉਲਝੇ

ਐਵੇਂ ਸਾਇਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਬੇਸੁਰਤ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੇ ਖੰਝਰ ਨਾਲ

ਹਰ ਨਾਚੀਜ਼ ਵਿੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਹੀ ਹਾਂ

ਜੋ ਮੁਰਦਾਘਰ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ

ਸੜ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਡਰ ਤੇ ਦੁੱਖ ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੇ

ਸਾਨੂੰ ਨਿਗਲ ਰਹੇ ਨੇ

ਤੇ ਯਥਾ ਨੰਢੀਆਂ ਆਸਾਂ

ਕੀਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ

ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ...।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ (30 ਜਨਵਰੀ 1913-5 ਦਸੰਬਰ 1941) ਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਅਮੀਰੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ ਮਹਿਜ਼ 28 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪੈਰਿਸ ਵਿਚ ਬਿਤਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਯੂਨੈਸਕੋ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੰਗਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆਏ ਫੋਟੋਮੋਂਟੇਜ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਅਤੇ ਮਾਮੇ ਇਰਵਿਨ ਵੱਲੋਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਉਸ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਵਿਵਾਨ ਸੁੰਦਰਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗੈਲਰੀ ਔਫ ਮਾਡਰਨ ਆਰਟ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ ਡਿਜੀਟਲ ਰੂਪ ਵੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪੈਰਿਸ ਨੇ ਹੀ 'ਪੱਛਮ' ਦੇ ਕਲਾ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੰਗਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੈਰਿਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਉਥੇ ਸਥਿਤ ਇਕ ਵੱਡੇ ਅਜਾਇਬਘਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਨਵਿਨਾ ਸੁੰਦਰਮ ਦੱਸਦੀ ਹੈ: 'ਉਹ ਉਦੋਂ 16 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ

ਪੈਰਿਸ ਆਈ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ। ਇਹ ਉਸ ਲਈ ਵਧੀਆ ਸਮਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਖਤਰੀ ਆਈ।

ਉਹ 1934 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਪਰਤੀ ਅਤੇ ਐੱਮ. ਐਫ. ਹੁਸੈਨ, ਅਕਬਰ ਪਦਮਸੀ ਅਤੇ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੰਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੇ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਪਾਈਆਂ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੇ 1936 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਇਕ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ

ਪਰਤਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਨੇ ਅਚਰੀ ਜਿਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ ਕਿ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਹੀ ਉਸ ਲਈ ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜੀਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਆਖਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਲਈ ਪੂਰਬ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਰੰਗ ਹੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੇ ਉਹ ਪੱਛਮ ਦੇ ਕਲਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇਗੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ 'ਓਪਰੇਪਣ' ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਪਰਤ ਕੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਕੱਲੀ ਪੈ ਗਈ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਵਿਚ 'ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ' ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੁਮੇਲ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਲਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਗੁਸੈਲਾਪਣ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਤਾ ਇਸ ਕਾਰਨ ਝਲਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਵੀ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ ਲਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

-ਨਿਸ਼ਾ ਸਿੰਘ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿਲ ਦੇ ਕੁਝ ਸੈਲਫ-ਪੋਰਟਰੇਟ।

ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲੀ ਮੁਹੱਬਤ

ਰੈਮਬਰਾਂਟ

ਹੈਂਡਰਿਕ ਸਟੋਫਲਸ

ਹੁਨਰ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹਵਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਪੈਂਡੇ ਗਾਹ ਕੇ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਡੱਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੀ ਮਾਂ ਡਬਲਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਣ ਵਾਲੇ ਬਾਪ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮੀ ਸੀ। ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦਾ ਬਾਪ ਮਿੱਲ ਦਾ ਕਾਮਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਰੈਮਬਰਾਂਟ (15 ਜੁਲਾਈ 1606-4 ਅਕਤੂਬਰ 1669) ਛੇਵਾਂ ਬੱਚਾ ਸੀ। ਘਰ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਮਿੱਲ ਦਾ ਕਾਮਾ ਹੀ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਡਬਲਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਣ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਤੀਜਾ ਮੋਚੀ, ਪਰ ਇਸ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੂੰ ਕਲਾ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਸ਼ੇਰਰਤ ਦੇ ਸਿਖਰ ਉਤੇ ਸੀ, ਜਦੋਂ 1632 ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੁਸੀਨਾ ਸਾਸਕੀਆ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਸਕੀਆ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੇ ਆਰਟ ਡੀਲਰ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਭੈਣ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਅਮੀਰ ਜਿਹਨੇ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਸਾਸਕੀਆ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਹਨੇ 1633 ਵਿਚ ਮੰਗਣੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਤੇ ਹੋਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਵਿਆਹ ਦਾ। ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਜਾਵੀਏ ਤੋਂ ਕੈਨਵਸ ਉਤੇ ਚਿੱਤਰਿਆ।

ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੀ ਘਰੇਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਦਸਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਪਰਦਾ ਗਿਆ— ਉਹਦੇ ਘਰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ। ਚੌਥਾ ਬੱਚਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਉਹ ਉਦਾਸ ਦਿਲੋਂ ਕਫ਼ਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬੱਚਾ ਬਚ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਇਹ ਬੱਚਾ 22 ਸਤੰਬਰ 1641 ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਅਗਲਾ ਵਰ੍ਹਾ ਚਤੁਰਦਸ਼ੀ 5 ਜੂਨ 1642 ਨੂੰ ਸਾਸਕੀਆ ਨੇ ਵਸੀਹਤ ਲਿਖੀ ਕਿ ਜੇ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਉਹਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਉਹ ਵਾਰਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬੱਚਾ ਵਾਰਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਸੀਅਤ ਤੋਂ 9 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸਾਸਕੀਆ ਮਰ ਗਈ। ਸਾਸਕੀਆ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਏ ਸਨ, ਪਰ ਜੋ ਉਹਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1643 ਵਿਚ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ, ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦਾ ਬੇਮਿਸਾਲ ਚਿੱਤਰ ਹੈ। ਸਾਸਕੀਆ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਵੀ ਉਹਦੀ

ਕਲਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੋੜ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤੁਫ਼ਾਨੀ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਿਆ। ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਲਈ ਉਹਨੇ ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਲਾਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਦੌਲਤ ਵਿਚ ਸੀ; ਤੇ ਜਦੋਂ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੇ ਉਹਦੀ ਨੀਅਤ ਜਾਣ ਲਈ, ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਦੇ ਕੇ ਘਰੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ

ਲਈ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਪੈਸੇ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਕੁਲੇ ਇਨਸਾਨੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੱਕ ਲੈ ਗਈ ਕਿ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਚਹਿਰੀ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਦੋ ਸੌ ਸਿੱਕੇ (ਪੈਨਸ਼ਨ ਵਾਂਗ) ਉਸ ਔਰਤ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰਨੀ ਪਈ।

ਹੈਂਡਰਿਕ ਸਟੋਫਲਸ (1626-21 ਜੁਲਾਈ 1663) ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤੀਸਰੀ ਔਰਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦਾਈ ਨਾਲ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚਿੱਤਰ 'ਸਟੋਰਮ ਐਂਡ ਦਿ ਸੀ'।

ਸੀ। ਇਹ ਹੈਂਡਰਿਕ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਕੁੜੀ ਸੀ ਜਿਹਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਦੀ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੂੰ ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਤਲਬ ਸੀ।

ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨੇ ਸਾਸਕੀਆ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਾਸਕੀਆ ਦੇ ਉਚੇ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਤੇ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਪਰ ਹੈਂਡਰਿਕ ਕੋਲ ਇਨਸਾਨੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਂਜ, ਇਹ ਔਰਤ ਜਦੋਂ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਮਾਜਕ ਵੇਲਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਦੀ ਆਬਰੂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਉਹਦਾ ਖਾਵੰਦ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਤ੍ਹਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਗਿਰਜਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਮੁਜਰਮ ਪਾਦਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੁਲਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ 'ਗੁਨਾਹ' ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਕੌਮੀ ਗਿਰਜੇ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਵੇਲਾ ਹੈਂਡਰਿਕ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਜੁਰਅਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਪਾਦਰੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨਾ ਪਿਆ ਜੋ ਉਹਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਜੁਰਮਾਨੇ ਉਤੇ 'ਪਛਤਾਵੇ' ਦਾ ਰੂਹ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾ ਪਾਲਦੀ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਲਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਦਸੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨੇ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੀ ਧੀ ਜੰਮੀ ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰਨੀਲੀਆ ਰੱਖਿਆ।

ਇਹ ਨਾਂ ਕਾਰਨੀਲੀਆ, ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਹਦੀ ਬੀਵੀ ਸਾਸਕੀਆ ਤੋਂ ਜੰਮੀਆਂ ਸਨ, ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਤੀਜੀ ਕਾਰਨੀਲੀਆ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਹੈਂਡਰਿਕ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਬੱਚੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਂ ਬਣੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਟਾਈਟਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਹੈਂਡਰਿਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਉਚੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸੀ ਕਿ ਰੈਮਬਰਾਂਟ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਸਚਮੁਚ ਛੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। 'ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ' ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਾਰ **ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 8 ਅਪਰੈਲ 2017** ਹੈ।—ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-267

ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ, ਇਹਦੇ ਬਿਨ ਨਾਹੀਂ ਨਰ-ਨਾਰੀ।
ਫੱਕਰ ਸਾਧੂ ਦੁਨੀਆਂ ਤਿਆਗੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਬਾਂਦਰ ਨਾਲ ਯਾਰੀ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-265

ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਤੋਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋ ਕੇ
ਬੇਬੇ ਨੇ ਹੈ ਮੰਜਾ ਡਾਹਿਆ।
ਬਿੰਦ ਝੱਟ ਢੁਹੀ ਸਿੰਧੀ ਕਰ'ਲਾ
ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਖੇਤੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਆਇਆ।
ਵਿਚ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਡੱਬੀ ਦੇਖ ਕੇ
ਭੌਰੂ ਨੇ ਆ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ।
—ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰ

ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਰ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੇ ਨੇ,
ਪੈ ਗਏ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਾਹ।
ਕੰਮ ਨਿਬੇੜਾਂ ਉਠਦੀ ਬਹਿੰਦੀ,
ਘਰ ਦਾ ਨਾ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਵਿਸਾਹ।
ਪਾਣੀ-ਧਾਣੀ, ਧੁੱਪ-ਛਾਂ ਲਈ,
ਚੌਕੇ ਨੇੜੇ ਮੰਜਾ ਲਿਆ ਹੈ ਡਾਹ।
ਜੀਅ ਕਰੇ ਸੁਸਤਾ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ,
ਸੇਰੂ ਦੀ ਹੈ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ।
ਲੱਖ ਲੱਖ ਸੁਕਰ ਮਨਾਵਾਂ ਰੱਬ ਦਾ,
ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਹੈ ਸਰਦਾਰੀ।
—ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਬੱਕ ਹਾਰ ਕੇ ਮੰਜਾ ਡਾਹਿਆ
ਬੋਤਾ ਤਾਂ ਸੁਸਤਾ'ਲਾ।
ਪਹਿਲਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਸਾਗ ਲਿਆਈ
ਫੇਰ ਸੋਚਿਆ ਨਹਾ'ਲਾ।
ਫੇਰ ਲਾਹੁਣੀਆਂ ਫੇਰ ਰੋਟੀਆਂ
ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਤਾਂ ਭੁੱਖਾ,
ਸੁਕਰ ਹੈ ਰੱਬ ਜੀ, ਜੋ ਤੂੰ ਦਿਤਾ
ਰੱਜ ਰੱਜ ਸੁਕਰ ਮਨਾ'ਲਾ।
—ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ, ਸ਼ਿਕਾਰੋ

ਓਟਾ, ਆਲਾ, ਸੱਖਣੀ ਮੰਜੀ
ਸਭ ਹਾਲ ਨੇ ਦੱਸਦੇ ਆਪੇ।
ਟੁਰ ਗਿਆ ਸਾਈਂ ਜਾਂ ਰੁੱਸੇ ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤ
ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਾ ਵਿਚ ਬੁਢਾਪੇ।
—ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਬਾਂਹ ਦਾ ਸਰ੍ਹਾਣਾ, ਢਾਕ 'ਤੇ ਹੱਥ
ਜਾਪੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸੋਚਾਂ 'ਚ ਡੁੱਬੀ।
ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਬਚਪਨ-ਜਵਾਨੀ
ਆਣ ਅਤੀਤ ਵਿਚ ਖੁੱਭੀ।
ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਤੰਦ ਬਾਕੀ ਹਾਲੇ
ਪਰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ।
ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁੱਤਾ ਚੰਗਾ
ਜਿਹੜਾ ਸਾਥੀ ਹੈ ਪਲ ਪਲ ਦਾ।
—ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ, ਸੈਨ ਹੋਜੇ

ਕੋਈ ਤਾਂ ਪੁੱਤ ਮੇਰਾ ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ
ਕੋਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆ।
ਸਿਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਕਰਜੇ ਖਾ ਲਿਆ
ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ
ਸਿਆਸਤੀ ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਫੁੱਡਿਆ।
ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੱਸ ਕੁੱਖ 'ਚੋਂ ਬਚਾਈ
ਧੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ
ਸੋਚਾਂ ਸੋਚ ਸੋਚ ਮੰਜਾ ਮੈਂ ਮੱਲਿਆ।
—ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਤੂਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਕੰਮਕਾਰ ਘਰ ਦਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ
ਹੁਣ ਸਰੀਰ ਟੁਟਿਆ ਪਿਆ ਸਾਰਾ।
ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਬੇਬੇਰਾ
ਹੁਣ ਆਣ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪਾਇਆ ਘੇਰਾ।
ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ ਪਰਦੇਸੀ ਹੋ ਗਏ
ਸੁੰਨਾ ਲੱਗੇ ਘਰ ਪਿਆ ਸਾਰਾ।
ਡੱਬੂ ਵੀ ਘੱਟ ਨਾ ਜਾਪੇ
ਉਸ ਮੰਜੇ ਥੱਲੇ ਲਾਇਆ ਡੇਰਾ।
ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਇਹੋ ਅਰਦਾਸ ਮੇਰੀ
ਸਭ ਲਈ ਵਧੀਆ ਚੜ੍ਹੇ ਸਵੇਰਾ।
—ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ

ਕੰਮ ਨਿਬੇੜ ਕੇ ਭੂਆ ਤਾਂ ਸੋ ਗਈ,
ਘੋੜੇ ਵੇਚ ਕੇ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ।
ਦੁੱਧ ਜੋ ਸੀ ਭੜੋਲੀ ਵਿਚ ਕੜੁਦਾ
ਮਾਰ ਦਹੱਬਤਾ ਡੱਬੂ ਨੇ ਡੋਲ੍ਹ'ਤਾ ਸਾਰ।
ਵਤ ਗਿਆ ਆਣ ਮੰਜੀ ਦੇ ਥੱਲੇ
ਜਿਥੇ ਭੂਆ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਝੁਪਕੀ ਲਾਹੀ।
—ਦਰਸ਼ਨਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ, ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸਮੀਕਰਨ

ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਨ.ਡੀ.ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਮੁਖਤਾਰ ਔਬਾਸ ਨਕਵੀ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਬੁਲਾਰੇ ਵਜੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਰਅਸਲ, ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਕਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਟੀਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਟੀਚਾ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਹੀਣ ਕਰਨਾ

ਅਭੈ ਕੁਮਾਰ ਦੂਬੇ

ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਾ ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਬਨਾਮ ਫਿਰਕੂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ 'ਚ ਨਾ ਪੈਂਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਗਾ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਜੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਅਰਥਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪਨਪਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਦੂਰਗਮੀ ਨਤੀਜੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ 2014 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਬਨ 19 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ। 2014 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਹੀਣਤਾ ਪਿੱਛੇ ਸਮਝ 'ਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਦਲੀਲ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ, ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਲਹਿਰ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਗਠਜੋੜ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਨਤੀਜਾ ਉਹੀ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਗਾ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵਹੀਣਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀਵਾਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਣਾ ਬੇਕਾਰ

ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਜਪਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿਚ ਸਖ਼ਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਸਕੀਏ ਕਿ ਇਹ ਤਾਕਤਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੀਕਰਨ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਸਮੱਸਿਆ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਵਿਗੜ ਜਾਣਗੇ।

ਅਖਿਲੇਸ਼ ਯਾਦਵ ਦੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ ਪਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਉਸ ਲਈ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਸਮੀਕਰਨ ਬਣਾਉਣ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮੁਲਾਇਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਕੀਤਾ। ਅਖਿਲੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਜੁੜ ਜਾਣ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ 2014 ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਯਾਦਵ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੋਟ ਗਿਣੇ-ਚੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਪਛੜੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਵੋਟ ਕੇਵਲ ਯਾਦਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ 11 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੋਟ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਸੀ: 11 ਫ਼ੀਸਦੀ ਯਾਦਵ ਅਤੇ 19 ਫ਼ੀਸਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਇਸ ਸਮੀਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖਿਲੇਸ਼ ਕੋਲ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਪਰ ਗ਼ੈਰ-ਯਾਦਵ ਪਛੜੇ

ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਉਂ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਮੁਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। 2014 ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗ਼ੈਰ-ਜਾਟਵ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੋਟ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲੇ ਸਨ; ਭਾਵ ਉਸ ਕੋਲ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਦਲਿਤ ਵੋਟ ਸਿਰਫ ਜਾਟਵ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਸੀ: 15 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜਾਟਵ ਅਤੇ 19 ਫ਼ੀਸਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆਵਤੀ

ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਜਾਟਵ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਤਪਰਤਾ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਤਿਉਂ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੀ।

ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰਣਨੀਤਕ ਫ਼ਾਰਮੂਲੇ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਗੁੱਟ ਮੁਸਲਿਮ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਾਣੇ-ਅਨਜਾਣੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਵਧੇਰੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਹਿੰਦੂ

ਸਮਾਜ ਦੀ ਚੋਣਾਵੀ ਗੋਲਬੰਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀਗਤ ਵੰਡ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਗੋਲਬੰਦੀ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਾਦਵ ਅਤੇ ਜਾਟਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਭਾਜਪਾ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿੱਤ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਟਿਕਟ ਵੰਡ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਟਿਕਟ ਤਾਂ ਦੇਣੇ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੀਕਰਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਨਾ ਤਾਂ 2014 ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 2017 ਵਿਚ ਉਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਬਹੁਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਸੰਖਿਆਵਾਦ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ

ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਵੋਟ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਵੋਟ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਰਣਨੀਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਭਾਜਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਚੋਣਾਵੀ ਗੋਲਬੰਦੀ 'ਤੇ ਹੋਵੇ। 2007 ਵਿਚ ਮਾਇਆਵਤੀ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਹਿੰਦੂ ਉਚੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਗੋਲਬੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। 2012 ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਤਿ-ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਉਚੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਖ਼ਾਸੇ ਵੋਟ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕੇ ਸਨ। ਇਹੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅਸੀਂ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ 90ਵੇਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾਲੂ ਯਾਦਵ ਦੀ ਯਾਦਵਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਕੇ ਅਤਿ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅਤਿ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾ ਵਜੋਂ ਉਭਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਤਮਾਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਜਪਾ ਉਥੇ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੋਟ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਾਂ ਨੇ ਨਿਤੀਸ਼ ਦੀ ਜਿੱਤ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਡਟ ਕੇ ਵੋਟ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਵਿਆਪਕ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 67 ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਭਾਜਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣਾਵੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਕ ਭੂਮਿਕਾ ਤਾਂ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗ਼ੈਰ-ਭਾਜਪਾ ਤਾਕਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ

ਗਿਆਰਾਂ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਟੀ.ਵੀ. ਉਪਰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਅਚੰਝੇ ਹੋਏ। ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ। ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸੋਚ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਅਮਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧੱਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

ਯੂਪੀ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ

ਅਭੈ ਸਿੰਘ

ਬਣ ਕੇ ਆਉਣ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੋਂ ਵੀ ਟੱਪ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਝਗੜੇ ਵਿਚੋਂ ਅਖਲੇਸ਼ ਯਾਦਵ ਦੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਨਿਕਲਣ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਕਿਆਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਨੀਪੁਰ ਤੇ ਗੋਆ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਪੂਰਨ ਬਹੁਮਤ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੀ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾ ਲਿਜਾ ਸਕੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਉਥੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਆਮ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਰਲਿਆ-ਮਿਲਿਆ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਹਾਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਹੁ-ਪਾਰਟੀ ਮਾਹੌਲ ਤਾਂ ਬਣੇਗਾ। ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ

ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜੇਗੀ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਆਸੀ ਲਹਿਰ ਦੇਵੇਗੀ; ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਜਿਸ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਕੜ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਬਣਨ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਵਧਣਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪੋ-ਧਾਪੀ ਵੀ। ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਬਣਨ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਲੰਮੀ ਦੇਰ ਚੱਲੇਗੀ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਵੋਟ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਉਪਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਇਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੋਣ ਵਿਚ ਅਖਲੇਸ਼ ਯਾਦਵ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਅਤੇ 'ਕਾਮ ਬੋਲਤਾ ਹੈ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਨੇ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਇਆ। ਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲ ਆਦਿ ਅਖਲੇਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਣਾਏ ਸਨ ਤੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ। ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੁੱਦੇ ਸਨ।

ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ 'ਭਗਵਾਕਰਨ' ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਭਗਵੀਂ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਫਿਰਾਕ ਗੋਰਖਪੁਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਮੱਠ ਦਾ ਮੁਖੀ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ 'ਭਗਵਾਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ' ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਅਰੇ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਿ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਭੜਕਾਊ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਵੱਡੀ ਸਬਦਾਵਲੀ ਹੈ। ਦੰਗੇ ਭੜਕਾਉਣ ਦੇ ਕਈ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵੀ ਕੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਭਾਜਪਾ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ, ਪਰ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਤੀ ਸਮੀਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੂਜਾ ਜਾਤੀ ਸਮੀਕਰਨ ਅਮਿਤ ਸਾਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੁਨਰਮੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ। ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜਾਤੀ ਨਾਅਰਾ ਦੇ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਜਿਤਾਇਆ ਗਿਆ। ਭਾਜਪਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਹੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ

ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਕਿਉਂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੀ ਹੁਨਰਮੰਦੀ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਪੱਤਾ ਖੋਡਿਆ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ, ਤੇ ਫਿਰ ਹੁਣ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਸਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਧਾਨਕਾਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣ ਰੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਤੇ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਲੀਡਰ ਵੀ ਚੋਣ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਐਤਕੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਭਗਵੇਂ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਉਹ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸਾਧੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹਾਸਿਲ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਗੋਰਖਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਟਰਸਟ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਟਰਸਟ ਦੇ ਕਈ ਹਸਪਤਾਲ, ਸਕੂਲ, ਗਰੁੱਪਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਤੇ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮ ਹਨ। ਉਹ ਇਥੋਂ ਪੰਜ ਵਾਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਤੀ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਤੇ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਵਿਚ

ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਚੋਣ ਦੰਗਲ ਵੱਡੇ ਫ਼ਰਕ ਨਾਲ ਜਿੱਤਣ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੋਦੀ ਦੀ 2019 ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੋਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਖੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਕੰਮ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਵਰਤਣਗੇ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਾਧੂਪੁਣੇ ਅਤੇ ਗਰੁੱਪ ਪੂਜਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਗੇ ਅਹਿੰਸਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਸਬੱਬ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤਰਕਸੀਲਤਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਮੋਦੀ ਦੀ ਭਗਵਾਂਪਣ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਲੋਕਰਾਜੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਕੁ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲੀਹੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛਾਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖਦੇੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਬੱਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪਣੀ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਕੇ ਉਸਾਰੂ ਯੁੱਧ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਚੌਕਸੀ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲੋਕਰਾਜੀ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਨਾ ਥਿੜਕਣ।

ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਵੰਡ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ 70 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਲੋਕ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੰਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਹੰਢਾਉਣਗੀਆਂ! ਇਹ ਵੰਡ ਕਿਉਂ ਹੋਈ? ਇਸ ਲਈ ਕੌਣ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ? ਕੀ ਇਹ ਟਾਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ? ਕੀ ਇਸ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸਬਕ ਲਿਆ ਹੈ? ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ, ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ- ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ, ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਸੀ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ 'ਪਾਤੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਦਾ

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਅਰ

ਫੋਨ: +91-94170-06625

ਭਾਂਡਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਸਿਰ ਭੰਨਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਉਘੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ 'ਪਾਤੋ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਅਪਣਾਈ, ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਫ਼ਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ? ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ 1947 ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਮੰਤਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ?

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ੋਰ ਫੜਨ ਲੱਗੀ, ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਮਿੱਟੋ-ਮਰਲੇ ਸੁਧਾਰ ਤਹਿਤ 1909 ਦਾ 'ਇੰਡੀਅਨ ਕਾਊਂਸਲਜ਼ ਐਕਟ' ਇਸ ਕੜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਸੀ। ਮੋਨਟੇਗ-ਚੇਮਸਫੋਰਡ ਸੁਧਾਰਾਂ ਤਹਿਤ 1919 ਦਾ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਕਟ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕੜੀ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਮਹਿਕਮੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹੀ ਸੌ ਵੀਹਵੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭੂਮੀਨੀਅਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1935 ਦੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਐਕਟ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ 1937 ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਬਣੀਆਂ।

ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਪਸ ਮਿਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ 1946 ਵਿਚ ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਣ? ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਲੀਗ ਵਿਚ ਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚਾ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਉਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਿਚ, ਦੂਜਾ ਉਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਕੇਂਦਰੀ। ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਲਾਜ਼ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸੂਬਾ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਕੇਂਦਰ

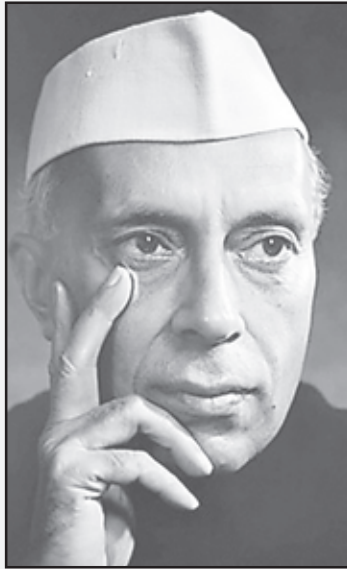
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ 70 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੰਡ ਲਈ ਕੌਣ, ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਗੁਆਇਆ? ਇਸ ਦੇ ਲੋਕ-ਮਨ ਉਤੇ ਕੀ-ਕੀ ਅਸਰ ਪਏ? ਸੰਤਾਲੀ ਵਾਲੀ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲੋਕ-ਮਨ ਵਿਚ ਫਿਲਤ ਵਾਂਗ ਪੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਅਰ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕੁ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਪਾਸ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਮਹਿਕਮੇ ਹੋਣਗੇ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਪਾਸ ਹੋਣਗੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਹ ਅਖੀਰਲਾ ਯਤਨ ਸੀ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਹੋਏ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ 'ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਵੰਡ ਟਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਅਜੇ ਸਿਆਹੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਬਿਆਨ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਇਸ ਅਹਿਦਨਾਮੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੀਗ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

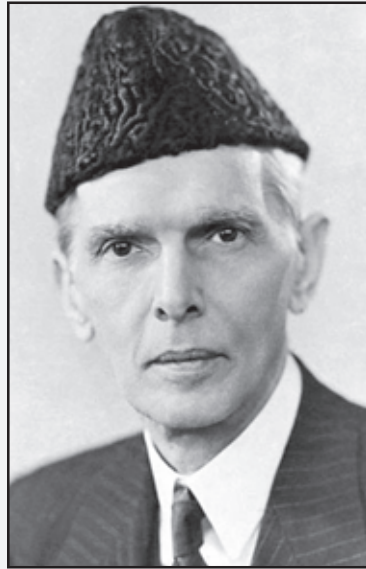
ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਵਧ ਗਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਚਲਾਈ ਨਾਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਲ ਕੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਤੁਰਕੀ ਵਿਚ ਖਲੀਫੇ ਦੇ ਪਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਈਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

1928 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ

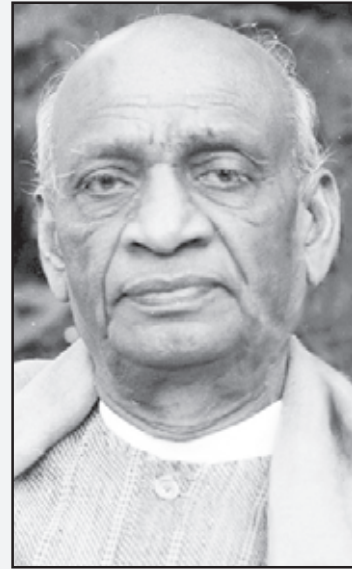
ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਖਿੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਥੱਲੇ ਇਕੱਠਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। 1937 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ 4.8 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮਾੜੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ: ਉਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 36, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 0; ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 84,

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ

ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ

ਵੱਲਭ ਭਾਈ ਪਟੇਲ

ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਦੋਫ਼ਤ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਾਗ-ਡੋਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਉਣ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਸੀ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ 1906 ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਗਤਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰਹਿਮੋਕਰਮ 'ਤੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਚੋਣ ਹਲਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਖੀ ਜੋ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਆਗੂ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰ ਤੇ ਰਜਵਾੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਮਰਥਕ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕਿਆਦਤ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ 1916 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਲੀਗ ਵਿਚ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਲਖਨਊ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਚੋਣ ਹਲਕੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀਟਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

ਜਿਸ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ- ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਚੋਣ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਨੀਅਤ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਵਧਿਆ। ਲਖਨਊ ਦੇ 1930 ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਇਜਲਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਇਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੰਗ ਰੱਖੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ

ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਆਗੂ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰ ਤੇ ਰਜਵਾੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਮਰਥਕ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕਿਆਦਤ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ 1916 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਲੀਗ ਵਿਚ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਲਖਨਊ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਚੋਣ ਹਲਕੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀਟਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਵਧ ਗਿਆ।

ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀਟ 1; ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 33, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 3; ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 117, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 39 ਆਦਿ।

ਇਉਂ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ 7 ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਬਣ ਗਈ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਾਲ ਚੱਲੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਸੀਆਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਨੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਜਿਨਾਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ 'ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਸ' ਮਨਾਇਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮਦਦ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ 23 ਮਾਰਚ 1940 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਜੋਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1946 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਜਿੱਤ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ: ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 38, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 17; ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 86, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 75; ਸਿੰਧ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 34, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 28 ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ

ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 119, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 113 ਸਨ।

1945 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਈ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ 90 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ। ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਾਹਿਦ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਮਾਤ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਠੇਸ ਵੱਜੀ। ਜਦ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ, ਤਹਿਜੀਬ ਅਤੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਫੜ ਲਈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਮੌਕੇ ਗੁਆ ਦਿੱਤੇ। 1928 ਦੀ ਨਹਿਰੂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਵੱਖ ਚੋਣ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1937 ਵਿਚ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਹਕੂਮਤ ਬਣਾਵੇਗੀ। 1937 ਵਿਚ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਕੂਮਤਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਈ। 1939 ਵਿਚ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੇ ਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਵਾਸਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਕੇ ਜਿਨਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵੰਡ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੇਤਾ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਨ, ਪਰ ਦੋ ਤਾਕਤਵਰ ਨੇਤਾ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਵੰਡ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਫੌਰਨ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਦੋਵੇਂ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਨਹਿਰੂ ਨੇ 1943 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ- 'ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਜੋ ਉਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।' ਪਰ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਮੰਨ ਕੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਭੁਪਾਲ ਨੂੰ 9 ਜੁਲਾਈ, 1948 ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ- 'ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਥੋਂ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਈ... ਵੰਡ ਦੇ ਜੋ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ।'

ਫਿਰ 1960 ਵਿਚ ਲਿਓਨਾਰਡ ਮੋਸਲੇ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ- 'ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੱਕ ਗਏ ਸਾਂ। ਉਮਰ ਵਡੇਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ... ਵੰਡ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ... ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਵੰਡ ਵਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।' ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਵੰਡ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਿਨਾਹ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਪਟੇਲ ਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਬਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਵੰਡ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਵੰਡ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹੇ, ਜੇ ਮੁਲਕ ਸਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇੰਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਸਾਦਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਮਰਦੇ।

ਵੰਡ ਨੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਜਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 1946 ਵਿਚ ਫੈਡਰਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਕਰ ਕੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਸਿਆਣਪ ਦਿਖਾਉਣ ਤਾਂ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਨਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਝੱਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਸੜਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਫੌਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਝ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਰਜ ਲਾਈਟਾਂ, ਘੰਟੀ ਖੜਕੀ, ਤਾਕੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਉਪਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਲ ਤਾਣੀ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇਖੇ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਦੋ ਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਕਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕਰਨਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਪੁੱਛੇਸਰ ਪੰਨੂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ। ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਕੱਪੜਾ ਲੱਤਾ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ। ਵਿਚ ਰੰਮ ਦੀ ਬੋਤਲ ਪਈ ਸੀ। ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਬੋਤਲ ਕਰਨਲ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਜਨਾਬ ਲੈ ਚੱਲੀਏ ਇਹ? ਕਰਨਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਇਹਦਾ ਕੀ ਕਰਨੈਂ? ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ
ਫੋਨ: 91-94642-51454

ਫੋਟੋ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਕਰਨਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਵਿਸਕੀ ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਵਡਾ ਭਰਾ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿਚ ਵਾਰੰਟ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਦੋ ਬੋਤਲਾਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਪੀ ਗਿਆ, ਇਕ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਆਏਗਾ, ਪੀ ਲਏਗਾ।

ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਬੋਤਲ ਦਾ ਲੇਬਲ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਜਨਾਬ ਵਾਕਈ ਮਿਲਟਰੀ ਦੀ ਹੈ। ਸਿਵਲੀਅਨ ਬੰਦਾ ਮਿਲਟਰੀ ਦੀ ਰੰਮ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਕੇਸ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਰਨਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸਰਾਬ ਫੜਨਾ ਨਹੀਂ, ਹਥਿਆਰ ਫੜਨਾ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਫੜਨਾ ਹੈ। ਸਮਝਿਆ? ਬੋਤਲ ਉਥੇ ਰੱਖ ਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਹ।

ਮੇਰਾ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਥੱਬਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਿਟਰੇਚਰ ਹੋਵੇ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਤਤਾਲ ਕਰ ਲਾਂਗੇ, ਚੁੱਕੋ। ਅੱਜ ਤਕ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਾਸ਼ ਦੇ ਪੱਤੇ ਜਿੰਡੀ ਕੁ ਤਸਵੀਰ ਕਾਨਸ 'ਤੇ ਪਈ ਸੀ। ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਰਨਲ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ। ਕਰਨਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕੇਸ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਚੱਕ ਲੈ, ਵੈਸੇ, ਗਜ਼ ਗਜ਼ ਵੱਡੇ ਕੈਲੰਡਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕ ਰਹੇ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ। ਦੋ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੈਲੰਡਰ ਖਰੀਦ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਬਰਾਮਦ ਦਿਖਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਕੇਸ ਬਣਾ।

ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਪ ਚੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸਕਦਾ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਫੌਜੀਆਂ

ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਹਮਲਾਵਰ

ਨੇ ਚੁਕ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੈਨ ਵਿਚ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਉਪਰ ਕਸ ਕੇ ਇਕ ਤੌਲੀਆ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਨੱਕ ਵੀ ਢਕ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤੌਲੀਆ ਨੱਕ ਤੋਂ ਜਰਾ ਉਪਰ ਕਰ ਦਿਉ, ਬਹੁਤ ਬਦਬੂਦਾਰ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜਿਸਮ ਉਪਰ ਲੱਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਕਿਆਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ। ਇਹ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਵੇਂ ਕਹਾਨੀ ਫਿਰ ਸਹੀ। ਆਖਰ ਤਸ਼ੱਦਦ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਛੱਡ ਗਏ। ਭਲੇਮਾਣਸ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਛੱਡ ਗਏ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਚੀਫ ਜੂਲੀਅਨ ਐਫ. ਰਿਬੇਰੋ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਮਲਾਵਰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਏ। ਸਖਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਲਿਸ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਹਮਲਾਵਰ ਜੀਪ ਵਿਚ ਆਏ, ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ। ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪੇਸ਼ੀ 'ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅੱਜ ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਨ ਆਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਆਏਗਾ ਨਹੀਂ। ਪੁੱਛਿਆ, ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨੀ। ਡਰਨ ਡਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨੀ। ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਤੇ ਉਹਦੀ ਜਨਾਨੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਲੋਟਣੀਆਂ ਖੁਆ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ ਨਾ, ਬਸ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਏਗਾ। ਰਿਬੇਰੋ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਿਬੇਰੋ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਠਾਣੇ ਦੀ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ? ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਖਤੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਦਾ ਮੁਖੀ ਨਾ ਖਾਤਕੂ ਸੀ, ਨਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ। ਭੈਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ, ਇਸ ਵਾਰ ਰੱਖਤੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਪੇਕੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਾ ਜਾਹ ਵੀਹ। ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਮਿਠਾਈ ਦਾ ਡੱਬਾ, ਸੂਟ ਤੇ ਪੈਸੇ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾਏ, ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਰੱਖਤੀ ਬੰਨ੍ਹਉਣ ਸੜਕੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਨਾਕਾ ਸੀ, ਰੁਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਰੁਕ ਗਿਆ। ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ, ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿਤਾ।

ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਥੇ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਹੇਠਾਂ ਖਤਾਨਾਂ ਵਿਚ। ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਗਿਆ। ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਠਾਣੇਦਾਰ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜੀ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਦੇਖ ਲਉ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਪੁਛਣੀ ਹੈ, ਪੁੱਛ ਲਉ। ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕੁਝ

ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਣਾ ਗਿੱਛਣਾ, ਰਿਬੇਰੋ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫਲੀਟ (ਕਾਫਲਾ) ਲੰਘਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲੰਘ ਨੀ ਜਾਂਦੇ, ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸੜਕ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੇਗਾ। ਰਿਬੇਰੋ ਦਾ ਕਾਫਲਾ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੁਆਨ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਉਹ ਰੱਖਤੀ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਆਇਆ ਪਰ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ, ਰਿਬੇਰੋ ਤਾਇਆ ਲਗਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦਾ? ਸੈਕੰਡ ਹੈਂਡ ਜਿਪਸੀ ਖਰੀਦੀ। ਪੇਂਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਟਰੈਫਿਕ ਜੀਪ ਬਣਾ ਦੇਹ, ਪਾਇਲਟ ਗੱਡੀ, ਕਮਰ ਨਾ ਰਹੇ ਕੋਈ। ਜਿਪਸੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਚਾਰ ਵਰਦੀਆਂ ਸਵਾਈਆਂ। ਇਕ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ, ਇਕ

ਠਾਣੇਦਾਰ ਦੀ, ਦੋ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀਆਂ। ਖਾਤਕੂ ਲੱਭੇ, ਹਥਿਆਰ ਲਏ ਤੇ ਚਲਾਉਣੇ ਸਿਧੇ।

ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਜਿਪਸੀ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਗੇਟ ਅੰਦਰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ? ਜੀ ਰੋਕਣਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਲੂਟ ਮਾਰੇ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਚੈਕ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ਜਿਥੇ ਲਾਅਨ ਵਿਚ ਰਿਬੇਰੋ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿਗ ਕੇ ਲੋਟਣੀਆਂ ਖਾਣ ਲੱਗੇ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ। ਕੰਧਾਂ ਉਪਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਬੀੜੀ ਜੁਆਨ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਗੋਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਕਿ ਆਈਆਂ, ਸੋਚਦੇ ਸੋਚਦੇ ਜਿਪਸੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਏਨਾ ਕੁ ਫਰਕ ਰਿਹਾ ਕਿ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਲੂਟ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ।

‘ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ’ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ ਉਕਤ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖਤ ਪਿਛੋਕੜ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਮੈਂ ਜੋ ਸੁਣਿਆ, ਸੋ ਲਿਖ ਦਿਤਾ, ਕਿੰਨਾ ਸਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਦਸ ਦਏਗਾ ਕਦੀ। ਉਹ ਮੁੰਡੇ ਹੁਣ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਰਿਹਾਇਸ ਉਪਰ ਤਾਇਨਾਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਮਲੇ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਉਪਰ ਗੋਲੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਾਗੀਆਂ? ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਐਕਸਰਸਾਈਜ਼? ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ

ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਉਪਰ ਗੋਲੀ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾਉਂਦੇ?

ਆਖਰ ਰਿਬੇਰੋ ਨੂੰ ਰੋਮਾਨੀਆ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਖਬਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਕਿ ਚੌਕਸ ਰਹੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਢੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੀ। ਆਖਰ ਇਕ ਦਿਨ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੋਲੀ ਪੱਟ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਪਾਰ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਬਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਆਇਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਹਮਲਾਵਰ ਫੜ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੀਨਾਮਾ ਕਰਨਾ ਹੈ?

ਰਿਬੇਰੋ ਤੈਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਵਿਕਾਊ ਮਾਲ ਹਾਂ ਕੋਈ? ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸ਼ੀਮਾਨ ਜੀ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਪੀੜਤ ਰਾਜੀਨਾਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ

ਰਾਜੀਨਾਮਾ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਹੀ। ਮੈਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ।

ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਲਕੀਰ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਸਾਂ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹੀ ਗੱਲ ਆਖਣੀ ਸੀ। ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਇਆ, ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ।

ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਜੁਆਨ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਪੈਰੋਲ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਪੀਐਚ. ਡੀ. ਕਰਨ ਦਾ ਇਛਕ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇਸਰ ਖੋਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਕਾਤਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੱਸ ਪਈ ਤਾਂ ਆਸ ਬੱਝੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਕਿਸ ਨੂੰ, ਕਿਉਂ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਐਸ.ਪੀ. ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਜੀਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ, ਰਿਵਾਲਵਰ ਜੇਬ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਜੇਬ ਵਿਚ ਛੁਰਾ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਛੁਰਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਥਾਏਂ ਮਰ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਆਈ, ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ।

ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ? ਦੱਸਿਆ, ਨਹੀਂ ਜੀ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ, ਛੁਰਾ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੁੱਛਿਆ, ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਪਿਉ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ? ਹਾਂ ਜੀ। ਮੈਂ ਠਾਣੇ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਾਂ। ਐਸ.ਪੀ. ਆਇਆ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤੂੰ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਬੱਪੜ ਜੜ ਦਿੰਦਾ, ਰਿਵਾਲਵਰ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ। ਤੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਈ ਬੱਚਾ ਐਂ। ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਰੋ ਪਿਆ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਉਪਰ ਮੈਂ ਨਿਗਰਾਨ ਵਜੋਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਹਰੇਕ ਖੋਜੀ ਨੇ ਛਿਮਾਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਪੇਪਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ। ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪੇਪਰ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ। ਕੈਦ ਭੁਗਤਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਈ.ਸੀ.ਪੀ.ਆਰ. ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਪਾਈ। ਪੂਨੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਉਹ ਪੂਨੇ ਗਿਆ। ਹਥਕੜੀ ਲੱਗੀ ਲਗਾਈ ਵਿਚ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਿਤੀ। ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਕੈਦ ਪੂਰੀ ਭੁਗਤ ਕੇ, ਪੀਐਚ. ਡੀ. ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੁਆਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਗੋਤ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਪਟਿਆਲਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ’ ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੇ ਛਾਪ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ

ਪਿੰਡ ਬੱਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਹਦਬਸਤ ਨੰਬਰ 150 ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 329 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਜਲੰਧਰ-ਪਠਾਣਕੋਟ ਸੜਕ 'ਤੇ 8 ਕੁ ਮੀਲ 'ਤੇ ਹੈ। ਬੱਲ ਗੋਤ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਪਰਮਾਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੋਤ ਦੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ ਸਠਿਆਲਾ, ਬੁਤਾਲਾ ਵਗੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਬੱਲ ਵਿਚ ਬੱਬਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 16 ਅਕਤੂਬਰ 1905 ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸ. ਦਲੇਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਵੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਢਾਈ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਉਸ ਦੀ ਭੂਆ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਡਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਹਾਰਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਛੱਡ ਆਈ ਜਿਥੇ ਉਹ 25 ਸਾਲ ਰਿਹਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ। ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਸਨ।

ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਡੇਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬੱਬਰ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਡੇਰੇ ਦੀ 40 ਕਿੱਲੋ ਜ਼ਮੀਨ ਕਹਾਰਪੁਰ ਤੇ 40 ਕਿੱਲੋ ਜ਼ਿਆਣ ਵਾਲੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬੱਬਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਸੀ ਅਤੇ ਡੇਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਲ ਭਰ ਐਧਰ-ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਲਾ ਵਾਹਦਪੁਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਆਏ। ਉਥੇ ਗਤਕਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕੀਂ ਉਹਨੂੰ ਗਤਕਾ ਮਾਸਟਰ ਆਖਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਬੱਬਰ ਸਨ, ਉਸ ਗਤਕਾ ਸਿਖਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬੱਬਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲਾ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਸਨ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਸੋਵਾਲ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੋਲੀਚੁੱਕਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਅਸਲਾ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਕਾਬੁਲ ਵਲੋਂ ਅਸਲਾ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਬੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਮੋਲੀ ਅਤੇ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਬੱਬਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲਾ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ

ਗਤਕਾ ਸਿਖਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜੁੱਗ ਪਲਟਾਉ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪਰਚਾ ਡੁਪਲੀਕੇਟਰ 'ਤੇ ਛਾਪ ਕੇ ਹਥੋ-ਹੱਥੀ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਮਾਰਚ 1942 ਵਿਚ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ। ਡੁਪਲੀਕੇਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਇਕ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਰੇਲਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਫੇਰਮਾਨ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ। ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਹੁਣੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁਲਿਸ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਸਲਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਬਬੇਰੀ ਘੋਖ ਕੱਢਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਹ ਆਖ ਦਿਆ ਕਰੇ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਡੁਪਲੀਕੇਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਉਸ ਕੋਲ ਵਾਜ਼ਾ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਖ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਡੁਪਲੀਕੇਟਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ

ਰਾਮ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਲਾਲਚ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਸਭ ਬੇਕਾਰ ਗਏ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਹਾਰਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰੇ ਸਭ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇਉ। ਪੁਲਿਸ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ। ਸੰਤਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ, ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇਹ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸੰਤ ਜੀ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਐਨੇ ਤਸੀਹੇ ਕਾਹਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਸਨ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰਨ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁੱਜ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਬਚਾਂ ਕਿ ਨਾ।” ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਆਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਚੇਲਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹਾਂ। ਬੱਬਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨਿੱਜਰ ਨੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਝੂਠ ਬੋਲ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਸੰਤ ਲੋਕ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਗਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਨਿਜਾਤ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।”

ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ ਮਰੋਤ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਗੋਡਾ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਪਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਉਤੇ ਇਕ ਝੂਠਾ ਕਤਲ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 9 ਸਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੁਹਬੰਦ ਰੱਖਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 1500 ਰੁਪਏ ਪੈਨਸ਼ਨ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ।

-ਵਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ

ਫੋਨ: 206-434-1155

ਕਾਵਿ-ਵਿਅੰਗ

ਜਿੱਤ-ਹਾਰ

ਜਿੱਤ-ਹਾਰ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਦੋਵੇਂ ਹਜਮ ਕਰਨੇ ਬੜੇ ਔਖੇ। ਜਿੱਤੇ ਪੀ ਪੀ ਚਾਮਲ ਪਾਣ ਭੰਗੜੇ ਹਾਰੇ ਪੀ ਪੀ ਲੇਟਣ ਹੋਣ ਔਖੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਦਲਾਂ ਦਸ ਸਾਲ ਕੁੱਟਿਆ ਹੁਣ ਕੈਪਟਨ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਬਣ ਗਿਆ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਹੁਣ ਏਹਨੂੰ ਬਣਾਵਾਂਗੇ।

ਬਾਦਲ-ਮਜੀਠੀਏ ਸਾਰੇ ਨੇ ਦੁੱਧ ਧੋਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵਾਂਗੇ? ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਅਹਿਸਾਨ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹਵਾਂਗੇ।

ਪਰਦੇਸੀ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੀ ਲੱਗਦੇ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦੱਬਾਂਗੇ ਏਥੋਂ ਭਜਾਵਾਂਗੇ। ਦੱਸ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਮਸਾਂ ਰਾਜ ਮਿਲਿਆ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੰਡ ਦਿਆਂਗੇ ਬਹੁਤਾ ਖਾਵਾਂਗੇ।

-ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ
ਫੋਨ: 317-430-6545

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ

ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਇਹ ਚਉਥੀ ਵਾਰ, ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਸ ਹਲੀਮੀ ਜਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਚਾ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੜੇਵੇਂ ਭਾਵ ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੀਜ ਦਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੜੇਵਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਨਾ ਛੋਟਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਵੜੇਵਾਂ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੁੰਗਰ ਕੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਫਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਬੂਟੇ 'ਤੇ ਫੁੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ (ਕਪਾਹ ਦੇ ਬੂਟੇ 'ਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਰੰਗੇ ਫੁੱਲ ਜਦੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ), ਫਿਰ ਫਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਡੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਟੀਡੇ ਪੱਕ ਕੇ ਜਦੋਂ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਖਿੜਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਕਪਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਟੀਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖੇਤਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੜੇਵੇਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੂੰ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੁੰਬ ਤੁੰਬ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੂੰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪਿੱਜੇ ਕੋਲ ਪਿੱਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤੁੰਬਾ ਤੁੰਬਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰੂੰ ਨੂੰ ਪਿੱਜਦਾ ਤੇ ਬਰੀਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੱਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਰੂੰ ਨਰਮ ਅਤੇ ਬਰੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਿੱਜੀ ਹੋਈ ਰੂੰ ਦੇ ਗੋਤ੍ਰੇ ਭਾਵ ਪੂਣੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਣੀਆਂ ਤੋਂ ਚਰਖੇ ਉੱਤੇ ਸੂਤ ਕੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਤ ਨੂੰ ਬੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁੰਭ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਖੂਬ ਧੋਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਰੇ ਕਪੜੇ 'ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਏਨੀ ਮਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਣ ਲਈ ਸੂਈ ਤੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਅਮਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਕੋਈ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੰਗੇ ਢੰਗ ਢੰਗ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਅਤੇ ਲਾਜ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ' ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਲੀਮੀ ਹੈ:

ਹੋਇ ਵੜੇਵਾਂ ਜਗ ਵਿਚਿ ਬੀਜੇ
ਤਨੁ ਖੋਹ ਨਾਲਿ ਰਲਾਇਆ।
ਬੂਟੀ ਹੋਇ ਕਪਾਹ ਦੀ ਟੀਡੇ
ਹਸਿ ਹਸਿ ਆਪੁ ਖਿੜਾਇਆ।
ਦੁਹ ਮਿਲਿ ਵੇਲਣੁ ਵੇਲਿਆ
ਲੂ ਲੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁੰਬੁ ਤੁੰਬਾਇਆ।

ਲੱਜਣੁ ਕੱਜਣੁ ਹੋਇ ਕਜਾਇਆ

ਪਿੰਵਣਿ ਪਿੰਵ ਉਡਾਇਆ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਗੋਤੀ ਸੂਤ ਕਤਾਇਆ।

ਤਣਿ ਵੁਣਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਇ ਕੈ
ਦੇ ਦੇ ਦੁਖੁ ਧੁਆਇ ਰੰਗਾਇਆ।

ਕੈਚੀ ਕਟਾਣਿ ਕਟਿਆ

ਸੂਈ ਧਾਗੇ ਜੋਤਿ ਸੀਵਾਇਆ।

ਲੱਜਣੁ ਕੱਜਣੁ ਹੋਇ ਕਜਾਇਆ॥੧੦॥

ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਵੜੇਵੇਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਨਾਰ ਦਾ ਦਾਣਾ ਵੀ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਹੋਇਆ ਅਨਾਰ ਦਾ ਦਾਣਾ ਪੌਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੇ ਕਚੂਰ ਪੱਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰਿਆਲੀ ਖਿਲਾਰਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਹਰਿਆਲੀ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ)। ਇਸ ਹਰੇ ਕਚੂਰ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ 'ਤੇ ਫਿਰ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਜੋ ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਫਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਅਨਾਰ ਦੇ ਬੂਟੇ 'ਤੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਨਾਰ ਦਾ ਫਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਇੱਕ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅਨਾਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਆਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰਸਦਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਜੋ ਫਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਇੱਕ ਇੱਕ ਫਲ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦਾਣੇ ਹੋਰ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਫਲ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਫਲ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਬੂਟੇ 'ਤੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬੁੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਸਦਾ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਅਨਾਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਫਲ ਤੋਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੂਟਾ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਹੋਰ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਫਲ ਤੋਤਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਗੁਰੂ ਹਲੀਮੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਵੰਡਦਾ ਹੈ:

ਦਾਣਾ ਹੋਇ ਅਨਾਰ ਦਾ
ਹੋਇ ਧੂਤਿ ਧੂਤਿ ਵਿਚਿ ਧੱਸੈ।
ਹੋਇ ਬਿਰਖੁ ਹਰੀਆਵਲਾ
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲਾ ਫਲ ਵਿਗੱਸੈ।
ਇਕਤੁ ਬਿਰਖ ਸਹਸ ਫਲ
ਫਲ ਫਲ ਇਕ ਦੂ ਇਕ ਸਰੱਸੈ।

ਇਕ ਦੂ ਦਾਣੇ ਲਖ ਹੋਇ
ਫਲ ਫਲ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਵੱਸੈ।

ਤਿਸੁ ਫਲ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖੁ ਫਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰੱਸੈ।

ਜਿਉ ਜਿਉ ਲੱਯਨਿ ਤੋਤਿ ਫਲਿ
ਤਿਉ ਤਿਉ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਫਲੀਐ ਹੱਸੈ।
ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਗੁਰ ਮਾਰਗੁ ਦੱਸੈ॥੧੧॥

12ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁਧ ਮੋਹਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਮੋਹਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੀ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਣ ਰੇਤ ਦੇ ਕਣਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਰੇਤ ਬਰੀਕ ਬਰੀਕ ਕਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਲਗੱਡ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਰੇਤ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣ ਦੇ ਘੋਲ ਅਰਥਾਤ ਕੈਮੀਕਲ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧੋ ਧੋ ਕੇ ਫਿਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਣ ਅਲੱਗ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਾਪਣ 'ਤੇ ਰੱਤੀ, ਮਾਸਾ ਜਾਂ ਤੋਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਠਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਲ ਕੇ ਸੁਨਿਆਰ ਇਸ ਦੀ ਡਲੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਨਿਆਰਾ ਇਸ ਡਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਫਿਰ ਪੱਤਰੇ ਘੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਸੋਨੇ ਦਾ ਰੂਪ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਨੂੰ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ੁੱਧ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਭੱਠੀ 'ਤੇ ਤਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਭੱਠੀ

'ਤੇ ਪਿਆ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਥੌੜੇ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸ਼ੁਧ ਮੋਹਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਰੇਤ ਵਿਚ ਪਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਣ ਏਨਾ ਕੁੱਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਹਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਸਹਿਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਰਸਾਇਣ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਡਲੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗ ਦਾ ਸੇਕ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਣ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੋਹਰ ਬਣਨ ਲਈ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਹਥੌੜੇ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਡੇ ਸਖਤ ਅਮਲ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

ਰੇਣਿ ਰਸਾਇਣ ਸਿਝੀਐ
ਰੇਤੁ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਕੰਚਨੁ ਵਸੈ।

ਧੋਇ ਧੋਇ ਕਣੁ ਕਢੀਐ
ਰਤੀ ਮਾਸਾ ਤੋਲਾ ਹਸੈ।

ਪਾਇ ਕਠਾਲੀ ਗਾਲੀਐ
ਰੈਣੀ ਕਰਿ ਸੁਨਿਆਰਿ ਵਿਗਸੈ।

ਘਤਿ ਘਤਿ ਪਤੁ ਪਖਾਲੀਅਨਿ
ਲੂਣੀ ਲਾਇ ਜਲਾਇ ਰਹਸੈ।

ਬਾਰਹ ਵੰਨੀ ਹੋਇ ਕੈ ਲਗੈ
ਲਵੈ ਕਸਉਣੀ ਕਸੈ।

ਟਕਸਾਲੈ ਸਿਕਾ ਪਵੈ ਘਣ
ਅਹਰਣਿ ਵਿਚਿ ਅਚਲੁ ਸਰਸੈ।

ਸਾਲੁ ਸੁਨਈਆ ਪੌੜੈ ਪਸੈ॥੧੨॥

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਖਸਖਸ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਖਸਖਸ ਦਾ ਦਾਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਰੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਸਖਸ ਦਾ ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਾਣਾ ਪੋਸਤ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੇ ਫੁੱਲ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਡੰਡੀ ਉੱਤੇ ਖਿੜਦੇ ਹਨ, ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਲੰਬੇ ਕੰਡੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਗੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਛਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਨਿਚੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਵਰਗਾ ਸੁਹਾ ਰਸ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਮਜਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭੋਗ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਯੋਗੀ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਪੋਸਤ ਦੇ ਅਮਲੀ ਮਜਲਿਆਂ ਵਿਚ

ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਖਸਖਸ ਦਾਣਾ ਹੋਇ ਕੈ
ਖਾਕ ਅੰਦਰਿ ਹੋਇ ਖਾਕ ਸਮਾਵੈ।

ਦੋਸਤੁ ਪੋਸਤੁ ਬੂਟੁ ਹੋਇ
ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀ ਫੁੱਲ ਖਿੜਾਵੈ।

ਹੋਡਾ ਹੋਡੀ ਡੋਡੀਆ
ਇਕ ਦੂ ਇਕ ਚੜ੍ਹਾਉ ਚੜ੍ਹਾਵੈ।

ਸੁਲੀ ਉਪਰਿ ਖੇਲਣਾ

ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਸਿਰਿ ਛਤੁ ਧਰਾਵੈ।

ਚੁਖੁ ਚੁਖੁ ਹੋਇ ਮਲਾਇ ਕੈ
ਲੋਹੁ ਪਾਣੀ ਰੰਗਿ ਰੰਗਾਵੈ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਮਜਲਸੀ
ਜੋਗ ਭੋਗ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾਵੈ।

ਅਮਲੀ ਹੋਇ ਸੁ ਮਜਲਸ ਆਵੈ॥੧੩॥

ਕਮਾਦ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲੈਂਦਿਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਕਰਕੇ ਉਗਦਾ ਹੈ; ਦੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾੜੇ ਚੰਗੇ ਬੋਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਕੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਸ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗੰਨਾ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਦੇਵਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਣਸੁਣਿਆ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਬੋਲਿਆ-ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਠਾਂ ਨੂੰ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੰਨੇ ਦੀਆਂ ਪੋਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਠਾਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਨੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਠਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫਿਰ ਕਮਾਦ ਉਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਇੱਕ ਗੱਠ ਤੋਂ ਕਈ ਕਈ ਗੰਨੇ ਜੜ੍ਹ ਹੋਠਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਕਮਾਦ ਦੇ ਵੇਲਣਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਪੀਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਰਸ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਗੁਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਅਤੇ ਗੁੜ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ਗਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਮੰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਸ਼ਟ

ਵਿਚ ਵੀ ਗੰਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਿਠਾਸ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਰਸ ਭਰਿਆ ਰਸੁ ਰਖਦਾ
ਬੋਲਣ ਅਣੁਬੋਲਣ ਅਭਿਰਿਠਾ।

ਸੁਣਿਆ ਅਣਸੁਣਿਆ ਕਰੈ
ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਿ ਡਿਠਾ ਅਣਡਿਠਾ।

ਅਖੀ ਧੁਤਿ ਅਟਾਈਆ
ਅਖੀ ਵਿਚਿ ਅੰਗੁਰੁ ਬਹਿਠਾ।

ਇਕ ਦੂ ਬਾਹਲੇ ਬੂਟੁ ਹੋਇ
ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਇਨਹੁ ਇਠਾ।

ਦੁਹੁ ਖੁੰਢਾ ਵਿਚਿ ਪੀਤੀਐ
ਟੋਟੇ ਲਾਹੇ ਇਤੁ ਗੁਣਿ ਮਿਠਾ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਵਰਤਦਾ
ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ ਪਾਪ ਪਣਿਠਾ।

ਮੰਨੈ ਗੰਨੈ ਵਾਂਗ ਸੁਧਿਠਾ॥੧੪॥

ਅੱਗੇ ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਸਿੱਧ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਮਤੀ ਮੋਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਘਣਘੋਰ ਘਟਾਵਾਂ ਜਦੋਂ ਵਰਸਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਪਿਆਰੀ ਜਿਹੀ ਨਿੱਕੀ ਬੂੰਦ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਧ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਹ ਬੂੰਦ ਸਿੱਧ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੀਚੇ ਧੁਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਡੁੱਘੀ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੂੰਦ ਮੋਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੱਤਾਖੋਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਡੁੱਘੀ ਤਹਿ ਵਿਚੋਂ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ, ਦੁਸਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਸੁਆਰਥ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ, ਦੁਸਰਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਟੁੱਟਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦੁਸਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਮੋਲਕ ਮੋਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਦੀ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਦੁਸਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ:

ਘਣਹਰ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਵਣੀ
ਨੀਵੀ ਹੋਇ ਅਗਾਸਹੁ ਆਵੈ।

ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਮੁੰਦੁ ਵੇਖਿ
ਸਿਪੈ ਦੇ ਮੁਹਿ ਵਿਚਿ ਸਮਾਵੈ।

ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਮੁਹਿ ਬੂੰਦ ਸਿਪੁ
ਚੁੰਭੀ ਮਾਰਿ ਪਤਾਲਿ ਲੁਕਾਵੈ।

ਫੜਿ ਕਵੈ ਮਰੁਜੀਵਤਾ
ਪਰ ਕਾਰਜ ਨੋ ਆਪੁ ਫੜਾਵੈ।

ਪਰਵਸਿ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੋ
ਪਰ ਹਥਿ ਪਥਰ ਦੰਦ ਭਨਾਵੈ।

ਭੁਲਿ ਅਭੁਲਿ ਅਮੁਲੁ ਦੇ
ਮੋਤੀ ਦਾਨ ਨ ਪਛੋਤਾਵੈ।

ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਕੋਈ ਵਰੁਸਾਵੈ॥੧੫॥

#

ਹਰਿ ਹਰਿ ਬੂੰਦ ਭਏ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪

ਹਰਿ ਹਰਿ ਬੂੰਦ ਭਏ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ
ਹਮ ਚਾੜ੍ਹਿਕ ਬਿਲਲ ਬਿਲਲਾਤੀ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ
ਮੁਖਿ ਦੇਵਹੁ ਹਰਿ ਨਿਮਖਾਤੀ॥੧॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਇਕ ਰਾਤੀ॥
ਜਿਉ ਬਿਨੁ ਅਮਲੈ ਅਮਲੀ ਮਰਿ ਜਾਈ ਹੈ

ਤਿਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਹਮ ਮਰਿ ਜਾਤੀ॥ਰਹਾਉ॥
ਤੁਮ ਹਰਿ ਸਰਵਰ ਅਤਿ ਅਗਾਹ

ਹਮ ਲਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਅੰਤੁ ਮਾਤੀ॥
ਤੁ ਪਰੈ ਪਰੈ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੁਆਮੀ

ਮਿਤਿ ਜਾਨਹੁ ਆਪਨ ਗਾਤੀ॥੨॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਜਪਿਓ

ਗੁਰ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੈ ਰਾਤੀ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਨੀ ਅਤਿ ਸੋਭਾ

ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਉਤਮ ਪਾਤੀ॥੩॥
ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ

ਆਪਿ ਬਨਾਵੈ ਭਾਤੀ॥
ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਾਈ

ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਭਗਾਤੀ॥੪॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਉਸ ਅਪਰੰਪਾਰ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋਏ ਆਖਦੇ ਹਨ-
ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ

ਮਾਲਕ ਜੀ! ਮੈਂ ਚਾੜ੍ਹਿਕ, ਭਾਵ ਪਪੀਹੇ ਵਾਂਗ
ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬੂੰਦ ਵਾਸਤੇ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹਾਂ;

ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬੂੰਦ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇ।

ਜਗਤ ਦੇ ਤਾਰਨਹਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ 'ਰਹਾਉ' ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਖੀਵੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਕ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ; ਜਿਵੇਂ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਮਲੀ ਨਸ਼ੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੜਫਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਮਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ।

ਤੁਮ ਹਰਿ ਸਰਵਰ ਅਤਿ ਅਗਾਹ
ਹਮ ਲਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਅੰਤੁ ਮਾਤੀ॥

ਤੁ ਪਰੈ ਪਰੈ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੁਆਮੀ
ਮਿਤਿ ਜਾਨਹੁ ਆਪਨ ਗਾਤੀ॥੨॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਉ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਇਸ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਮਾਤ੍ਰਾ ਭਰ, ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ; ਮੇਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਉ! ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਤਾਂ ਅਪਰੰਪਾਰ ਹੈ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਹ ਭੇਤ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ!

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਹਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ; ਗੁਰ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲੈ ਰਾਤੀ, ਉਹ ਵਡਭਾਗੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ, ਚਲੁਲੈ ਰਾਤੀ, ਭਾਵ ਰੰਗੇ ਗਏ; ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਮਿਲੀ, ਉੱਚੀ ਇਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।

ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ
ਆਪਿ ਬਨਾਵੈ ਭਾਤੀ॥

ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਾਈ
ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਭਗਾਤੀ॥੪॥

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ, ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹੈ; ਆਪਿ ਬਨਾਵੈ ਭਾਤੀ, ਭਾਤੀ ਭਾਵ ਵਿਉਂਤ, ਉਹ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਉਂਤ ਵੀ ਆਪੇ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਢੋਅ ਢੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਤੇਰਾ ਇਹ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਪੈਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ, ਪਰਵਾਸ ਅਤੇ ਜੱਦੋਜਹਿਦ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਲੈਕਸ ਹੇਲੀ ਦਾ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਨਾਵਲ 'ਰੂਟਸ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਡੇਢ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕਰਦੀ ਸੀ। 1976 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇਸ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ 87 ਜੁਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਫਰੀਕਾ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਅਣਜਾਣ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਦਹਾਕੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ

ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸਿਆਹਫ਼ਾਮ, ਅਮਰੀਕੀ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਪਰਤ ਗਏ ਜਿਥੇ ਅਮਰੀਕੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਨਵਾਂ ਮੁਲਕ ਲਾਇਬੇਰੀਆ (ਆਜ਼ਾਦ ਧਰਤੀ) ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਗਣਤੰਤਰ ਹੈ, ਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਅਮਰੀਕੀ ਜਾਂ ਕੈਰੇਬਿਆਈ 'ਗ਼ੁਲਾਮ' ਇਥੋਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਬਣ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਮੁਲਕ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਦਰਅਸਲ, ਮੁਲਕ ਵਸਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਥੇ ਸਿਆਹਫ਼ਾਮ ਅਫਰੀਕੀਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਕਬਾਇਲੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ 'ਰੂਟਸ' ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੁੱਟ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸੀਲੇ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਉਤੇ ਉਤਰ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਗੋਰੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਹਫ਼ਾਮ ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਅਮਲ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਲਾਇਬੇਰੀਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਉਥੇ ਵੱਸ ਕੇ ਖੂਬ ਫਲੇ-ਫੁਲੇ ਵੀ, ਪਰ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਲਗਾਤਾਰ

ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਵੱਲ ਰਵਾਨਗੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਵੱਧ ਜਾਂ ਘੱਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ ਨੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਲਈ ਅਹੁਲਣ ਬਾਰੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹਨ। -ਸੰਪਾਦਕ

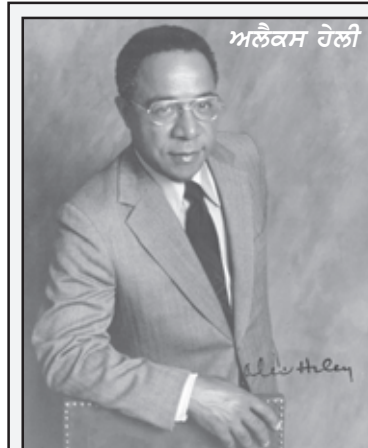
ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ। 1960ਵਿਆਂ ਤੋਂ 1980ਵਿਆਂ ਤਕ ਘੱਟ ਸੀ, 1990ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਨਾਜੰਗੀ ਨੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮੋਨਰੋਵੀਆ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਖ਼ਮਿਆਜ਼ਾ ਭਾਰਤੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਗਤਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਕੂਮਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੁਝ ਸਥਿਰ ਹੈ, ਪਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ, ਅਫਰੀਕੀ

ਲਈ ਮਦਰਾਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਤੋਂ ਤਾਮਿਲ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਲਈ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਿਆਹਫ਼ਾਮ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਪਰ 1910ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਰੇਲ ਪਟੜੀਆਂ, ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕੀਨੀਆ, ਯੂਗਾਂਡਾ ਤੇ

ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਈ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ ਨਹੀਂ, ਧਾਤਵੀ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰਮੰਡਲ ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇੜਲੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਖਿੱਡਣ ਲੱਗੇ। ਕੁਝ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਰਤੀ-ਅਫਰੀਕੀ ਲਾਇਬੇਰੀਆ

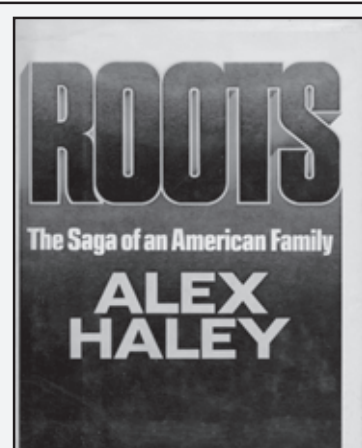
ਫਿਰਦੀ ਹੈ? ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਇਕ ਲਾਇਬੇਰੀਆ-ਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਢਾਈ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, 1990ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਨਾਜੰਗੀ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਪਸ ਜਲੰਧਰ ਭੇਜਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝਿਆ। ਫ਼ੌਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਡਿਫਟ ਇਜ਼ ਐਨ ਐਂਡਰਫਨ' (ਹਾਰ ਅਨਾਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਲਾਇਬੇਰੀਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੀਏਰਾ ਲਿਓਨ ਵਿਚ ਵਸੇ ਆਮ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਰਹੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਅਮਨ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਹਸਰ ਦਾ ਹੌਲਨਾਕ ਮੰਜ਼ਰ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਸੀਏਰਾ ਲਿਓਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜੀ ਯੂਨਿਟ, ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਫਸ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਿਕ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਕੁਝ ਦਲੇਰਾਨਾ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਯੂਨਿਟ ਨੂੰ ਕੋਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਚਾਰ ਕੁ ਸੌ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਮੋਰਚੇ ਲਾਈ ਰੱਖਣੇ ਜੁਝਾਰੂ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਲੋੜੇਂ ਵੱਧ ਖਿੱਚਣਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਲਾਇਬੇਰੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, 'ਵਤਨ ਪਰਤਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੀ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋਘੱਟ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਬਣਾਇਆ, ਉਹ ਅਜੇ ਸਾਡੇ ਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।'

ਇਹ ਅਹਿਮਕਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜੁਝਾਰੂ ਜਜ਼ਬਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ। ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ, ਪੰਜਾਬੀ 'ਟਰੰਪਨੁਮ' ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾ ਵੱਸਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਬੇਲੋੜੀ ਜਾਂਬਾਜ਼ੀ, ਇਸ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਹੋ ਜਜ਼ਬਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿ ਕੇ ਇੱਥੇ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ?

ਅਲੈਕਸ ਹੇਲੀ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸਿਆਹਫ਼ਾਮ, ਅਮਰੀਕੀ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਪਰਤ ਗਏ ਜਿਥੇ ਅਮਰੀਕੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਨਵਾਂ ਮੁਲਕ ਲਾਇਬੇਰੀਆ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਗਣਤੰਤਰ ਹੈ, ਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਅਮਰੀਕੀ ਜਾਂ ਕੈਰੇਬਿਆਈ 'ਗ਼ੁਲਾਮ' ਇਥੋਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਬਣ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਆ ਗਏ।

ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਕਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਖੇਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਕੈਰੇਬੀਅਨ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਉਹ 1870ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਲੱਦ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਮਲਾਇਆ (ਹੁਣ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਤੇ ਸਿੰਗਾਪੁਰ) ਵਿਚ ਰਬੜ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ

ਟਾਕਾਨਿਕਾ (ਮੌਜੂਦਾ ਤਨਜ਼ਾਨੀਆ) ਅਤੇ ਮੌਜ਼ੰਬੀਕ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਜਰਾਤੀ ਪਟੇਲ ਉਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਘਦਿਆਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। 1920ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਇਸ ਅਮਲ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਾਮਰਾਜ ਵੀ ਸਿਰਜ ਲਏ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਖਿੱਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਦੱਖਣ ਏਸ਼ਿਆਈਆਂ ਦੀ

ਵੀ ਜਾ ਪੁੱਜੇ ਜਿਥੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਈ।

ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੌਲਨਾਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਉਠਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੰਦੇ ਉਥੇ ਕਿਉਂ ਫਸੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਨ ਜੋਖੋਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਮੌਤ, ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਗ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੁਰੀ

ਕੀ ਅਯੁੱਧਿਆ ਮੁੱਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ 25 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਕਈ ਤੱਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਅਯੁੱਧਿਆ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਰਾਂ ਉਭਾਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ; ਪਰ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਤਨੀ ਤਾਕਤ, ਉਤਨੀ ਲੋਕ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਉਤਨੀ ਕਬੂਲਣਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਢਾਈ ਦਹਾਕੇ

ਨਿਲੋਫਰ ਸੁਹਰਾਵਰਦੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ? ਕਿਸੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਰੌਲੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਉਭਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੁਣ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮੁੱਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੀਡੀਆ ਕਵਰੇਜ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਾਰ 6 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਹਿਣ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੈਲਲਿਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੀ ਬਰਸੀ ਨਾਲੋਂ ਜੈਲਲਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਭਾਰੂ ਰਹੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਚਲੇ ਇਹ ਵੱਡੀ ਖ਼ਬਰ ਸੀ, ਪਰ ਲੰਘੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਇਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਹਿਣ ਦੀ ਬਰਸੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ। ਸਿੱਧੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇੰਨਾ

ਅਹਿਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਕਵਰੇਜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਅੱਜ ਵੀ ਉਤਨੇ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ ਉਹ ਢਾਈ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨ; ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ-ਰੀਤਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਧੀ ਹੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਮਲਾਂ ਤੇ ਰਸਮਾਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲੜੀਵਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਤਾ ਤੋਂ ਇਹੀ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਜਾਂ ਹਊ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਹੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸਿਆਸੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਉਂਜ, ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਢਹਿਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਇੰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਢਹਿਣ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਏ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 10ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਹਨੁਰਾ ਪਤਾਅ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀਆਂ

ਫਿਰਕੂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁੱਖ ਕੌਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਉਭਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਉਂਜ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨਮਾਦ ਮੁੜ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋ ਉਨਮਾਦ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਉਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਥਾਈ ਪੜਾਅ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ।

ਦੁਬਾਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨਮਾਦ ਨਾ ਉਭਰਨ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਲੋਕ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਧਰਮ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਹਿਮ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ

ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੁਢਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੁਸਲਿਮ ਹੀ ਹੋਣ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗਤਬਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚਾਹੇ ਜਾਂ ਅਣਚਾਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਹਿਣ ਦੇ ਦੌਰ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਲੇ ਪੱਖ ਸਬੰਧੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੋ, ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ

ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਹੁਤਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। 2002 ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਦੰਗੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੂਬੇ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਿਹਾ।

ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਉਭਾਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਚਾਹਵਾਨ ਜਾਂ ਤਤਪਰ ਹੋਣ, ਹੁਣ ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਯੁੱਧਿਆ ਮੁੱਦੇ ਸਬੰਧੀ ਉਭਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਕਵਰੇਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਜੇ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਵੱਡਾ ਉਨਮਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਡੇਰੀ ਕਵਰੇਜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇੰਜਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤਣੀ। ਜੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਥਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਉਂਜ ਇਹ ਆਖ ਦੇਣਾ ਵੀ ਅਜੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਯੁੱਧਿਆ ਮੁੱਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇੰਨੀ ਸਰਗਰਮ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਉਨਮਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਹੁਣ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਜਾਂ ਭੀੜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਂਕਾਂ ਮੂਹਰੇ ਲੱਗੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਜਾਂ ਜੈਲਲਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿਚ ਜੁਟੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਹੀ ਮਾਸੂਮ ਰਜ਼ਾ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ

ਰਾਹੀ ਮਾਸੂਮ ਰਜ਼ਾ ਜਦੋਂ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਆਏ, ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਉਘੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਦੋਸਤੀ ਪਸੰਦ ਇਨਸਾਨ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਰਾਹੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਮੁਨਿਸ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਘਰ ਤੱਕ ਦੀ ਕਾਫੀ ਦੂਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਰਾਹ ਮੁੱਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਰਾਹੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਸੀ ਬੇਬਾਕ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰ

ਪ੍ਰੋ: ਕੁੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ: ਕੇਹਰ ਸ਼ਰੀਫ

ਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਸਾਫ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਲੋਕ ਉਹਨੂੰ ਉਰਦੂ ਦਾ ਬਾਇਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧੂਹ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਨੇ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਜਮਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਅਜਨਬੀ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਅਜਨਬੀ ਰਾਸਤੇ,
ਮੇਰੀ ਤਨਹਾਈਉਂ ਪਰ ਮੁਸਕਰਾਤੇ ਰਹੇ।
ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਯੂੰ ਹੀ ਚਲਤਾ ਰਹਾ,
ਤੁਮ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਯਾਦ ਆਤੇ ਰਹੇ।
ਜ਼ਖ਼ਮ ਜਬ ਭੀ ਕਭੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਪਰ ਲਗਾ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਏਕ ਦਰੀਬਾ ਖੁਲਾ।
ਹਮ ਭੀ ਗੋਯਾ ਕਿਸੀ ਸਾਜ਼ ਕੇ ਤਾਰ ਹੈ
ਚੋਟ ਖਾਤੇ ਰਹੇ, ਗੁਨਗੁਨਾਤੇ ਰਹੇ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਹ ਗਜ਼ਲ ਤਰੰਨੁਮ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਤ ਗਾਉਣ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕੀਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਹੀ ਗਭਰੇਟ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਉਹ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। 1957 ਵਿਚ ਰਾਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆਏ। ਇਥੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸੀ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿੱਖਾਪਣ ਅਤੇ ਸੋਧ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ

ਹੀ ਸੀ। 1955 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਇਕ ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਸ਼ਿਅਰ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ:

ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੀ
ਜ਼ਹਿਦ ਕੀ ਅਲਾਮਤ ਹੈ
ਇਨਕਲਾਬੇ ਫਰਦਾ ਕੀ
ਏਕ ਬੜੀ ਅਮਾਨਤ ਹੈ।

ਰਾਹੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਟੂਡੈਂਟ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭਿਅਚਾਰਕ ਫਰੰਟ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ। ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਡਰਾਮੇ ਦੀ ਟੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਕੀਮ ਮਹਿਬੂਬ ਆਲਮ, ਖਾਲਿਦ ਸੁਲਤਾਨ, ਬਾਕਰ ਮੁਸਤਫਾ ਵਰਗੇ ਰੰਗਕਰਮੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਟੀਮ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਫਰੰਟ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਸੰਕੀਰਨਤਾ, ਕੁਰੀਤੀਆਂ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ।

ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਖਤੌਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਖੇਤਰ ਹੁਣ ਜਿਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਖਤੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਿਛਾਖਤੀ/ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋਵੇਗੀ! ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਜਾਵੇਦ ਕਮਾਲ ਦੀ ਕੈਨਟੀਨ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਜਾਵੇਦ ਕਮਾਲ ਖੁਦ ਵੀ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਕਵੀ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਉਹ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਨਟੀਨ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਰੰਗਕਰਮੀ, ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਆਦਿ ਸਭ ਜਾਵੇਦ ਕਮਾਲ ਦੀ ਕੈਨਟੀਨ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਸਾਹਿਤ, ਕਲਾ, ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਰਤਾਰੇ, ਵਿਅਕਤੀ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਕੈਂਡਲ ਆਦਿ ਮੁਖ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਰਾਹੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹੋਣ, ਖਿੱਚ ਦਾ ਮੁਖ ਕੇਂਦਰ ਨਾ ਹੋਣ, ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਲੀਲ-ਉਰ-ਰਹਿਮਾਨ ਆਜ਼ਮੀ, ਸ਼ਹਿਰਯਾਰ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਜ਼ਬੀ ਸਾਹਿਬ, ਵਾਮਿਕ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਡਾ. ਮੁਨੀਬਰ ਰਹਿਮਾਨ ਵਰਗੇ ਉਘੇ ਸ਼ਾਇਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਨ 1965 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ 1966 ਵਿਚ ਰਾਹੀ ਬੰਬਈ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਪ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸੰਨ 1962 ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਗੁੰਮਨਾਮ ਨਾਵਲ ਲਿਖਦੇ ਰਹੋਗੇ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਨਾਵਲ ਲਿਖਦੇ? ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਭਾਸ਼ਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਉਤਮ ਰਚਨਾ ਲਈ ਕਰਦੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਯਾਰ ਕੇ.ਪੀ., ਛਾਪੇਗਾ ਕੌਣ? ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਛਾਪਣ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਕੌਣੀ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ- ਲਿਖੋ ਤਾਂ ਸਈ, ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਛਪ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਧਾ ਗਾਂਵ' ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਜਿੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਲਿਖਦੇ ਸਨ, ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਜਾਵੇਦ ਕਮਾਲ ਦੀ ਕੈਨਟੀਨ 'ਤੇ

ਮੇਰੀ ਯਾਦਾਂ ਕੇ ਪਿਆਲੇ ਮੇਂ ਭਰੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਮੈਅ

ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਰਾਹੀ ਮਾਸੂਮ ਰਜ਼ਾ (ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ 1927-15 ਮਾਰਚ 1992) ਨੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਨਾਵਲ ਵੀ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਟਕਥਾ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਵੀ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ। ਸਰਵੋਤਮ ਪਟਕਥਾ ਲੇਖਕ ਦਾ ਫਿਲਮਫੇਅਰ ਇਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ (ਫਿਲਮਾਂ- 'ਮੈਂ ਤੁਲਸੀ ਤੇਰੇ ਆਂਗਨ ਕੀ', 'ਮਿਲੀ' ਤੇ 'ਲਮਹੇ') ਮਿਲਿਆ। ਉਹਦੇ 'ਆਧਾ ਗਾਂਵ' ਤੇ 'ਟੋਪੀ ਸ਼ੁਕਲਾ' ਵਰਗੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਅੱਜ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਕੁੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੋਖਾ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਮਿੱਤਰ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਭਾਸ਼ਾ ਪਾਤਰ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਤੇ। ਰਾਹੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਗੰਭੀਰ ਸਵਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੀ ਨੌਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਧਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਧਾ ਗਾਂਵ' ਸੰਨ 1964 ਦੇ ਅੰਤ

ਗਾਂਵ' ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੀ। ਪਾਠਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰੀਰਦਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਅੰਦਰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ 'ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਵਿਵਾਦ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਸ ਬਹਿਸ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ

ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਦਸ ਵਧੀਆ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ 'ਆਧਾ ਗਾਂਵ' ਇਕ ਹੈ।

1965 ਦੀ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਛਿੜੀ। ਰਾਹੀ ਜੰਗ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫੌਜੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਸੀ ਕਿ ਜੰਗ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੰਗ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇਰ ਤੱਕ ਵਿਵਾਦ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਹੀ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾ ਦੇਸ਼ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਰਾਜਨੀਤੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਕਮ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

1965 ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖੀ- “ਛੋਟੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਹਾਣੀ” ਕਿਸੇ ਸਾਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜੀਵਨੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਹੀ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ- “ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ”। ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਹਿੰਦੂ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਹਨ, ਈਸਾਈ ਹਨ, ਬੰਗਾਲੀ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ, ਮਰਾਠੀ ਹਨ; ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਾਗਫਨੀ ਕੇ ਇਸ ਜੰਗਲ ਮੇਂ
ਜੈਸੇ ਹਰਸਿੰਗਾਰ ਕੀ ਕੋਪਲ
ਰਾਹੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਖੂਬਸੂਰਤ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਝਾੜ-ਬੂਟ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ ਬਿਨਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਰਦੂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਰਦੂ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਰਾਹੀ ਨਾਲ ਜੋ ਹੋਇਆ, ਦੂਸਰੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਏ ਦਿਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਚਤਰਾਈ (ਤਿਕਤਮਬਾਜ਼ੀ) ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਜੋ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਪੀੜਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ।

ਰਾਹੀ ਅਸਥਾਈ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਤ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਤੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਸਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਉਪ-ਕੁਲਪਤੀ ਬਦਰੂਦੀਨ ਤਈਅਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵੀ ਈਰਖਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਆਉਣ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

‘ਆਧਾ ਗਾਂਵ’ ਲਿਖਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੇ ਜਾਨਦਾਰ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟ ਹੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਰਾਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਫੀ ਮੱਤਭੇਦ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਸੀ ਕਿ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਰਾਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਇਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ।

ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

‘ਆਧਾ ਗਾਂਵ’ ਲਿਖਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਰਾਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜਾਨਦਾਰ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟ ਹੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਰਾਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਫੀ ਮੱਤਭੇਦ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਸੀ ਕਿ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਰਾਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਸੀਂ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਬਹਿਸ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੱਕ ਇਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ।

ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਬੈਠ ਕੇ ਸਮਝੌਤਾ ਵਾਰਤਾ ਹੋਈ। ਰਾਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜੀਵਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਿਰ-ਉਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ। ਫੁੰਨਨ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਇਕ ਮੰਤਰੀ 1942 ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅੱਬਾਸ (ਜੋ ਉਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ) ਦਾ ਕੋਈ ਬੁਲਾਰਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਫੁੰਨਨ ਮੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦਮ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ- ‘ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੱਬਾਸ ਵੀ ਮਰੇ ਸਨ’।

ਦੂਸਰਾ ਵਿਵਾਦ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ‘ਆਧਾ

ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖੁਦ ਘਟੀਆ ਗਾਲ੍ਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪੌਰਾ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਜੋਧਪੁਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ‘ਆਧਾ ਗਾਂਵ’ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਘਟੀਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਅਸਲੀਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਫਲ ਜਤਨ ਕੀਤਾ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਤਲਿਸਮੀ ਤਰੀਕਾ ਸੀ। ‘ਆਧਾ ਗਾਂਵ’ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਫਾਰਸੀ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਰਾਹੀ ਨੇ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਤਜਰਬੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ‘ਗਿਆਨੋਦਯੋ’ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘ਗਿਆਨੋਦਯੋ’ ਵਿਚ 1965 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਨਾਲ ਛਾਪਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਹੀ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋਏ। ਉਰਦੂ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਿਪੀਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਪਰੈਲ 1965 ਵਿਚ ਕਮਲੇਸ਼ਵਰ ਲਖਨਊ ਆਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਮਲੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਰਾਹੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਦਮ ਵੱਖਰਾ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ 'ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨਾਵਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਪ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਅਦਭੁੱਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਵੇਗਾ।

ਕਮਲੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਸੁਣੇ। ਰਾਹੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਖਰੜਾ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। 1966 ਵਿਚ ‘ਅਕਸ਼ਰ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਨਾਵਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਮੁੱਖ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਾਰਨ ਇਹਨੂੰ

ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ

ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਖੋਜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਰਦੂ ਨੇ ਜੋ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਵਤ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਅਪਨਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਬਹਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1960 ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਰਦੂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਡਰ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਲਿਪੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਰਾਠੀ ਤੇ ਨੇਪਾਲੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਦਰਅਸਲ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਠਕ ਮਿਲਣਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਵੱਡੇ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਉਸ ਦਾ ਸੀਮਤ ਸੰਸਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖੱਤਰਾ ਦੀ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਹੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਸਤੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਸੂਲੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਵਾਰਥੀ ਹਿਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣਗੇ।

24 ਨਵੰਬਰ 1991 ਨੂੰ ਰਾਹੀ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਆਏ। ਇਸ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਹ ਨਵਾਂ ਸੁਝਾਅ ਲਿਆਏ— “ਸਿਨਮੇ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ”। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਫਿਲਮਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨੱਕ-ਮੂੰਹ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਲਮ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ

ਜਦੋਂ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ (ਚੋਪੜਾ) ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ ਖੁੜ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਜੋ ਕਿਸੇ ਉਘੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਸੀ, ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ। ਬਸ! ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ... ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਹੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੋਪੜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਹੀ ਹੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖੇਗਾ।

ਅਣਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨੱਕ-ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਿਨਮੇ ਨੂੰ ਅਫ਼ੂਤ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਅੱਜ ਸਿਨਮਾ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਿਨਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਕਦੇ ਸਾਡੇ

ਪਾਠਕ੍ਰਮ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ— “ਯਾਰ! ਉਰਦੂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰੋ। ਉਰਦੂ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਹਿੰਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਬੜੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਰਦੂ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਲੋਕ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਿਸਥਾਨੀ, ਬ੍ਰਿਜ, ਅਵਧੀ, ਭੋਜਪੁਰੀ ਤੇ ਮੈਥਿਲੀ ਆਦਿ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵਲੀ ਦੱਖਣੀ, ਮੀਰ, ਅਨੀਸ, ਗਾਲਿਬ ਤੇ ਨਜ਼ੀਰ ਅਕਬਰਾਬਾਦੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਸੌਖੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਦੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੇ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹੋ ਕਿ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਉਹ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰਾਹੀ ਜ਼ਿੰਦੀ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਲਉ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ (ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ) ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ ਖੁੜ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਜੋ ਕਿਸੇ ਉਘੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ। ਬਸ! ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਹੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਪੜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਹੀ ਹੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖੇਗਾ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਮਿਲੇ, ਮੰਗਵਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸਮਝਿਆ। ਰਾਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਮੇਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਔਖਾ ਕੰਮ ਸੀ 'ਮਹਾਂਭਾਰਤ' ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਲਿਖਣੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਆਪਸ ਵਿਚ

ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਅ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਪੁਰਾਤਨ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਨਰੇਂਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਗੀਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਐਪੀਸੋਡ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਕਿਧਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸਤ ਨਾ ਕਰਨ, ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸੰਵਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੰਬੀਆਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਨਿਬੇੜਨੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਨਵਰੀ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਹੈ। ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ, ਘਰ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਲਖਨਊ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੈਣੇ। ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਫੋਨ 'ਤੇ ਰਾਹੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— ‘ਉਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੋਈ? ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਿਲੀਆਂ?’ ਮੈਂ ਕਿਹਾ— ‘ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਓ’। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— ‘ਜਦੋਂ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਗੇ, ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ’।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਰਾਹੀ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ‘ਏਕਤਾ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਕਿਵੇਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਗੀਆਂ’ ਬਾਰੇ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਹਕੀਕੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖਿਲਾਫ ਸਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸ਼ੋਅਰ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ:

ਅਪਨੇ ਸਾਥੇ ਕੀ ਤਰਫ ਦੇਖ ਕਰ
ਡਰ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਇਤਨਾ ਤਨਹਾ ਨਾ ਥਾ ਇਨਸਾਨ,
ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਹੋ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਵਿਆਹ...

ਅੱਜ ਕਲ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸਾਂ 'ਚ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੀਤਾਂ-ਰਸਮਾਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਰਾਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਂਡ-ਸੁਭਾਂਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਪਕਵਾਨ ਪਰੋਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੰਨ ਪਾੜਵੇਂ ਧੂਮ ਧੜੱਕੇ ਵਾਲੇ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਨਾਲ

ਸੁਰਜੀਤ ਜੱਸਲ
ਫੋਨ: 91-98146-07737

ਨਾਲ ਦਾਰੂ ਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਭਰਿਆ ਨਾਚ-ਗਾਣਾ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਰੰਗ ਹੀ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ-ਉਠਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਆਹੁਣ ਜਾਂਦੇ, ਜੰਨਾਂ ਦੇ-ਦੋ ਦਿਨ ਠਹਿਰਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਬਹੁਤੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਣ ਲਈ ਘਰੇ ਦਰਜੀ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਂਦਾ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਤਰਖਾਣ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਹਲਵਾਈ ਲਈ ਲੱਕੜਾ ਪਾਤਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ, ਨਾਈ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਤੇ ਹਲਵਾਈ ਦਸ ਦਿਨ

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੱਠੀਆਂ ਤੇ ਕੜਾਹੇ-ਖੁਰਚਣੇ ਲੈ ਕੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰੇ ਰੌਣਕਾਂ ਲਾ ਬਹਿੰਦਾ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ, ਮੇਲ-ਗੇਲ ਦੇ ਪੈਣ-ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤਰੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਚੱਕੀ ਫੇਰ ਕੇ ਗਲਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਵਿਆਹੁਲੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਦੇ ਖੰਬਣੀ ਬਣਨ ਦੀ ਰਸਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਗਨਾਂ ਦੇ ਗੀਤ, ਘੋੜੀਆਂ, ਸੁਹਾਗ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਬਰਾਤ ਘੋੜੀਆਂ, ਰਥ ਗੱਡੀਆਂ 'ਤੇ ਜਾਂਦੀ। ਵਿਆਹੁਲੇ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਅਹਿਮ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵਿੰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ੈਵਰਲੈਟ ਗੱਡੀਆਂ ਜਾਂ ਰਥ ਹੁੰਦੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਖਿੱਚਦੀ। ਸੁੰਨੇ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਬਰਾਤ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਲਈ ਰਫਲਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਬਰਾਤ ਜਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਘਰੇ ਹੀ ਗਿੱਧਾ-ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ। ਰਾਸਤੇ ਕੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਜਦ ਬਰਾਤ ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਥਾਈ, ਡੇਰਾ ਜਾਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤਰੇ ਮੰਗ ਕੇ ਉਥੇ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ। ਇੱਕ ਨਾਈ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਬਰਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ, ਮੁੱਛਾਂ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਸੇਵ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਹੀ ਦਿੰਦੇ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਖੂਹ ਤੋਂ ਘੜਿਆ 'ਚ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਕੇ ਵੱਡੇ ਕੜਾਹੇ 'ਚ ਪਾਉਂਦਾ। ਜੇ ਉਥੇ ਨਲਕਾ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗੋਤਦਾ। ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਬਰਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਕੜਾਹੇ ਥੱਲੇ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਨਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਬਰਾਤੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਡੇਰੇ 'ਚ ਹੀ ਟੋਕਣੀ 'ਚ ਚਾਹ ਲਿਆ ਕੇ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗਲਾਸਾਂ 'ਚ ਚਾਹ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਇੱਕ ਥਾਲ ਵਿਚ ਬਦਾਨ-ਭੁਜੀਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੁਝ ਬਰਾਤੀ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੋਤਾ ਲਾਉਣ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ, ਕੁਝ

ਉਥੇ ਹੀ ਤਾਸ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਵਿਆਂ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ 'ਤੇ ਵੱਜਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਰਾਤ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਵਾਲਾ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ। 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਲੀਲਾ ਨਿਆਰੀ ਆ...' ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਨਾਲ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਰਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਸੰਦ 'ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ

ਵਿਆਹ ਲਈ ਮੰਜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰੀਕੇ-ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ

ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਗੀਤ ਵਜਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਹਸਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਭੰਡ (ਮਰਾਸੀ) ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ।

ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਬਰਾਤ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਬੀਨ ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ 'ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਨਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰੁਪਈਏ ਵਾਰਦੇ ਬਰਾਤੀ ਪੁਰਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੇ। ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਬੈਠੀ ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਮੇਲਣਾ ਦੇਹੇ ਲਾਉਂਦੀਆਂ, ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਹਾਸਾ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਿਆਂ ਜੰਨ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਜੰਨ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਰਹ ਬੰਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਜੰਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰਾਤ ਰੋਟੀ

ਖਾਂਦੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਲੱਡੂ, ਦੋ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਬੂਦੀ, ਪੂਰੀਆਂ ਜਾਂ ਰੋਟੀ, ਸ਼ੱਕਰ ਤੇ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਆਦਿ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਦਾਰੂ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਹਿਫਿਲ ਵੱਖਰੀ ਲਾ ਬੈਠਦੇ। ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਸੰਤਰੇ, ਅੰਗੂਰ, ਕੇਲੇ ਆਦਿ ਵਰਤਾਏ ਜਾਂਦੇ।

ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਬਰਾਤ ਮੁੜ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ 'ਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਕੋਈ ਅਰਾਮ ਕਰਦਾ, ਕੋਈ ਤਾਸ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੰਗ

ਜਲੇਬੀ ਤੇ ਸੱਕਰਪਾਰੇ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਰਾਤੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ਗਨ ਵੀ ਦਿੰਦਾ।

ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੇਲੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੈਸ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ ਨਾਲ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਬਰਾਤ ਦੇ ਸੌਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਜਾਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਫੇਰਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮ ਸਵੇਰੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਲਾੜਾ, ਲਾੜੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਅਹਿਮ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਾੜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਜਾਂ ਫੇਰਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਮਹਿਮਾਦਾ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕੁੜੀ ਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ। ਲਾੜੀ ਇਸ ਰਸਮ ਸਮੇਂ ਨੰਗੇ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੈਠਦੀ। ਦੋ ਸਖੀਆਂ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਰਸਮ ਮੌਕੇ ਉਠਣ-ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਤੁਰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ।

ਅੱਧੀ ਬਰਾਤ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਬਰਾਤੀ ਨਹਾਉਂਦੇ, ਚਾਹ ਨਾਲ ਬਦਾਨ-ਭੁਜੀਆ ਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਢੋਲੇ ਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਢਲਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਚਾਹ ਪਿਆਈ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਡੋਲੀ ਲੈ ਕੇ ਬਰਾਤ ਵਿਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਦਾਜ ਵਿਚ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸੰਦੂਕ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਰੀਆਂ, ਖੇਸ, ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ। ਲੱਕੜ ਦਾ ਕੁਰਸੀ ਮੇਜ਼, ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ, ਸੈਲਾ ਵਾਲਾ ਰੇਡੀਓ, ਪਲੰਘ ਨਵਾਰੀ ਆਦਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਬਰਾਤਾਂ ਦੇ-ਦੋ ਦਿਨ ਠਹਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਬਰਾਤ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਆਉਂਦਾ-ਭਗਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਿਆਹੁਲੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਚਾਚੇ, ਤਾਏ ਜਾਂ ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਾਲੇ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਬਰਾਤ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਰੋਟੀ) ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਸੀ, ਪੈਸੇ ਨਾਲੋਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸੀ। ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ, ਖਰਚੇ ਘੱਟ ਤੇ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਵੱਧ ਸੀ।

ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਭੀੜ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਰ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕ, ਹਰ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕ, ਹਰ ਵੇਸ ਦੇ ਲੋਕ।

ਕਈ ਲੋਕ ਬੜੀ ਤਾਪ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਤੱਕ ਵੇਖਦੇ ਪਏ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਝ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭੀੜ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਈ ਲੋਕ ਮੱਕਈ ਦੀਆਂ ਭੁੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਈ ਮੂੰਗਫਲੀ ਛਿਲਦੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਨਾਰੀਅਲ ਪੀਂਦੇ ਪਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਪਏ ਸਨ।

ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਈਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਧੜਕੇ। ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਇਕ ਨੁੱਕਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਪਿਆਲੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਲਾਲੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਲ੍ਹਦੀ ਪਈ ਸੀ।

ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਬੋਤੀ ਦਾ ਹੁਣ ਵਜੂਦ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਗੋਲੀ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਛੁਟਕ ਗਈਆਂ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦਾ ਪਾਣੀ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪਿਆ।

ਛੱਲਾਂ ਇਕ ਸਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਵੱਜਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਚੱਪੂਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਹਨੂੰ ਤਾਲ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਫਿਰ ਮਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਮਲਾਹ ਦਾ ਇਹ ਗੀਤ ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਖਬਰੇ ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਲਾਂਹਦਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਕਈ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟਕ ਗਏ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਲਾਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਤੇ ਬੋਤੀ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦੀ ਗਈ, ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਲਹਿ ਪਈਆਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੀਆਂ।

ਬੋਤੀ ਨੂੰ ਕੰਢੇ ਲਾ ਕੇ ਮਲਾਹ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਬੁਲਾਵਾ ਦਿੱਤਾ, “ਹੈ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ?”

ਮਲਾਹ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝੱਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਤੇ ਮਲਾਹ ਕੰਢੇ ਦੀ ਰੇਤ ਉੱਤੇ ਨਿਵੇਕਲਾ ਬਹਿ ਕੇ ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਮੂਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਮਿੱਟਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਲਾਲੀ ਡੀਕ ਲਾ ਕੇ ਪੀ ਲਈ। ਹੁਣ ਸਮੁੰਦਰ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕਰ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਏ ਸਨ।

ਮਲਾਹ ਨੇ ਹੁੱਕਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਖਾਲੀ ਕੰਢੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੋਈ ਛੱਲ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਰੇਤ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਛੱਲੀਆਂ ਦੇ ਤੁੱਕੇ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੇ ਛਿੱਲਤ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਖਿੱਪਰ ਹੁੰਝ ਕੇ ਕੰਢੇ ਦੀ ਰੇਤ ਨੂੰ ਸਵਾਹਰਿਆਂ ਕਰਦੀ ਪਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਹੁੰਝ ਗਏ ਸਨ, ਤੇ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਘਰ ਵੀ।

ਮਲਾਹ ਨੇ ਦੂਰ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣੀ ਝੁੰਗੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਝੁੰਗੀ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਅਜੇ ਜਗਦਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਮਲਾਹ ਗੇਣਤਰੀਆਂ ਗਿਣਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਝੁੰਗੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ।

“ਜਾਗਨੀ ਏ ਅਜੇ?” ਮਲਾਹ ਨੇ ਝੁੰਗੀ ਦਾ ਅੱਧ ਭੀੜਿਆ ਬੂਹਾ ਠਕੋਰਿਆ।

“ਲੰਘ ਆ ਅੰਦਰ! ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪਈ ਉਡੀਕਦੀ ਸਾਂ” ਝੁੰਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਤੀਵੀਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਬਹਿ ਜਾ ਏਥੇ” ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਫੇਰ ਆਖਿਆ ਤੇ ਝੁੰਗੀ ਦੀ ਨੁੱਕਰੇ ਵਿਛਾਈ ਬੋਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਝਾਤ ਕੇ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ”, ਮਲਾਹ ਨੇ ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਸਾਹ ਭਰਿਆ।

“ਮੈਂ ਆਖਣੀ ਆਂ ਤੂੰ ਇਹ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਬਖੇੜਾ ਛੱਡ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ? ਕਦੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਲੱਭੀ ਵੀ ਏ? ਛੱਡ ਪਰ੍ਹੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ, ਇਹ ਦੱਸ ਨਾਰੀਅਲ ਪੀਏਗਾ?”

“ਨਾਰੀਅਲ ਪੀਣ ਹੀ ਤਾਂ ਆਇਆ ਵਾਂ।”

“ਦੱਸ ਕਿਹੜਾ ਲਿਆਵਾਂ? ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ, ਮਲਾਈ ਵਾਲਾ ਕਿ ਗਰੀ ਵਾਲਾ?”

“ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਏ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਪਿਆ ਦੇ। ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ, ਫੇਰ ਮਲਾਈ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਫੇਰ ਮੋਟੀ ਗਰੀ ਵਾਲਾ।”

ਮਲਾਹ ਦਾ ਫੇਰਾ

ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨੋਂ ਨਾਰੀਅਲ ਆਂਦੇ ਤੇ ਵਾਰੇ ਵਾਰ ਤੋਂਤੀ, ਮਲਾਹ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਾਈ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, “ਕੁਝ ਮਿੱਠੇ ਵੀ ਨਿਕਲੇ ਨੇ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

“ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਨੇ”, ਮਲਾਹ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤੇ ਕੱਚੀ ਗਰੀ ਦਾ ਟੋਟਾ ਭੰਨ ਕੇ ਉਸ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਇਆ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, “ਲੈ ਤੂੰ ਆਪ ਖਾ ਕੇ ਵੇਖ।”

“ਇਹ ਵੀ ਸੂਕਰ ਏ ਜੁ ਤੂੰ ਘੜੀ ਬਿੰਦ ਏਥੇ ਆ ਜਾਨਾਂ ਏ”, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੁੱਖ ਕੱਟ ਛੱਡਣੇ ਸਨ।”

ਮਲਾਹ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, “ਤਾਂਹੀਓਂ ਆਖਨੀ ਏ ਮੈਂ ਇਹ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਬਖੇੜਾ ਛੱਡ ਦਿਆਂ? ਜੇ ਮੈਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿਆਂ, ਤੇ ਬੋਤੀ ਲੈ ਕੇ ਕਦੀ ਇਸ ਕੰਢੇ ਨਾ ਆਵਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਇਹ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਕਾਹਨੂੰ ਬੀਜੇਗੀ?”

“ਇਹ ਤੇ ਤੂੰ ਸੱਚ ਆਖਨਾ ਏ”, ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ।

“ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ... ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਨਾ ਵਾਂ, ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਏ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂ...।”

“ਇਹ ਗੱਲ ਤੇ ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਖੀ ਏ, ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਬੋਤੀ ਏ...।” ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਪਟੇ ਦੀ ਕੰਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝੀਆਂ।

“ਇਹੋ ਹੀ ਤੇ ਦੁੱਖ ਏ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ”, ਮਲਾਹ ਨੇ ਲੰਬਾ ਸਾਹ ਭਰਿਆ।

“ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਨੋਮ ਬਣਾਇਆ ਏ ਕੁਦਰਤ ਨੇ...।”

“ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਮਰਦ ਵਾਸਤੇ ਸਦੀਵੀ ਤਾਪ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਵੀਂ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਖਿੱਚ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ ਨੋਮ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਭੰਨੇ?”

“ਪਰ ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹ ਮਰਦ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ, ਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹ ਤੀਵੀਂ ਨਾ ਮਿਲੀ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖਲੋ ਜਾਂਦੀ।”

“ਮਨ ਦਾ ਇਹ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂਹੀਏਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬੋਤੀ ਬਣਾਈ...ਪਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਦੀ ਸੱਖਣੀ ਪਈ ਹੋਈ ਏ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ।”

“ਤੇ ਏਧਰ ਦੁਨੀਆਂ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਪਈ ਕਰਦੀ ਏ, ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਘਰ ਨਹੀਂ, ਖਾਣ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ। ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੋਕ ਜੰਮਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਮੁਹਤਾਜਾਂ ਵਾਂਗ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ।”

“ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਏਧਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਬੋਤੀ ਲੈ ਕੇ ਔਨਾ ਵਾਂ।”

“ਤੇਰਾ ਭਾੜਾ ਕੌਣ ਚੁਕਾਵੇ? ਤੂੰ ਭਾੜਾ ਮੰਗਨਾਂ ਏਂ ਸਾਬਤਾ ਦਿਲ ਦਾ... ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਚੁਕਾ ਦੇਵੇ, ਕਈਆਂ ਕੋਲ ਸਾਬਤ ਦਿਲ ਨੇ, ਪਰ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਅਨੋਖੀ ਏ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਤੀਵੀਂ ਇਕੱਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਏ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਰਦ ਇਕੱਲਾ। ਤੀਵੀਂ ਕੋਲ ਵੀ ਸਾਬਤ ਦਿਲ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਰਦ ਕੋਲ ਵੀ ਸਾਬਤ ਦਿਲ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਵਾਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਰੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਸਕਦੇ ਨੇ...।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਏ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਸੂਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ। ਇਹ ਨੋਮ ਏ ਕੁਦਰਤ ਦਾ... ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਿਚ ਤੂੰ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਘਰ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ।”

“ਤੂੰ ਮੇਰਿਆਂ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਾਹਨੂੰ ਫੋਲਦਾ ਏ? ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਢਲ ਚੱਲੀ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਵੀ ਭਰ ਗਏ ਨੇ।”

“ਜ਼ਖਮ ਹੀ ਤੇ ਭਰਦੇ ਨਹੀਂ ਝੱਲੀਏ। ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚਨੀ ਏਂ ਇਹ ਜ਼ਖਮ ਸਿਰਫ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉੱਤੇ ਲੱਗਦੇ ਨੇ? ਇਹ ਦਰਦ ਜਿਸਮਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਗਲੀ, ਇਹ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਏ ਤੇ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਢਲਦੀ।”

ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੀ ਰੂਹ 'ਤੇ ਪਏ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖਮ ਸਿਮ ਪਏ ਹੋਣ।

“ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਏ ਜਦੋਂ ਇਕ ਮਰਦ ਤੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਮੇਰੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ... ਤੇ ਫੇਰ...ਫੇਰ ਉਹ

ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਕੇ ਭਰਮ ਗਿਆ। ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਸਾਬਤ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਭਾੜਾ ਨਾ ਚੁਕਾ ਸਕਿਆ...ਤੇ ਉਹ ਤੇਰਾ ਹੱਥ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਢੇ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਿਆ।”

“ਬਸ ਕਰ ਬਸ ਕਰ, ਮੇਰੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਉਚੇੜ”, ਤੀਵੀਂ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।

“ਅੱਛਾ, ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾ! ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ...ਸੁਣਾ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ? ਦੁਨੀਆਂ ਆਖਦੇ ਨੇ ਨਾ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ?”

“ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਹਾਲ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗੁੱਝਾ ਏ?” ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਦੇ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਇੱਥੋਂ ਕੰਢੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਜਾਨਾ ਵਾਂ, ਤੀਵੀਂ ਅਤੇ ਮਰਦ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ?”

“ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਝੱਖੜ ਝਾਜੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਘਰਾਂ ਦੀ ਓਟ ਚਾਹੀਦੀ ਏ, ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਵੀਂ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੋਈ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ

ਰੋਟੀ ਕੱਪੜਾ ਦੇ ਕੇ ਮਰਦ ਇਹ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਵਿਆਹ ਆਖਦੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹਨੂੰ।” ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਏਸ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਰੱਜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ?”

“ਰੱਜੀ ਕਾਹਨੂੰ ਰਹਿੰਦੀ ਏ, ਹਾਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਕਦੇ 'ਨੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਕੋਈ ਮਰਦ ਘੜੀ ਭਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਏ, ਤੇ ਕੋਈ ਤੀਵੀਂ ਘੜੀ ਭਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਰਦ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀ ਏ।”

“ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਨੇ, ਉਥੇ ਲੋਕ ਰਲ ਕੇ ਬਹਿੰਦੇ, ਬੜੇ ਹੱਸਦੇ, ਗਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਨੇ।”

“ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬੜਾ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੂਠੇ ਕੋਲ ਕਰਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਲੋਕ ਚੋਲਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ

ਕਾੜ੍ਹ ਕੇ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਉਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਲੋਕ ਪੀਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਘੜੀ ਭਰ ਲਈ ਉਚੀ ਉਚੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਗੋਣ ਵੀ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਨੱਚਣ ਵੀ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਉਹ ਪੀਲੇ ਭੂਕ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।”

“ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਏ ਆਪੋ ਵਿਚ?”

“ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਅਕਸਰ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਉਸ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਬਹਿੰਦਾ ਏ, ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਏ!”

“ਲੋਕ ਮਿਹਨਤੀ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਨੇ?”

“ਕਈ ਤਾਂ ਹੱਡਾਂ ਨਾਲ ਤੋਂਤਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਕਈ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਂਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹਿਲਾਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬੜੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮੁੱਲ ਆਪ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਨੇ...।”

“ਇਨਸਾਫ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ?”

“ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਫਤਵਾ ਲਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਕੱਢ ਛੱਡਿਆ ਏ।”

“ਫੇਰ ਇਨਸਾਫ ਹੁਣ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਵੇ?”

“ਕਿਤੇ ਲੁਕਿਆ ਛਿਪਿਆ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਹੁਣ ਉਹ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।”

“ਸੁਣਿਆਂ ਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਨੇ?”

“ਜਿਵੇਂ ਅੰਜਾਣੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਘੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਵੱਢੀ ਟੁੱਕੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇੰਜ ਹੀ ਪਹਿਲੋਂ ਲੋਕ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢਦੇ ਨੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ।”

“ਹੋਰ ਕੀ ਪੁੱਛਾਂ ਮੈਂ? ਜੇ ਕੁਝ ਪੁੱਛਿਆ ਏ, ਉਹੀ ਬੜਾ ਏ।”

“ਕੁਝ ਨਾ ਪੁੱਛੋ! ਤੇ ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਪੁੱਛੋ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਸੱਭੇ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਏਂ, ਬੜਾ ਖਚਰਾ ਏ”

“ਹਾਂ ਸੱਚ, ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ?”

“ਹਾਂ ਹੈਣ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਪਰ ਉਹ ਉਚਾ ਨਹੀਂ

ਉਭਾਸਰ ਸਕਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣ। ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਾਦੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਤੂੰ ਮਲਾਹ ਜੁ ਹੋਇਉਂ ਬੋਤੀ ਦਾ।”

“ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਏ?”

“ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਲੁਕਿਆ ਛਿਪਿਆ ਏ? ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਨੂੰ, ਸੁਪਨਾ!”

ਮਲਾਹ ਨੇ ਇਕ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, “ਫੇਰ ਕਦੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ?”

“ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ”

ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, “ਤਨ ਦੇ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਕੋਲ ਮਨ ਦਾ ਭਾੜਾ ਹੈਗਾ ਏ ਦੇਣ ਲਈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਤੇਰੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਗਾਇਆ ਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਇਸ ਗੀਤ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ।”

ਮਲਾਹ ਨੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾ ਲਿਆ।

“ਇਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛਾਂ?” ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਆਖਿਆ।

“ਪੁੱਛ।”

“ਉਹਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ? ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹਨੂੰ?”

“ਕਿਹਨੂੰ?”

“ਕਾਹਨੂੰ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਰਨਾ ਏ? ਉਹੀਉ, ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਣ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਸੀ...।”

“ਹੁਣ ਕਾਹਨੂੰ ਉਹਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਦੀ ਏ?”

“ਐਵੇਂ ਹੀ।”

“ਤੂੰ ਜਿਵੇਂ ਨਾਰੀਅਲ ਵੇਚਦੀ ਏਂ, ਉਹ ਚਾਹ ਵੇਚਦਾ ਏ।”

“ਕੋਈ ਤੀਵੀਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ?”

“ਹਾਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਆਈਆਂ ਤੇ ਬਥੇਰੀਆਂ ਗਈਆਂ।”

“ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਤੇਰੀ ਬੋਤੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ?”

“ਹੁਣ ਉਹਦੇ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਭਾੜਾ ਕਿੱਥੇ ਵੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ।”

ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ।

“ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਹੁਣ?” ਮਲਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।”

“ਮੇਰੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਮੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੇਰੀ ਕਲਪਨਾ...।” ਤੇ ਮਲਾਹ ਉਠ ਬੈਠਾ।

ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਝੁੰਗੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਭੀੜ ਲਿਆ। ਦੀਵਾ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਹਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਇਕ ਸਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਵੱਜਦੀਆਂ ਸਨ, ਚੱਪੂਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਹਨੂੰ ਤਾਲ ਦੇਂਦੀ ਪਈ ਸੀ, ਮਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਕੰਢੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਹਾਦਰ

ਪੱਗ ਬੰਨਾਂ ਜਾਂ ਟੋਪੀ ਪਾਵਾਂ? ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਕਹਿ ਗਈ, “ਡੈਡੀ ਟੋਪੀ ਪਾ ਕੇ ਪਾਰਕ ਜਾਇਓ, ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਜੁਆਕ ਬਾਹਲੇ ਕਰੇਜ਼ੀ ਹੁੰਦੇ! ਨਾ ਜਾਣੀਏਂ...।”

“ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪੱਗ ਬੰਨੀ, ਹੁਣ ਟੋਪੀ ਕਿਉਂ? ਦੇਖੀ ਜਾਉ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੱਗ ਬੰਨ ਕੇ ਹੀ ਜਾਉ।” ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਕਰਦਾ, ਅਖੀਰ ਸ਼ਾਮੀਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੱਗ ਰੱਖ, ਦੇਹੜੇ ਨੂੰ ਉਗਲੀ ਲਾ ਪਾਰਕ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰ ਉਹੀ ਇਕੱਲਾ ਸੀ।

ਦੇਹੜਾ ਝੂਟਿਆਂ 'ਤੇ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਆਪ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਅਚਾਨਕ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਗੋਰੇ ਵੱਲ ਪਿਆ, ਜੋ ਖੁੰਡੀ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੁਰਦਾ ਉਸ ਵੱਲ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਗੁੱਡ ਈਵਨਿੰਗ! ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ, ਕਿੱਡਾ ਚੰਗਾ ਮੌਸਮ ਏ!” ਕਹਿੰਦਾ ਉਹ ਵੀ ਬੈਠ 'ਤੇ ਬੋਤਾ ਹੱਟ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

“ਮੈਨੂੰ ਬੋਤਾ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਤੁਰਦਿਆਂ, ਉਮਰ ਵੀ ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਈ ਏ।” ਕਹਿ ਉਹ ਬੋਤੀ ਦੇਰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਲੱਗਦਾ ਸੀ,

ਗੱਲ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕਰਦਾ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਝਕਦਿਆਂ ਝਕਦਿਆਂ ‘ਹਾ’ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹ ਫੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, “ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਦਾ ਨੀਲਾ ਰੰਗ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ! ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਲੜੀ ਸੀ, ਉਹ ਯੂਰਪ 'ਚ ਲੜਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਵੀ ਹਿਸਟਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਵੀ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।”

ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੁਣ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੱਥ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦੇਣ ਲੱਗਾ, ਤੇ ਉਹ ਸੁਖਾਵਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

“ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਲੱਗਦਾ ਏ?”

“ਹਾਂ ਜੀ! ਮਹੀਨਾ ਹੋਇਆ ਅਜੇ।”

“ਅੱਛਾ! ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਲਾਗ ਡਾਟ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅੱਜ ਕੱਲ, ਮੈਂ ਖਬਰਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿਨਾਂ, ਤੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਏਂ, ਜੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਲੱਗੇ, ਕੌਣ ਜਿੱਤੂ ਤੇ ਕਿਉਂ?”

ਜੁਗਨੀ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੂੰਹਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਯਾਨ ਦਾ ਇਸ ਕਦਰ ਅਭੇਦ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਆਦਿ-ਜੁਗਾਦ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਯਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਚਾਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੁਗਨੀ ਗਾਇਨ ਤੇ ਜੁਗਨੀ ਛੰਦ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਸੂਖਨ ਤੇ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਵੱਲ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਜੁਗਨੀ ਕਾਵਿ ਗਾਇਨ ਦਾ ਜਨਮ 1906 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਿਮਰਤੀ ਵਿਚ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਜੁਗਨੀ-ਕਾਵਿ ਤੇ ਜੁਗਨੀ-

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ

ਗਾਇਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਦੋ ਲੋਕ ਗਾਇਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਗਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਮੱਦੂ ਸਨ। ਇਹ ਮਾਝੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਗਾਇਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਉਂ ਹੈ: ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਰਹੂਮ ਪੰਡਿਤ ਦਿਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੱਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਰਾਸੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹਸਨਪੁਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸੀ, ਪਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਉਹ ਮੱਦੂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।

ਬਿਸ਼ਨਾ ਵੀ ਮਾਝੇ ਦਾ ਹੀ ਵਾਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੱਟ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਾਰੇ ਦਿਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ 1969 ਵਿਚ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਚਲਾਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮੀ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ (ਪਿੰਡ ਠੱਟੀ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ) ਮੁਤਾਬਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਗਵੱਈਆਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਕਸੂਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਖੇ-ਸੁਣੇ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਗਵੱਈਆਂ ਦਾ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਗਾਇਨ ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਟੱਪੇ ਸਨ, ਪਰ ਜੁਗਨੀ ਦੀ ਕਾਢ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1906 ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਕਈ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ, ਦੱਸਦੇ ਹਨ: 1906 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ (ਬਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਮੱਦੂ) ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸਨ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜੁਗਨੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੁਗਨੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਂਦੀ, ਤੇ ਜੁਗਨੀ ਕੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸੀ? ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਲਿਕਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋਤ ਜਗਾ ਕੇ ਫੇਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ

ਜੁਗਨੀ

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅੰਦਰ ‘ਜੁਗਨੀ’ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਜੁਗਨੀ ਗਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ ਦਾ ਇਹ ਲੇਖ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਹੈ। ਉਹ ਜੋਤ ਹੀ ਜੁਗਨੀ ਦੀ ਜੋਤ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਫੇਰੀ।

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਜੁਗਨੀ ਜੋਤ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਲਸ਼ ਵਿਚ ਜਗਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ, ਉਥੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਜਲਸਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਚੰਗਾ ਮੇਲਾ ਭਰ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਬੈਂਡ-ਵਾਜੇ, ਪੁਲਿਸ-ਫੌਜ, ਜ਼ੈਲਦਾਰ-ਰਈਸ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਲਸਿਆਂ ਜਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੱਦੂ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਖਾੜਾ ਲਾਉਂਦੇ।

ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਇਹ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੇੜਾ ਕੁ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਟੋਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜੁਗਨੀ ਦੀ ਜੋਤ ਨਹੀਂ, ‘ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ’ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬਿਸ਼ਨੇ ਅਤੇ ਮੱਦੂ ਨੇ ‘ਜੁਬਲੀ’ ਨੂੰ ‘ਜੁਗਨੀ’ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਸੱਜਣ ਦੀ ਇਸ ਟੋਕ ਤੋਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਰਹੱਸ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜੁਗਨੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਫਜ਼ ‘ਜੁਬਲੀ’ ਤੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਹੀ ਕਿ 1906 ਵਿਚ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਸਮੇਂ ਘੁੰਮਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਦਰ-ਮੁਕਾਮ ਵਿਖੇ ਜਸ਼ਨ ਤੇ ਜਲਸੇ

ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਡੀ.ਸੀ. ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਸ਼ਨਾ ਜੱਟ ਅਤੇ ਮੱਦੂ ਮਰਾਸੀ ਆਪਣੀ ਢੰਡ ਅਤੇ ਕਿੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਜੁਗਨੀ ਛੰਦ ਗਾਇਨ ਕਰ ਕੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁਖੰਨਤਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਛੰਦ ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨ ਅਤੇ ਗਾਇਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਗਈ।

ਜੁਗਨੀ ਛੰਦ ਜਿਥੇ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਮੱਦੂ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਅਖਾੜਾ ਲਾ ਕੇ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜੁਗਨੀ ਛੰਦ ਮੌਲਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਮਜੀਠੇ
ਕੋਈ ਰੰਨ ਨਾ ਚੱਕੀ ਪੀਠੇ
ਪੁੱਤ ਗੱਭਰੂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮਾਰੇ
ਰੋਵਣ ਅੱਖੀਆਂ ਪਰ ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੀ ਸੀਤੇ
ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਜੁਗਨੀ ਆਈ ਆ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੁਗਨੀ, ਗਾਇਨ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਧਾ ਬਣ ਕੇ ਕਈ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਪਰ ਆਰੰਭ ਸਦਾ ਹੀ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ, ਜਿਵੇਂ:

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਲੁਧਿਆਣੇ
ਉਹਨੂੰ ਪੈ ਗਏ ਅੱਨ੍ਹੇ ਕਾਣੇ
ਮਾਰਨ ਮੁੱਕੀਆਂ ਮੰਗਣ ਦਾਣੇ
ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਜੁਗਨੀ ਕਹਿੰਦੀ ਆ
ਜਿਹੜੀ ਨਾਮ ਅਲੀ ਦਾ ਲੈਂਦੀ ਆ।

ਮੱਦੂ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੱਟੀ, ਕਸੂਰ, ਅਜਨਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਮੱਦੂ ਢੰਡ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਕਿੰਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਗਾਇਨ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੇਲੇ ‘ਤੇ ਹੀ ਛੰਦ ਰਚ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਥੇ ਰੁਪਿਆ ਇਨਾਮ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮੌਕੇ ਹੀ ਜੁਗਨੀ ਛੰਦ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਛੰਦ ਵਿਚ ਜੋਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜੁਗਨੀ (ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ) ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ-ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਮੱਦੂ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਅਤੇ ਜੁਗਨੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੂੰਹਦੀ ਰਹੀ।

ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਹਿਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜ ਸਕੀ, ਪਰ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਜ਼ਰੂਰ ਧੁਬ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ‘ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਲ ਵੀ ਪਏ ਸਨ। ਜਨਤਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹਾਕਮ-ਅਫਸਰ ਜਬਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸੋ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਅਤੇ ਤਸੱਦਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਛੰਦ ਬਣੇ

ਅਤੇ ਗਾਏ ਗਏ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਮੱਦੂ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾਏ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਜੁਬਲੀ ਜਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਅਖਾੜਾ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਥੇ ਆ ਜੁੜਦੇ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਦਖਲ ਅਤੇ ਲਾਠੀਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਉਤੇ ਲਾਠੀਚਾਰਜ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬਾਗੀਆਨਾ ਜੁਗਨੀ ਛੰਦ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੇ।

ਦੁਖਦਾਈ ਅੰਤ... ਸ਼ਹਿਰੋਂ-ਸ਼ਹਿਰ ਜੁਗਨੀ ਉਰਫ ਜੁਬਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਮੱਦੂ ਜਾਂਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਜੁੜਦੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਤਸੱਦਦ ਖਿਲਾਫ ਰੋਹ ਵਧਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਲਾਠੀਆਂ ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਲਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜੁਬਲੀ ਜਸ਼ਨ, ਬਿਸ਼ਨੇ ਅਤੇ ਮੱਦੂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਅੱਗੇ ਫਿਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਖਿੜੀ ਪਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਤੇ ਮੱਦੂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਤਸੱਦਦ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਛਿਪੇ ਕਿਸੇ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਦਫਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਲਾਠੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਤਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਅਜ ਤੱਕ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਗੂੰਜਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਣਗੋਲੇ ਅਤੇ ਭੁਲਾਏ ਜਿਉਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣੇ। ਜੁਗਨੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਹੀ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਜੁਬਲੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਘਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਵੀ.ਜੇ. ਹਸਪਤਾਲ (ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਜੁਬਲੀ ਹਸਪਤਾਲ) ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਵੀ.ਟੀ. (ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਟਰਮੀਨਲ) ਆਦਿ ਯਾਦਗਾਰਾਂ 1906 ਵਿਚ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰੇ ਜਾਬਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਬਰ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ!

ਇਸ ਗਾਇਕ ਜੋੜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਗਵੱਈਏ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਭੱਜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਕਸਬੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟਦੇ ਸਨ। 1906 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹਾਣੀ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਕਰਤ ਬਰਤੀਆਂ ਸਨ। ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਫਕੀਰੀ ਜੀਵਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਅਜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਬਰਜ ਢਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

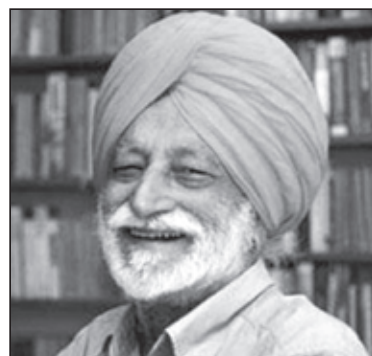
ਭਾਰਤ ‘ਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਦੂਤ ਕ੍ਰਿਸਟਾਫਰ ਗਿੰਬਨਜ਼ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਤੇ ਪਿਛਲੇ ਐਤਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਮਿਲਣੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਤਕਨਾਮਾ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਕੈਨੇਡਾ ਨਿਵਾਸੀ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਦੀ ਕਵੀ ਸੁਮੀਤਾ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸਿਮਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਉਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ, ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਜਮਪ੍ਰੀਤ, ਦਮਨ ਜੋੜੀ ਤੇ ਜਸਵੀਰ ਸਮਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹਰੀਸ਼ ਜੈਨ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਰਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਢਾਹਾਂ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਬਰਜ ਢਾਹਾਂ ਇਸ ਸ਼ਾਮ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਵਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਡੇਢ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਬਰਜ ਢਾਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ।

ਬਰਜ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਢਾਹਾਂ ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਖੇਰਾਇਤੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੱਦੀ ਭੂਮੀ ਢਾਹਾਂ ਕਲੇਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਜਾ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ-ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਪਿੰਡ ਕੁਕਤ ਮਾਜਰਾ ਵਿਚ। 25,000 ਡਾਲਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਰਾਸ਼ੀ

ਵਾਲਾ ਇਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਤੇ ਤੀਜਾ ਇਨਾਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਜ ਢਾਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਦਮ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਖੂਨ ਉਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਢਾਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ।

ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਂਸ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ:

ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਸਮਾਗਮ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦਕ ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਂਸ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ

ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਂਸ

ਹੋਇਆ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਾਂਸ ਦੀ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਅਣਬਕ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਤਿਖੀ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਂਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਚੇ, ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕਾਵਿਕ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਜ ਕਲ ਚਾਰਲਸ ਡਾਰਵਿਨ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ ‘ਜਾਤੀ-ਉਪਜਾਤੀ ਨਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ’ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਸਮੇਂ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਇਨੇ ਤਿਖੇ, ਸਾਰਥਕ ਤੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣੇ ਮਿਥੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਂਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਬਹੁਪੱਖੀ ਤੇ ਬਹੁਪਾਸਾਰੀ ਜਿਊਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਹਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦੀ ਦੁਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

1947 ਤੋਂ 1966 ਦਾ ਪੰਜਾਬ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ‘1947 ਤੋਂ 1966 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੀ ਖੱਟਿਆ, ਕੀ ਪਾਇਆ’ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਇੱਕ ਰੋਜ਼ਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੇ ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਇਹ ਵੀ ਕਿ 1947 ਵਿਚ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇਆ

ਪੰਜਾਬ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਸੀਮਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਇਹ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅਸੀਂ ਭੁਗਤ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਅਜੋਕਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਾਲਾ।

ਇਸਤਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ: ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਵੇਂ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 33

ਗੁਰਨੀਤ ਤੇਜ

ਨਿੱਕ
ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

Sandhugulzar@yahoo.com

ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਦਿਆਂ ਛੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਮਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ ਦੀ ਬੇਟੀ ਗੁਰਨੀਤ ਤੇਜ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲਾ ਰੂਪਨਗਰ ਦੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਨੀਤ ਕਰਨਾਟਕ ਕੇਡਰ ਦੀ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈਕਟਰੀ ਕੋਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਹੈ।

ਅੰਤਿਕਾ: ਜਾਂਨਿਸਾਰ ਅਖਤਰ

ਅਪਨੇ ਤਾਰੀਕ ਮਕਾਨੋ ਸੇ ਤੋ ਬਾਹਰ ਝਾਂਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਾਂ ਲੀਏ ਦਰ ਪਰ ਖੜੀ ਹੈ ਯਾਰੇ। ਜਬ ਭੀ ਚਾਹੇਗੇ ਜਮਾਨੇ ਕੋ ਬਦਲ ਡਾਲੇਗੇ ਸਿਰਫ ਕਹਿਨੇ ਕੋ ਲੀਏ ਬਾਤ ਬੜੀ ਹੈ ਯਾਰੇ।

‘ਦੁਸ਼ਮਣ’ ਮੁਲਕ ਦਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਜਾਇਕਾ

ਬੰਬਈ (ਹੁਣ ਮੁੰਬਈ) ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੇਰੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਸੁਲਾਕੂਲ ਮਿਜ਼ਾਜ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁਤਾਸਿਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਂਜ ਵੀ, ਮੇਰੇ ਕਈ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਇਸ ਮਹਾਂਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਇਸ ਮਹਾਂਨਗਰ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਬਹੁਤਾ ਗਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ 1965 ਵਿਚਲੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੇ ਮੇਰਾ ਇਸ ਮਹਾਂਨਗਰ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੱਕਾ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੱਟੜ ਅਮਨਪ੍ਰਸਤ ਵੀ ਬਣਾਇਆ।

1965 ਉਹ ਵਰ੍ਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਮ.ਏ. (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ) ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦਿਤੇ। ਪਰਚੇ ਦੇ ਕੇ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬੰਬਈ ਜਾ ਆਵਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਵਸੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਥੇ ਗਏ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਸਾਂ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤੇ

ਆਸਿਫ ਨੂਰਾਨੀ

ਸਨ। ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ‘ਈਸਟਰਨ ਫਿਲਮ’ ਨਾਂ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣਿਆ ਸਾਂ। ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਣ ਵਾਲਾ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮੀ ਰਸਾਲਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਇੰਟਰਵਿਊ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਪਸੰਦ ਆਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੀ ਬੰਬਈ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਕਿਆਮ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰ ਕੇ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।

ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਸਿਰਫ 22 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਬੇਰਖਾਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੌਕਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਘੁਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੰਗ ਹੋਰਨਾਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ‘ਤੇ ਵੀ ਭੜਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਰਣ ਕੱਢ ਵਿਚ ਝੜਪਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਤਲਖੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਗਸਤ 1965 ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫਤੇ ‘ਸਾਬਰਮਤੀ’ ਨਾਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ‘ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਤਫਾਕਵੱਸ, ਇਹ ਉਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ 1950 ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਕੇ ਕਰਾਚੀ ਆਏ ਸਾਂ। ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਕਰਾਚੀ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਦਸ ਦਿਨ ਲਾਏ।

ਮੈਂ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਬਿਤਾਏ। ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਅਬਦੁਲ ਰਹਿਮਾਨ ਕਾਰਦਾਰ ਦੇ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ‘ਦਿਲ ਦੀਆ ਦਰਦ ਲੀਆ’ ਕਾਰਦਾਰ ਸਟੂਡੀਓਜ਼ ਦੇ ਮਿਨੀ ਬਿਏਟਰ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਉਦੋਂ ਅਜੇ ਸੈਂਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਮੈਥੋਂ ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜੋ ਫਿਲਮ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨੌਸ਼ਾਦ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਦੇ ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਅਜੇ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਏ.ਆਰ. ਕਾਰਦਾਰ ਹੀ ਸਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦਲੀਪ

ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ 1942 ਨੂੰ ਜਨਮਿਆ ਆਸਿਫ ਨੂਰਾਨੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰ ‘ਡਾਅਨ’ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ 1950 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਵੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਈਸਟਰਨ ਫਿਲਮ’ ਦਾ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਐਡੀਟਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਡੀਟਰ ਬਣਿਆ। ‘ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੁਲਕ ਦਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਜਾਇਕਾ’ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ 1965 ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗ ਭੜਕ ਗਈ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਮੁੰਬਈ ਪੁੱਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਬਤੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਮਾਇਤੀ ਬਣਿਆ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ‘ਟੇਲ ਆਫ ਟੂ ਸਿਟੀਜ਼’ ਲਿਖੀ। ਮਿਸਾਲੀ ਗਾਇਕ ਮਹਿਦੀ ਹਸਨ ਬਾਰੇ ਉਹਨੇ ‘ਮਹਿਦੀ ਹਸਨ: ਦਿ ਮੈਨ ਐਂਡ ਹਿਜ਼ ਮਿਊਜ਼ਿਕ’ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਕਟ ਖਿਡਾਰੀ ਸ਼ਾਹਿਦ ਅਫਰੀਦੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਉਹਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਖੂਬ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹੀ ਸੀ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਸੀ। ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਸਿਤਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਪੂਰੀ ਬੁਲੰਦੀ ‘ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਚੰਮ ਦੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮੁਸਲਿਮ ਫਿਲਮੀ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਕਿਨਾਰਾਕਸ਼ੀ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਦੀ ਖਬਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਗੇ। ਬੰਬਈ ਦੀ ਆਪਣੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਨੌਸ਼ਾਦ ਅਲੀ ਸਾਬੂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਬੜੀ ਨਿੱਘ ਤੇ ਖਲੂਸ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਸਨ। ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਲੇਰੀ ਦਿਖਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵੀ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਦਰਾਸ (ਹੁਣ ਚੇਨੱਈ) ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ‘ਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਸਮਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਹ ਫਿਲਮ ‘ਆਦਮੀ’ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮਦਰਾਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਤੇ ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ।

ਛੇ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ‘ਚੌਦਵੀਂ ਕਾ ਚਾਂਦ’ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਇਰਸ਼ਾਦ ਅਲੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਧੀਨ ਫਿਲਮ ‘ਸਾਜ਼ ਔਰ ਆਵਾਜ਼’ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਟਿੱਲਜ਼ (ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ) ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ‘ਈਸਟਰਨ ਫਿਲਮ’ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜੋ ਪੁੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਵਾਲੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ, “ਫੌਰੀ ਵਤਨ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਦਰ ਅਯੂਬ ਨੇ ਭਾਰਤ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਛੇੜਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।” ਇਰਸ਼ਾਦ ਅਲੀ ਮੈਨੂੰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਪਿਛਵਾਤੇ ਉਤਰ ਕੇ ਖਿਸਕ ਜਾਹ। ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਏਸੇ ਗੱਲ ‘ਚ ਐ।”

ਮੈਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਕਰਾਚੀ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਰਤਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਡਾਣਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਛਪੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿਰਫ ਐਗਜ਼ਿਟ ਪਰਮਿਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵਤਨ ਪਰਤ ਸਕਣਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਫਸੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂਕਿ ਮੇਰੀ ਚਾਚੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ

ਜ਼ਲੈਖਾ ਨਾਲ ਸੀ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਸੀ। ਉਹ ਦੱਖਣੀ ਬੰਬਈ ਦੇ ਅਮੀਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਯੂਸੁਫ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਲੰਚ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਚਾਹ ਲਈ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਗੇਟਵੇਅ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇੜੇ ਰੀਗਲ ਸਿਨਮਾ ਵਿਚ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਰੋਕ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਸਕਰੀਨ ਉਪਰ ਐਲਾਨ ਉਭਰਿਆ:

ਫਿਲਮ ‘ਆਦਮੀ’ ਦੇ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ।

“ਹਵਾਈ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਉਪਰ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਕ ਸਿਨਮਾਘਰ ਦੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ।” ਇਹ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਗਈ, “ਘਬਰਾਉ ਨਾ, ਬਿਏਟਰ ਦਾ ਸਟਾਫ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।” ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਖਤਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਟਾਫ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦੌੜ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਗਲੇ 16 ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਲੰਘੇ। ਜੰਗਬੰਦੀ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਕੁਝ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਨਿਕਾਸੀ ਪਰਮਿਟ ਛੇਤੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਇਹ ਸੋਚ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਟਰਮੀਨਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੇ ਕਿਤਾਬਘਰ ‘ਤਾਰਾਪੁਰਵਾਲਾ’ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਕਰਾਚੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੁਕਾਨ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਰਸੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਧੀਆ ਦਵਾਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਰਸੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਸ ਰੋਡਾ ਵਾਨੀਆ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਤੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਐਂ?” ਮੈਂ “ਹਾਂ” ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿਤਾ।... ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ

ਹਿਲਾ ਦਿਤਾ।

ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਇਕ ਚਿੱਟਕੱਪੜੀਆਂ ਸਿਪਾਹੀ ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪੁਰਾਣਾ ਸੂਟਕੇਸ ਚੁੱਕਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਪੜੇ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਫਤਰ ਲਿਜਾਣ ਆਏ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ

ਪੁੱਛਿਆ, “ਸੂਟਕੇਸ ਕੀ ਕਰਨਾ? ਸਾਡੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਡਰ ਕੁਝ ਘਟ ਗਿਆ।

ਕਰਾਚੀਫਰੰਡ ਮਾਰਕੀਟ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਟਾਕਲੇ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪੁਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਵੀਜ਼ਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਉਥੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ?”

“ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਝਗੜੇ ਕਾਰਨ।” ਮੈਂ ਸ਼ਬਦ ਤੋਲ ਤੋਲ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ।

“ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਝਗੜਾ!” ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਇਆ, “ਤੂੰ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ?”

“ਦੋ ਗਰੀਬ ਭੁੱਖਮਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅਜਿਹੇ ਝਗੜੇ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ?” ਮੇਰਾ ਲਹਿਜਾ ਫਿਰ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸੀ।

“ਚੰਗਾ ਭਾਸ਼ਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਏਂ ਤੂੰ!” ਉਸ ਨੇ ਟੋਕਿਆ, “ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤਾਰਾਪੁਰਵਾਲਾ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ ‘ਤੇ ਕੀ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ?”

ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਰਸੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਟਾਕਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸ ਦਿਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਦਵਾਈ ਦੀ ਸੀਸ਼ੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਇਕ ਨਹੀਂ, ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਲੈ ਜਾਈਂ।” ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਬੰਬਈ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ।” ਫਿਰ ਉਹ ਨਸੀਹਤ ਦੇਣ ਲੱਗਾ, “ਕਿਸੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਟਿਕਾਣੇ ਜਾਂ ਇਮਾਰਤ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਈਂ। ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਾ ਢੁਕੀ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਝੱਟ ਸਵਾਲ ਦਾਗ ਦਿਤਾ, “ਮੈਨੂੰ ਨਿਕਾਸੀ ਪਰਮਿਟ ਕਿਥੋਂ

ਮਿਲੇਗਾ?”

“ਜੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ।” ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਚਾਹ ਤੇ ਬਿਸਕੁਟ ਮੰਗਵਾ ਲਏ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਵਾਂ ਜਾਪਿਆ।

ਮੈਂ ਹਰ ਤੀਜੇ-ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਨਿਕਾਸੀ ਪਰਮਿਟ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਫਤਰ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਹਰ ਵਾਰ ਉਹ ਚਾਹ ਤੇ ਖਤਾਈ ਬਿਸਕੁਟਾਂ ਨਾਲ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਵਾਲੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਅੱਕ ਕੇ ਕਹਿ ਹੀ ਦਿਤਾ, “ਮੈਂ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਬੰਦਾ ਆਂ। ਹਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤੇਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਂਜ ਵੀ ਦਫਤਰੀ ਸਾਈ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਦੀ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਸੇਵਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਆਈ।”

ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਮੇਰੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਫੌਨ ਕੂਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਡਾਕ ਦਾ ਵਟਾਂਦਰਾ ਬੰਦ ਸੀ। ਤਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੇਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਅਬਦੁਲ ਰਹਿਮਾਨ ਕਾਰਦਾਰ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ‘ਦਿਲ ਦੀਆ ਦਰਦ ਲੀਆ’ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਉਦੋਂ ਅਜੇ ਸੈਂਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਮੈਥੋਂ ਅੱਗੇ ਵਾਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜੋ ਫਿਲਮ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨੌਸ਼ਾਦ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਦੇ ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਏ.ਆਰ. ਕਾਰਦਾਰ ਹੀ ਸਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਸੀ। ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਸਿਤਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਪੂਰੀ ਬੁਲੰਦੀ ‘ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਚੰਮ ਦੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਿਸ ਕੋਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸੀ, ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਮੇਰੇ ਵਾਲਿਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਸਗੋਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਾਹ ਵੀ ਪੀਂਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਖਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਉਪਰੋਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਦੇਖਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਲੱਬਾਂ ਤੇ ਹੋਟਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਵੀ ਖਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ।

ਜੰਗ ਮੁੱਕਣ ਤੋਂ ਢਾਈ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਟਾਕਲੇ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। “ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਜਹੱਨਮ ‘ਚ ਏਂ?” ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਪਰਮਿਟ ਤਿਆਰ ਕਰੀ ਬੈਠਾਂ, ਤੂੰ ਲੈਣ ਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।” ਉਹ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪਿਲਾਈ। ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕਰਾਚੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ‘ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੁਨਬਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਕੜਾ ਤੇ ਸੁਨੱਖਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ।

ਮੈਂ ਇਸ ਮਗਰੋਂ 1976 ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਫਤਰ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਟਾਕਲੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੀਜ਼ਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਿਲਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬੰਬਈ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵੀ। ਮੇਰੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਮਨਪ੍ਰਸਤ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਰਮਿਆਨ ਤਨਾਜ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਟਾਕਲੇ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਪਲ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਉਮੀਦ ਟਿਮਟਿਮਾਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਭਲੇ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਗੇ।

(‘ਡਾਅਨ’ ਤੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਲੰਘੇ। ਜੰਗਬੰਦੀ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਕੁਝ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਨਿਕਾਸੀ ਪਰਮਿਟ ਛੇਤੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਇਹ ਸੋਚ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਟਰਮੀਨਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੇ ਕਿਤਾਬਘਰ ‘ਤਾਰਾਪੁਰਵਾਲਾ’ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਕਰਾਚੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੁਕਾਨ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਰਸੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਧੀਆ ਦਵਾਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਰਸੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਸ ਰੋਡਾ ਵਾਨੀਆ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਤੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਐਂ?” ਮੈਂ “ਹਾਂ” ਵਜੋਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿਤਾ।... ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ

‘ਮੂਲ ਪਛਾਣਨ’ ਵੱਲ ਮੁੜਦਾ ਰਾਹ ‘ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ: ਜੀਵਨੀ’

ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦਾ ਨਾਵਲ ‘ਪੈਗੰਬਰ’ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, “ਪਸੰਦੀਦਾ ਤੇ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਾ ਅਲਮੁਸਤਫਾ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੀ ਸਿਖਰ ‘ਤੇ ਸੀ, ਓਰਫਲੀਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਭੋਂ ਵਾਲੇ ਟਾਪੂ ‘ਤੇ ਲਿਜਾਣਾ ਸੀ।

ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਸਾਲ, ਵਾਢੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਅਲਲ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ, ਉਹ ਉਸ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਜੋ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਸੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ, ਪੁੰਦਲਕੇ ਵਿੱਚ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਹਾਜ਼ ਆਉਂਦਾ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਦਿਸਿਆ।” (ਅਨੁਵਾਦਕ-ਡਾ. ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਵਾਡੀਆ)

ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀਕੋਡ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, “ਅਲਮੁਸਤਫਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਓਰਫਲੀਸ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਸਮੁੰਦਰ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਹੈ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਸੰਸਾਰਕ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਹਨ, ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਸਿਖਰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਹੈ, ਜਹਾਜ਼ ਮੌਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਭੋਂ ਵਾਲਾ ਟਾਪੂ ਪਰਲੋਕ।”

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲਿਖਣਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ ਫਿਕਰੇਬੰਦੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁਤਾਸਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰਾਂ ਵਰਗੇ ਉਸਲ-ਵੱਟੇ ਅਤੇ ਉਤਰਾ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੰਢ ਪੈ ਕੇ ਉਠਦੇ ਵਾਵਰੇਲਿਆਂ ਵਰਗੀ ਦਿਲਕਸ਼ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਜੜਤ ਇੰਜ, ਜਿਵੇਂ ਰਜਨੀਗੰਧਾ ਦੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਲੜੀ। ਪੈਰੇ ਇੰਜ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ ਮੇਜ਼ ‘ਤੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਖਿਆਲ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਝੰਜਟਾਂ ਦੇ ਮੱਕੜ ਜਾਲ ‘ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਰੂਹਾਨੀ ਉਚਾਈਆਂ ਤਕ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਮੈਂ ਲਗਪਗ ਸਾਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਪਰ ‘ਟੁੱਟੇ ਖੰਭ’ ਅਤੇ ‘ਪੈਗੰਬਰ’ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ।

51 ਵੈਸਟ, 10 ਸਟਰੀਟ ਮੈਨਹਾਟਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ‘ਤੇ ਜਿਬਰਾਨ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਗਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹਾਂ, ਗੱਡੀ ਦੀ ਸਪੀਡ ਮੱਲੇ-ਮਲੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਚਾਂ ਹੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਕੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭਾਵੇਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਪਰ ਵਕਤ ਦੀ ਕੈਨਵਸ ‘ਤੇ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਨਕਸ਼ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ‘ਮੀਰਦਾਦ ਦੀ ਪੁਸਤਕ’ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਇੰਜ ਕੋਮਲ ਤੇ ਜਿਊਣ-ਜੋਗੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਛੋਹ ਨਾਲ ਸਿੱਲ੍ਹ ਜੂਨੀ ‘ਚੋਂ ਅਹੱਲਿਆ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤ ਰਹੱਸਮਈ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰਲ ਬਣਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਦੁਆਰਾ ਅਰਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਪੇਂਡਾ ਗਾਹੁੰਦੀ ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਜੰਗ ਬਹਾਦੁਰ ਗੋਇਲ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ।

ਜੰਗ ਬਹਾਦੁਰ ਗੋਇਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੰਢੇ-ਵਰਤੋਂ ਲੇਖਕ ਜਿਹੀ ਪਰਪੱਕ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਏਨੀ ਕੁ ਰਸ-ਭਰਪੂਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਠਕ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਮੇਰਾ ਹਰ ਯਤਨ ਇਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪਾਠਕ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ‘ਚ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।” (ਪੰਨਾ 16) ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਚ ਨਈਮੀ ਵਰਗੀ ਰਵਾਨੀ ਅਤੇ ਹਵਾਵਾਂ ਵਰਗੀ ਰੁਮਕਣੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਏਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਗੋਇਲ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਕਰੀ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਇਹ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਨਈਮੀ ਅਤੇ ਖਲੀਲ ਦੀ ਆਤਮਾ ‘ਚ ਹੀ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਾਹਿਰ ਵਾਂਗ ਡਿਗਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਰੂਹਾਨੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਕੀਦਤ ਨਾਲ ਛਾਪੀ ਹੈ।”

ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਅਤੇ ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਦੋਵੇਂ ਲਿਬਨਾਨ ਦੇ ਸਨ। ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਗੂੜ੍ਹੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ। ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਛੂਹ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਈਮੀ ਲਿਬਨਾਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਬਰਾਨ ‘ਮਿੱਥ’ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ‘ਪੈਗੰਬਰ’ ਨਾਵਲ ਦੇ ‘ਅਲਮੁਸਤਫਾ’ ਵਰਗਾ ਪਾਤਰ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਉਸ ‘ਮਿੱਥ’ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਜਦੋਂ ਜਿਬਰਾਨ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖ

ਬਣਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਬਰਾਨ ਵਿੱਚ ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ-ਔਗੁਣ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਦੇ

ਵਿਕਾਰਾਂ ‘ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ‘ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣ’ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ। ਜਿਬਰਾਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਾਇਆ-ਕਲਪ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਵਰਗੀ ਗਹਿਰਾਈ ਆ ਗਈ। ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਬਰ ਵਰਗੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਹੋ ਗਹਿਰੇ, ਹੋਰ ਸੌਖਣੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਕਾਇਆ-ਕਲਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ,

ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਬੋਝੇ ਆਦਮੀ
ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹਾਂ ਤੇ
ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ-ਮਾਨਵ
ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਝਾ ਹਾਂ
ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ
ਜਾਂ ਏਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਖੋਭ ਖਾਂਦਾ ਸੀ
ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੋ ਹੀ ਰਸਤੇ ਸਨ-
ਇੱਕ ਸੀ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਦਾ
ਪੈਗੰਬਰ ਬਣਨਾ
ਤੇ ਦੂਜਾ ਸੀ ਤਾਕਤਵਰ ਲੋਕਾਂ
ਵਿਰੁਧ ਲੜਨਾ
ਪਰ ਮੈਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ
ਇਹ ਜਾਣ ਗਿਆ ਸੀ
ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਜੂਦ ਵੀ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ
ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 155)

ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ,

‘ਨਿਆਂ’ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤੱਕੜੀ ਸੀ, ਜਿਸ ‘ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਮਾਣ-ਮੱਤੋਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੇ ਪੱਲਤੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਇੱਕ ਪਿਆਲਾ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪੱਲਤਾ ਉਤਾਹ ਉਠਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪੱਲਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾੜਕੂ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਾਕਤਵਰ ਸੰਗਠਨਵਾਦੀ ਲੋਕ ਇਸ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਗਰੀਬ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੌਂ ਜਿਹਾ ਨਿਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲ-ਟੁੰਬਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਚਿੱਤਰ ਐਨੇ ਕਲਾਤਮਕ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।’ (ਪੰਨਾ

131)

ਕਲਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮੁੱਲਵਾਨ ਹਨ,

‘ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਤਸਵੀਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਕੈਮਰੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਫੋਟੋ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਨੇ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਅਜੇ ਤਕ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ਤ

ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੀ।’ (ਪੰਨਾ 158)

ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਨੇ ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦਮ ਤੌੜਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ 1934 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 1936 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ। ਜੰਗ ਬਹਾਦੁਰ ਗੋਇਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, “ਇਹ ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜੀਵਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜੀਵਨੀ ਹੈ।” (ਪੰਨਾ 15)

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਨਿਰਾ ਜਿਬਰਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਧਰਮ, ਮੌਤ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਰੱਬ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ, ਸੰਸਾਰ, ਮੋਖ, ਰਿਸ਼ਤੇ-ਨਾਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਵਸਤਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਦੇਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਵੱਡ-ਮੁੱਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਬਰਾਨ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਾਠਕ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਚਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾੱਥ ਜਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

‘ਪੈਗੰਬਰ’ ਨਾਵਲ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ,

“ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਅਲਮੁਸਤਫਾ ਜੋ 12 ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ, ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਹ 12 ਵਰ੍ਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਿਬਰਾਨ ਨੇ ‘ਪੈਗੰਬਰ’ ਦਾ ਪੂਰਬ ਕਥਨ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ। ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਹੀ ‘ਓਰਫਲੀਜ਼’ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਮੈਰੀ ਹੈਕਸਲ ‘ਅਲਮਿੱਤਰਾ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਬਰਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ‘ਈਜ਼ਲ ਆਫ ਹਿਜ਼ ਬਰਥ’ ਜਿਬਰਾਨ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਲਿਬਨਾਨ ਹੈ।” (ਪੰਨਾ 165)

ਪਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇੰਜ ਡੀਕੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ,

“ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ‘ਓਰਫਲੀਜ਼’ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ‘ਅਲਮੁਸਤਫਾ’ ਦਾ ਬਨਵਾਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਹੈ। ‘ਈਜ਼ਲ ਆਫ ਹਿਜ਼ ਬਰਥ’ ਜਿੱਥੇ ਅਲਮੁਸਤਫਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਗੋਦ ਹੈ।” (ਪੰਨਾ 165)

ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਗੋਇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਥਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ, “ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਬਰਾਨ-ਨਈਮੀ ਵਰਗੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿਖਾਈਲ ਨਈਮੀ ਵਾਂਗ ਲਿਖੇ।”

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਰਬ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸਨ। ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬੜੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ/ਭੁੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਨਾ ਕਦੇ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੀ, ਨਾ ਚਿੰਤਾ, ਬਸ ਹੱਸ ਛਡਦੇ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦੀ ਟਿਕਟ ‘ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 1952

ਪ੍ਰੋ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗ

ਫੋਨ: 91-94642-47926

ਵਿੱਚ ਜਗਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਈ ਚੋਣ ਲੜੀ, ਜੋ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਸੀ। ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਸਮਝੀ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਸ਼ਨਾਸੀ ਦੀ ਘਾਟ। ਜਿਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪ ਜਗਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ‘ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਿੱਤੇ ਵੀ।

ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਹਾਰਨਾ ਸੀ, ਹਾਰ ਗਏ, ਭਾਰੀ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

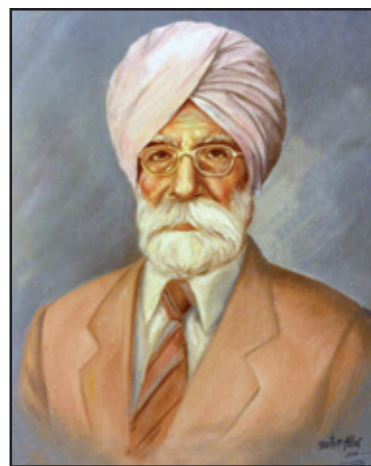
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ

ਸੰਥਾਵਲੀਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਥਾਵਲੀਆਂ ਲਿਖ ਲਿਖ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ ਪਾਸੋਂ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਜਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰ. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾਅ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ। ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਬਿਨਾ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਮੰਗੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹੋ ਗਲਤੀ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ 1957 ਦੀ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣ ਵੀ ਲੜੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਝੁੰਗ ਚੌੜ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1967 ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਨਾ ਲੜਨ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਹੋ ਗਲਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 1969 ਦੀਆਂ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਦੁਹਰਾਈ। ਜੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਮੌਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਚੋਣ ਲੜਦੇ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਜਿੱਤਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਤ ਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਹੈ ਸੀ

ਹੀ, ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਨਾ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ। ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਾਲ 1977 ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰ

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ

ਬਣਨ ਦਾ ਫਿਰ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਪਰ ਉਹ ਮੁੜ ਖੁੰਝ ਗਏ। ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ‘ਤੇ ਵਿਚਾਰ

ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਰਮੇਸ਼ ਵਾਲੀਆ ਨੇ ਵਿਹਾਰਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਮਾਣਨ ਦੀ ਲਕੀਰ ਇਹਦੇ ਹੱਥ ਉਪਰ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ।

1980 ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਰਾਏਕੋਟ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲੜੀ। ਨਤੀਜਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕੁੱਲ 850 ਵੋਟ ਮਿਲੇ। ਹਰਪਾਲਜੀਤ ਪਾਲੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਚਲੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਏਕੋਟ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਸੌ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਰਮੇਸ਼ ਵਾਲੀਆ ਨੇ ਉਹੋ ਪੁਰਾਣੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿੱਤੀ, ਇਹਦੇ ਹੱਥ ਉਪਰ ਤਿਆਗ ਵਾਲੀ ਲਕੀਰ ਈ ਨੀ ਜਦੋਂ।

ਰਮੇਸ਼ ਵਾਲੀਆ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਵੁਕ ਸਾਂਝ ਸੀ। ਵਾਲੀਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਸੇਖੋਂ ਦਾ ਮੁੰਦਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਖਤ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਮੰਗਿਆ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਨਾ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆਂ ਉਹ ਖਤ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ

ਹੌਕੇ, ਹਾਵਾਂ, ਦਰਦ ਤੇ ਪੀੜਾਂ,
ਹੋਰ ਨਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪੱਲੇ ਵੇ।
ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ ਵੇ।
ਬੜੀਆਂ ਭੀੜਾਂ, ਬੜੇ ਨੇ ਮੇਲੇ,
ਹਰ ਮਹਿਫਿਲ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ‘ਕੱਲ੍ਹੇ ਵੇ।
ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ ਵੇ।

ਗਮਾਂ ਦੀ ਗਠੜੀ ਲਾਈ ਸੀਨੇ ਨਾਲ,
ਇਹ ਦਰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਅਵੱਲੇ ਵੇ।
ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ ਵੇ।
ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ, ਪੀੜ ਘਟੀ ਨਾ,
ਸਭ ਜ਼ਖਮ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੇ ਵੇ।
ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ ਵੇ।

ਨਾ ਦੰਮ ਕਮਾਏ, ਨਾ ਦੰਮ ਖਰਚੇ,
ਅਸੀਂ ਭਰੇ ਗਮਾਂ ਦੇ ਗੱਲੇ ਵੇ।
ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ ਵੇ।
ਉਡ ਕੇ, ਪਰਬਤ ਚੀਰ ਕੇ ਆ ਜਾ,
ਆ ਜਾ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਾਂ ਹੱਲੇ ਵੇ।
ਸੂਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਫਿੱਕੇ ਹੋ ਚੱਲੇ ਵੇ।

—ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਕੌਰ

shaminderbrar83@gmail.com

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਗ ਮੋਲਦਾ, ਆਪਣੇ ਰੰਗ 'ਚ ਰੰਗਿਆ ਪਿੰਡ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣੇ 'ਚੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਸਤਾਉਂਦੀ ਏ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ 'ਚ ਵਸੀ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ, ਮਨ-ਮਸਤਕ ਦੇ ਦਰੀ ਦਸਤਕ ਦੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ 'ਚ ਚਸਕ ਪਾਉਂਦੀ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗੁਆਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਏ ਅਤੇ ਉਹ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ 'ਚ ਟੁੱਭੀ ਲਾ, ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਮਾਣਕ-ਮੋਤੀ ਨਿਹਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਂਦਾ, ਦੂਰ ਤੁਰ ਗਏ ਪਿਆਰਿਆਂ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਦੁਆਵਾਂ ਮੰਗਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਲਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਏ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਯਾਦ ਏ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਜਟੂਰੀ ਵਾਲਾ ਨਿੱਕੜਾ, ਜਿਹੜਾ ਖਿੱਦੇ ਖੁੰਡੀ, ਅੱਡੀ-ਟੱਪਾ, ਪਿੱਠੂ-ਗਰਮ, ਕਬੱਡੀ ਵਰਗੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਪਿੰਡੇ ਨਾਲ ਘਰ 'ਚ ਵੜਦੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਘੂਰੀ ਘਿਉ ਦੀ ਚੂਰੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਚਿਤਵਦਾ ਏ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਖੇਡ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਬਣਿਆ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅੰਗ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਰੋੜਦਾ ਏ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਰੁਦਨ ਸੁਣ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੱਚ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਏ ਕਿ ਅੱਜ

ਪਿੰਡ ਜੋ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਰੁਦਨ ਮਨ 'ਚ ਸਮੋਈ ਮੋਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਮੋਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਸਮੇਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਬਨੇਰਿਆਂ 'ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਉਤਾਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਫਿਜ਼ਾ 'ਚ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਧੜਕਾਉਣਗੇ। ਸੱਚੀ! ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬੜੀ ਆਸ ਏ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ 'ਕੇਰਾਂ' ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰਤਣਗੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਪਰਤਣਗੇ।

ਪਾਲਣਹਾਰੀ ਮਿੱਟੀ ਆਪਣੀ ਮਸਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਆਸਦੀ-ਕਿਆਸਦੀ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਪਲਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਹੀ ਏ?

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਫਿਰਨੀ ਅਤੇ ਵੱਟਾਂ-ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ 'ਤੇ ਧੜਕਦਾ ਜੀਵਨ ਹਰਿਆਵਲ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੱਜ ਕੇ ਡੀਕਦਾ, ਤ੍ਰੇਲ-ਤੁਪਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਟਕੋਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਆਲ 'ਚ

ਵਿਚਾਰਾ ਹਲਟ, ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਟਿਊਬਵੈਲ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ

ਪਿੰਡ ਉਡੀਕਦਾ ਹੈ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਾਠਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਇਸ ਕਾਲਮ ਹੇਠ ਘਰ ਦੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ, ਸਿਰਫ ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬੁਢਾਪਾ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਏ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਰੀਰਕ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਆਤਮਿਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਕੂਨ ਦੇ ਸਫਰ ਦੀ ਹਮਰਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਾਪੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹੋਰਵਾ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਝ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਧੀਆਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੀ? ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਘਰੋਂ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਘਰ ਵਸਾਉਣ ਚੱਲੀ ਧੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਧੀ ਇਕ ਵਿਰਸਾ ਏ ਜੋ ਇਕ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਘਰ, ਇਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਸੋਚ, ਇਕ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਅਤੇ ਇਕ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤੀਕ ਦਾ ਪੰਧ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ, ਨਰੋਈ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਰੰਭਦਾ ਏ। ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੱਠਵਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ 'ਚ ਬਿਤਾਏ ਖਿਣਾਂ ਦਾ ਹੋਰਵਾ ਜਗਾਇਆ ਏ। ਭਲਾ ਟੁਬ-ਪੇਸਟ 'ਚੋਂ ਨਿੱਮ ਜਾਂ ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਦਾਤਣ ਵਰਗੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਤੇ ਸਫਾਈ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ? ਖੂਹ ਦੇ ਔਲੂ 'ਚ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾਈਆਂ ਡੁਬਕੀਆਂ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ 'ਚੋਂ ਟਪਕਦੇ ਪਾਣੀ ਸੰਗ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵੀ ਉਹ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਕੋਹਰੇ 'ਤੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਵਿਸਮਾਦਮਈ ਪਲ ਮਾਣਦਾ, ਉਹ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜੁਆਕ ਜਦੋਂ ਕੋਠੀ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਦਾ ਕੈਦੀ ਬਣਿਆ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਢਾਈ ਕੁ ਗਜ਼ ਦੇ ਲਾਅਨ 'ਤੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਮਸਨੂਈ ਮੁਸਕਾਨ ਖਿਲੋਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ ਰੁੱਗ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਭਲਾ ਟੁਬ-ਪੇਸਟ 'ਚੋਂ ਨਿੱਮ ਜਾਂ ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਦਾਤਣ ਵਰਗੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਤੇ ਸਫਾਈ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ? ਖੂਹ ਦੇ ਔਲੂ 'ਚ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾਈਆਂ ਡੁਬਕੀਆਂ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ 'ਚੋਂ ਟਪਕਦੇ ਪਾਣੀ ਸੰਗ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਕਿਹੜੀ ਸੈਰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇਗੀ ਨਾਹਰੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋਗ ਨਾਲ ਲੰਬਾ ਜੋਤਰਾ ਲਾਉਣ ਦੀ? ਕਿਹੜੇ ਇੱਟਾਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ 'ਚੋਂ, ਮੇਰਾ ਲਾਡਲਾ ਭਾਲੇਗਾ ਦੂਰ ਦਿਸਹੱਦੇ ਤੀਕ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਦਸੂਤੀ ਦੀ ਚਾਦਰ ਵਰਗੀ ਧਰਤ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ? ਮਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਾਣਿਆ ਪੁਰ-ਸਕੂਨੀ ਅਹਿਸਾਸ ਕਿਤੇ ਮਰ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਫਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨ ਦਾ ਮੋਹ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਗਮ ਵੀ ਏ ਕਿ ਮੇਰਾ ਲਡਿੱਕਾ, ਜੋ ਕੁੱਜਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚਲਾ ਸੰਗੀਤ ਮਾਣਦਾ ਸੀ, ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹਮੇਲਾਂ ਤੇ ਟੱਲੀਆਂ ਸੰਗ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਸੱਦਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਬਕਾਵਟ ਦੀ ਸ਼ਿਕਨ ਵੀ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਭਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਜੋ ਖੂਹ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਟਿੱਡਾਂ 'ਚੋਂ ਪਾੜਛੇ 'ਚ ਪੈਦੇ ਪਾਣੀ ਸੰਗ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹਵਾ ਨਾਲ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਰੁਮਕਣੀ ਮਾਣਦਾ, ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਵਰਗਾ ਸੁਖਨ ਭਾਲਦਾ ਸੀ, ਦੁੱਧ ਰਿਤਕਦੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਮਧਾਣੀ ਦੀ ਰਿਤਕਣੀ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਰਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਅੱਧ-ਰਿਤਕੇ ਦਾ ਕੰਗਣੀ ਵਾਲਾ ਗਲਾਸ ਹੇਠਾਂ 'ਤੇ ਧਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਲੈਅ 'ਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ

ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਸ਼ੋਰ ਤੀਕ ਦੇ ਸਫਰ ਦਾ ਹਮਰਾਹੀ ਬਣ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ 'ਚ ਫਸਿਆ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਲਿਲਕਤੀਆਂ ਕੱਢਦਾ ਏ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ

ਕਰਨ 'ਕੇਰਾਂ' ਤਾਂ ਪਰਿੰਦੇ ਪਰਤ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਗੇ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਵੀ ਏ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੂਹੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੁੱਪਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ

ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਉਹਦੇ ਤਾਂ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਹੀ ਖੁਰ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਏ, ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਚਹਿਚਹਾਉਣਾ, ਘੁੰਗੀਆਂ-ਕਬੂਤਰਾਂ ਦਾ ਗੁਟਕਣਾ ਅਤੇ ਭਰੇ ਹਵਾਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗਾਂਵਾਂ ਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਧਾਰਾਂ ਲਈ ਅਤਿੰਗਣਾ। ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਬੂਰੀਆਂ ਤੇ ਕੁੰਡੀਆਂ ਝੋਟੀਆਂ ਦਾ, ਖੀਰੇ ਤੇ ਦੁੱਗੇ ਵਹਿੜਕਿਆਂ ਦਾ ਜਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਹਲ 'ਚ ਜੁਪੇ ਵਹਿੜਕੇ ਦੇ ਪੈਰ 'ਚ ਖੁੱਭ ਗਏ ਚੋਅ ਦਾ।

ਪਿੰਡ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੈ, ਆਪਣੀਆਂ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਖੇਡ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਉਸ ਗੱਭਰੂ ਦਾ, ਜਿਹਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਿਆਕਤ ਸਦਕਾ ਨਾਮਣਾ ਕਮਾਇਆ; ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਰਚਮ ਉਚਾ ਝੁਲਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮਨਾਂ 'ਚ ਉਪਜਾਇਆ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਮਨੋਂ ਭੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਯਾਦ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਫੇਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਾਈ? ਨਿੱਤ ਉਹ ਬਿਗਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮਣ 'ਤੇ ਤਾਂ ਤੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਹਾਰਾਂ ਪਿੰਡ ਵੰਨੀਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਟਾਹਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁਰਕੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲਟਕਦੇ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਦੂਰ ਉਡਾਰੀ ਭਰ ਗਏ ਪਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਦੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਿੰਡ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਜਦਾ

ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਦੇ ਖੇਤ 'ਚੋਂ ਗੰਨਾ ਤੋੜ ਆਗ ਦੂਸਰੇ ਖੇਤ 'ਚ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਗਾਜਰਾਂ, ਆਲੂ ਜਾਂ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗੰਡ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਗੁੜ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਪਾਈਆ ਕੁ ਗੁੜ ਲੈਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੰਗਦਾ ਨਹੀਂ! ਵਾੜ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਖਰਬੂਜ਼ੇ ਤੇ ਹਦਵਾਣੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਹੁਣ ਹਦਵਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਢਿੱਡ ਦੁੱਖਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਏ? ਰਸ ਭਰੀਆਂ ਜਾਮਣਾਂ ਭਾਲਦਿਆਂ ਪੜਲੇ ਟਾਹਣੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਲੱਤ ਵੀ ਤੁੜਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਛੂੰਹਦੇ ਖਜੂਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਖਜੂਰਾਂ ਲਾਹ ਉਤਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਮੰਨਤਾਂ ਵੀ ਮੰਨੀਆਂ ਸਨ। ਆੜ੍ਹ 'ਚੋਂ ਗੰਢੇ ਦੀਆਂ ਭੂਕਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਅਰੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੁਣ ਫਿਲਟਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਏ। ਗਾਜਰਾਂ-ਮੂਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤ 'ਚੋਂ ਪੁੱਟ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁੰਝ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੋਚ 'ਚ ਸਫਾਈ ਦਾ ਸਨਕੀਪੁਣਾ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਿਆ? ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਹੀ ਫੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਲਾਂ ਤੇ ਛੱਲੀਆਂ ਭੁੰਨਦਿਆਂ ਹੱਥ ਤੇ ਮੂੰਹ ਲਬੇੜਨ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਲਾਡਲਾ ਗੈਸ 'ਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਭੁੰਨ ਕੇ ਦੋਧੇ ਦਾ ਸਵਾਦ ਭਾਲਦਾ ਏ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ 'ਤੇ ਲੱਪ ਨਾਲ ਸਾਗ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਾਦੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤਾਂ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਘਸਮੇਲੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਸਾਗ ਖਾਧਿਆਂ ਗੈਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਤੇ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸੁਖਣਾ ਬਾਬੇ ਸ਼ਾਹ ਅਨਾਇਤ ਅਲੀ ਦੀ

ਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਸੁੱਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਜਿੱਥੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦੀ 'ਚ ਖੇਡਦੇ ਲਾਲ ਦਾ ਵਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੋਰਵਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲੇ ਸੀਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਾਰ 'ਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘੀ ਜਾਂਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਬੀਤਿਆ ਸਮਾਂ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਏ ਜਦ ਕਿ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸਭ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੰਦੇ ਹੋਏ ਗੱਡੇ ਦਾ ਉਲਰ ਜਾਣਾ, ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਬਿਹਬਲ ਹੋਣਾ। ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਲੂਹਣੀਆਂ ਧੁੱਪਾਂ 'ਚ ਫਲੋ ਵਾਹੁਣਾ, ਕਣਕ ਗਾਹੁਣਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਘੁੰਮਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ। ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਏ ਕਿ ਸਕੂਟਰ ਜਾਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ 'ਚ ਸਾਈਕਲ ਨਾਲ ਸਾਈਕਲ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚੈਨ 'ਚ ਫਸ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਪੈਂਦਾ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹ ਨੇ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਕਸ਼ਟ ਪਹੁੰਚਦਾ ਏ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗਮਲਿਆਂ 'ਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬੀਜਦਾ ਏ। ਭਰੇ ਭੜੋਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਲਿਫਾਫੇ 'ਚ ਆਟਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਏ। ਵੱਡੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਤੇ ਘਰਾਂ ਵਾਲਾ ਚਿੜੀ ਦੇ ਪੋਚੇ ਜਿੰਡੀ ਥਾਂ 'ਚ ਘਰ ਦਾ ਭਰਮ ਮਨ 'ਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਏ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ, ਘਰ ਦੀ ਬੰਦ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ 'ਚ ਉਡਾਰੂ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾਉਂਦਾ ਏ। ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨਿਜੀ ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਹਉਮੇ ਦੀ

ਫਸਲ ਉਗਾਉਂਦਾ ਏ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁੰਗੜ ਗਏ ਅਰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਖੋਖਲੇ ਉਚੇਚਾਂ ਦੀ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਏ।

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਪਲ ਦੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਪਰਿੰਦੇ ਮੁੜ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਤਣਗੇ। ਪਿੰਡ ਛਾਤੀ ਫੁਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਪੁਰ-ਸਕੂਨ ਵਕਤ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਤੇਲ ਚੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਰੌਣਕਾਂ ਦੂਣ ਸਵਾਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਮੋੜਾਂ 'ਤੇ ਬੋਹੜਾਂ ਹੇਠ ਮਹਿਫਿਲਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਸੰਧੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੁੱਢੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਆਪਣੇ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਲੱਸ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟ ਕੇ ਸੁੱਖੀ ਸਾਂਦੀ ਪਰਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਖਣਾ ਉਤਾਰਨਗੀਆਂ। ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਫਿਰ ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰੇਗੀ। ਚੌਕਿਆਂ ਵਿਚਲਾ ਨਿੱਘ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਸੰਦਲੀ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਸੰਧਾਰਾ ਧਰੇਗਾ।

ਪਿੰਡ ਜੋ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਰੁਦਨ ਮਨ 'ਚ ਸਮੋਈ ਮੋਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਮੋਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਸਮੇਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਬਨੇਰਿਆਂ 'ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਉਤਾਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਫਿਜ਼ਾ 'ਚ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਧੜਕਾਉਣਗੇ। ਸੱਚੀ! ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬੜੀ ਆਸ ਏ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ 'ਕੇਰਾਂ' ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰਤਣਗੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਪਰਤਣਗੇ।

ਮਾਰਚ ਦੀ 14 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਅਦਾਕਾਰ ਆਮਿਰ ਖਾਨ 52 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਬੜੇ ਸਾਂਝੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਦੰਗਲ' ਨੇ ਵਾਹਵਾ ਧੁੰਮਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਖੂਬ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸੇ ਸਾਲ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸ਼ੀਕਰਤ ਸੁਪਰਸਟਾਰ' ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿਹਰ ਵਿਜ ਅਤੇ ਜ਼ਾਇਰਾ ਵਸੀਮ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਨੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਜਿਹੀ ਔਲੂੜ ਕੁੜੀ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬੜੇ ਤਰੱਦਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਸ਼ਰਾਬੀ ਪਿਓ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸੇ ਸਾਲ ਅਗਸਤ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਾਰਿਆ। ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦਾ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦਾ ਕਰੀਅਰ 1973 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ 8 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਯਾਦੋਂ ਕੀ ਬਰਾਤ' ਵਿਚ ਬਾਲ-ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ। ਸੰਨ 1988 ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਨਾਇਕ ਆਈ ਫਿਲਮ 'ਕਿਆਮਤ ਸੇ ਕਿਆਮਤ ਤੱਕ' ਨਾਲ ਉਹ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਅਹਿਮ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦਾ ਸੰਦ ਮੰਨਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਸਿਨੇਮਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਤਾਵਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਰੂੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਕਲਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਤੋਂ ਇਹ ਤਵੱਕੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵੇਲਾ ਵਿਹਾਅ ਚੁੱਕੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ ਲਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਨਰੋਈਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਬਣੇਗਾ। ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਬਿਜਲਈ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਕਾਫੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣਾ ਮਹਿੰਗਾ ਸੌਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਪਾਰਕ ਪੱਖ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਆਵਾਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਤੰਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਸੰਗਠਿਤ ਅਤੇ

ਸੰਸਥਾਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਪਟਕਥਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਬਹੁਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੌਦਾ ਗਿਣਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੰਵਾਦ ਛੇਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਮੱਠਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਧਰਮ, ਮਿਥਿਹਾਸ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਕੈਸ' ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ ਸਨਅਤ ਵਿਚ

ਫਿਲਮ 'ਮੀਰਾ' ਵਿਚ ਸੁਬਾ ਲਕਸ਼ਮੀ, (ਵਿਚਕਾਰ) ਫਿਲਮ 'ਪੂਰਨ ਭਗਤ' ਦਾ ਪੋਸਟਰ, (ਐਨ ਸੱਜੇ) ਕੇ.ਐਲ. ਸਹਿਗਲ ਜਿਸ ਨੇ 'ਪੂਰਨ ਭਗਤ' ਵਿਚ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ।

ਲੀਕ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਫਿਲਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਸਵਰਾ ਭਾਸਕਰ ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ 'ਅਨਾਰਕਲੀ ਆਫ ਆਰਾ'। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸਵਰਾ ਭਾਸਕਰ ਨੇ ਗੁਰਬਤ ਦੀ ਮਾਰ ਸਹਿ ਰਹੀ ਗਾਇਕਾ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਦੋਹਰੇ ਅਰਬਾਂ ਵਾਲੇ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗਾਇਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਪਹੁੰਚ' ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਵੀ.ਸੀ. ਧਰਮਿੰਦਰ ਚੌਹਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਦਾਕਾਰ ਸੰਜੇ ਮਿਸ਼ਰਾ ਨੇ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਬੱਸ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਅਨਾਰਕਲੀ ਦੀ ਅਸਲ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਅਨਾਰਕਲੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਵਕੀਲ ਤਾਂ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਵਕੀਲ ਉਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹਦਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਆਪ ਲੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦਾਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੜੀਆਂ

ਜੋੜੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਕਰ

'ਅਨਾਰਕਲੀ ਆਫ ਆਰਾ' ਵਿਚ ਸਵਰਾ ਭਾਸਕਰ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ।

ਕੇ ਹੀ ਸਵਰਾ ਭਾਸਕਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਇਆ ਅਨਾਰਕਲੀ ਵਾਲਾ ਕਿਰਦਾਰ ਐਨ ਖੜਕਵਾਂ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਆਲੋਚਕਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਖੂਬ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ ਹੈ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਫਿਲਮ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਸਿਨੇਮਾ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸਵਰਾ ਭਾਸਕਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲੀਕ ਤੋਂ ਹਟਵੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਈ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਨਿੱਲ ਬਟੇ ਸਨਾਟਾ' ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਅਹੁਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫਲ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ 'ਅਨਾਰਕਲੀ ਆਫ ਆਰਾ' ਨੇ ਲੀਕ ਤੋਂ ਹਟਵੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਰਾਹ ਹੋਰ ਮੋਕਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੀ ਕਹਾਣੀ ਉੱਤੇ ਪੀਡੀ ਪਕੜ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਵਰਾ ਭਾਸਕਰ ਤਾਂ ਡੱਕੇ ਦੀ ਚੋਟ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸੱਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

—ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ

ਸਿਨੇਮਾ ਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦਾ ਸੰਦ ਮੰਨਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਸਿਨੇਮਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਤਾਵਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਰੂੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਕਲਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਤੋਂ ਇਹ ਤਵੱਕੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵੇਲਾ ਵਿਹਾਅ ਚੁੱਕੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ ਲਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਨਰੋਈਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਬਣੇਗਾ। ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਬਿਜਲਈ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਕਾਫੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣਾ ਮਹਿੰਗਾ ਸੌਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਪਾਰਕ ਪੱਖ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਆਵਾਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਤੰਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਸੰਗਠਿਤ ਅਤੇ

ਸੰਸਥਾਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਪਟਕਥਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਬਹੁਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੌਦਾ ਗਿਣਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੰਵਾਦ ਛੇਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਮੱਠਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਧਰਮ, ਮਿਥਿਹਾਸ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਕੈਸ' ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ ਸਨਅਤ ਵਿਚ

ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ, ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ, ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਅਤੇ ਪਰਾ-ਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਗਿਆਨ, ਸਬੂਤਾਂ ਸਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਵਿਗਿਆਨ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਹੀਂ 'ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਆ' ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ-ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਨ-ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ ਨੀਤੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਦਾ ਸਿਨੇਮਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਤਾਂ-ਗੁਰੂਆਂ

ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ 'ਨਿਊ ਥੀਏਟਰ ਕੰਪਨੀ' ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁਨਰ-ਜਨਮ, ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਭਟਕਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਫਿਲਮ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਦਾ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਬੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 1932 ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਫਿਲਮ 'ਪੁਨਰ-ਜਨਮ' ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਹੱਲ ਕਿਸੇ ਸੁਪਰ-ਸੱਤਾ ਦੀ 'ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਜਿਉਣ' ਵਿਚ ਸੁਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰ ਦਾ ਸਿਨੇਮਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਾਰਸੀ ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ, ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਸਿਨੇਮਾ ਦੀ ਲੜਾਕੂ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਾਸਨ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਮ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਰੋਹ ਤੇ ਰੋਸ ਨੂੰ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਸੁਪਨਈ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਜੀਵੰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿਨੇਮਾ ਉੱਤੇ ਲੋਕ ਕਲਾਵਾਂ, ਲੋਕ

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ (ਯਾਤਰਾ, ਨੌਟੰਕੀ, ਸਾਂਗ, ਬੁਹਾਰੂਪੀਆਂ, ਨਕਲਚੀ-ਗਰੁੱਪਾਂ, ਭੰਡ-ਮਰਾਸੀ, ਕਠਪੁਤਲੀ ਨਾਚਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦਿ) ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਲਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਜਾਗਰੂਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਆਵਾਮ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਘੜਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ, ਉਥੇ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦੀ

ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ
ਫੋਨ: +91-98554-04330

ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ' ਪੱਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ।

1945 ਵਿਚ ਬਣੀ ਫਿਲਮ 'ਮੀਰਾ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸੰਦ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਲਮ 'ਮਾਇਆ ਮਛਿਦਰਾਦਾਸ', 'ਮੋਹਿਨੀ ਭਸਮਾਸੂਰ', 'ਪੂਰਨ ਭਗਤ', 'ਸੀਤਾ', 'ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ', 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਦਾਮਾ', 'ਲੋਕਾ ਦਹਨ', 'ਨਲ ਦਮਯੰਤੀ' ਆਦਿ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਡਰੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਅੱਗੇ ਧਰਮ ਅਜਿਹੇ ਸਹਾਰੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਅਪਣਾਏ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਲਈ ਅਰਥ-ਭਰਪੂਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

7401 Brookville Rd., Indianapolis, IN 46239

Ajay Singh Grewal, Ph: 317-559-6813 & 317-493-9010

- *One Stop Shop, Easy Access Off I-465 And 74
- *Cheap & Best Price & Service In Town
- *New & Fully Equipped With Upto Date Software
- *Road Service, Towing And 24/7 Service
- *Sub Dealer Aurora & Stoops Trailer

Detroit, ISX Cummins ਅਤੇ Service Maxx ਇੰਜਣਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ

ਸਸਤੇ, ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਲਪੁਰਜੇ (ਪਾਰਟਸ) ਉਪਲਬਧ

- ਸਸਤੇ ਰੇਟ ਤੇ ਵਧੀਆ ਕੰਮ
- ਸਰਟੀਫਾਈਡ ਮਕੈਨਿਕ
- ਮੁਕੰਮਲ ਏ.ਸੀ. ਸਰਵਿਸ
- ਕੰਪਿਊਟਰ ਉਪਲਬਧ

- *ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਉਤੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਸਰਵਿਸ
- *ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਅਪ ਟੂ ਡੇਟ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨਾਲ ਲੈਸ
- *ਰੋਡ ਸਰਵਿਸ, ਟੋਇੰਗ ਅਤੇ 24 ਘੰਟੇ 7 ਦਿਨ ਸਰਵਿਸ
- *ਸਬ ਡੀਲਰ ਅਰੋਰਾ ਅਤੇ ਸਟੂਪਸ ਟਰੇਲਰ

ਸਟੂਪਸ ਟਰੇਲਰ

ਰੋਡ ਸਰਵਿਸ \$85 ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ

